

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Lesya Ukrainka Eastern European National University

**EAST EUROPEAN JOURNAL
OF
PSYCHOLINGUISTICS**

Volume 3
Number 2

Lutsk
2016

Approved by the Academic Council of Lesya Ukrainka Eastern European National University, Record of proceedings No 20 dated December 22, 2016

Editor-in-Chief

Serhii Zasiiekin Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ukraine

Associate Editor

Larysa Zasiiekina Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ukraine

Editorial Assistant

Yulia Sudus Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine

Editorial Board

Tetiana Andrienko	Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
Emrah Dolgunsöz	Bayburt University, Turkey
Natalya Fomina	Sergey Yesenin Ryazan State University, Russia
Janna Glzman	Lomonosov Moscow State University, Russia
Larysa Kalmykova	Hryhoriy Skovoroda Pereyaslav-Khmelnitskyi State Pedagogical University, Ukraine
Oleksandr Kapranov	University of Bergen, Norway
Shelia Kennison	Oklahoma State University, USA
Oleksandr Kholod	Kyiv National University of Culture and Art, Ukraine
Khrystyna Khvorost	Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ukraine
Lada Kolomiyets	Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
Nina Kresova	University of Tartu, Estonia
Hristo Kyuchukov	Magdeburg-Stendal University of Applied Sciences, Germany
Andrzej Łyda	University of Silesia, Poland
Amelia Manuti	University of Bari, Italy
Svitlana Martinek	Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine
Rieko Matsuoka	National College of Nursing, Japan
John McCabe-Juhnke	Bethel College, USA
Diana Terekhova	Kyiv National Linguistic University, Ukraine
Runhan Zhang	Central University of Finance and Economics, China

Reviewers: Larysa Kyrychuk (Ukraine), Oleksandr Kapranov (Norway), Olena Kotys (Ukraine), Diana Terekhova (Ukraine), Federico Soriano (Argentina), Shafinaz Sikder (Bangladesh), Taichi Yamashita (USA).

East European Journal of Psycholinguistics is an international double-blind peer-reviewed academic periodical published semiannually. The aim of the journal is to provide a forum for scholars to share, foster, and discuss globally various new topics and advances in different fields of modern psycholinguistics. The journal publishes original manuscripts covering but not limited to the following theoretical and applied fields of psycholinguistics:

- Bilingualism
- Clinical Psycholinguistics
- Cognitive Linguistics
- Cognitive Psychology
- Discourse Analysis
- Forensic Linguistics
- First and Second/Foreign Language Acquisition
- Neurolinguistics
- Pragmatics
- Psychology of Language and Speech
- Sociolinguistics
- Translation Studies

The Editors also take an interest in:

- Brief reports where authors present either preliminary data or ideas with theoretical background of the research; the preliminary research paper should be at least 4–6 page long;
- Book review articles;
- International conference calls
- Announcements

Contributions can be submitted in English (priority), Ukrainian, Russian.

East European Journal of Psycholinguistics. (2016). Lutsk: Lesya Ukrainka Eastern European National University. Vol. 3, No 2.

Founder and publisher: Lesya Ukrainka Eastern European National University.

www.eenu.edu.ua

Address: 13 Voli Avenue., Lutsk, 43025, Ukraine

psycholing@eenu.edu.ua;

Web site of the Journal: <http://eepl.at.ua>

© Malinevska Iryna (cover), 2016

© Lesya Ukrainka Eastern European National University, 2016

ETHICS STATEMENT

The author who submits an article to the journal explicitly confirms that the paper presents a concise, accurate account of the research performed as well as an objective discussion of its significance. A paper should contain sufficient detail and references to public sources of information. Fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scholarly conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. Authors must obtain permission for use of any previously published materials from the original publisher. Plagiarism constitutes unethical scholarly behaviour and is unacceptable.

All co-authors share equal degree of responsibility for the paper they co-author. Submitting the same manuscript to more than one journal concurrently is unethical and unacceptable.

By acknowledging these facts the authors bear personal responsibility for the accuracy, credibility, and authenticity of research results described in their papers.

The Journal is indexed and listed in:

Directory of Open Access Journals; European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences ERIH PLUS; Ulrich's Global Serials Directory; OCLC WorldCat; Index Copernicus; Scribd; Google Scholar; Directory of Research Journal Indexing; Information Matrix for the Analysis of Journals MIAR; International Scientific Indexing; Open Academic Journals Indexing; Polska Bibliografia Naukowa; Electronic Journals Library; Academic Keys; ResearchBible; The Linguist List; Directory of Abstract Indexing for Journals; Max Planck Institute; Zenodo; Universitätsbibliothek Leipzig; Portal on Central Eastern and Balkan Europe; Russian State Digital Library; Deutsche Zentralbibliothek für Medizin ZB MED; Leibniz Institute for Science and Mathematics Education, Kiel; Linguistik Portal für Sprachwissenschaft

ЗМІСТ TABLE OF CONTENTS

ARTICLES	7
Андрієнко Тетяна Стратегії архаїзації та модернізації у перекладі художніх текстів XVI– XVII століть	7
Andrienko, Tetyana Archaizing and Modernizing Strategies in Translation of the Texts of 16th – 17th Centuries.....	7
Dolgunsöz, Emrah; Sariçoban, Arif Word Skipping in Reading English as a Foreign Language: Evidence from Eye Tracking	22
Kapranov, Oleksandr The Framing of Dementia in Scientific Articles Published in <i>Alzheimer’s and Dementia</i> in 2016	32
Kyuchukov, Hristo; Samko, Milan; Kopcanova, Dagmar; Igov, Peter The Knowledge of Romani and School Readiness of Roma Children	49
Макарук Лариса Паралінгвальні графічні компоненти як стилістично марковані засоби інтерації у сучасному англійському писемному дискурсі	61
Makaruk, Larisa Paralingual Graphic Components in Modern English Written Discourse as Interactive Devices Capable of Possessing Stylistic Marking	61
Мірончук Тетяна, Одарчук Наталія Іллокуція англомовного дискурсу виправдання (на прикладі творів сучасної художньої англійської та американської прози).....	69
Mironchuk, Tetiana; Odarchuk, Nataliia English Justification Discourse: Towards the Illocutionary Force	69
Самійлик Світлана Асоціативний портрет студентів України	82
Samiilyk, Svitlana The Associative Image of Ukrainian Students.....	82
Soriano, Federico; Fumagalli, Julieta; Shalom, Diego; Barreyro, Juan Pablo; Martínez-Cuitiño, Macarena Gender Differences in Semantic Fluency Patterns in Children	92
Судус Юлія Мовленнєві тактики реалізації стратегії дискредитації (на матеріалі промов дипломатів США).....	103

Sodus, Yuliia

Verbal Tactics of Implementing Discrediting Strategy in the U.S. Diplomatic Discourse 103

Толочко Орест

Експресивна інверсія в оригінальному та перекладному текстах роману О. Гакслі «Жовтий кром» як зразку «інтелектуальної прози» 110

Tolochko, Orest

Expressive Inversion in the Original and Translated Text of *Crome Yellow* by A. Huxley as a Sample of “The Intellectual Prose” 110

Засєкін Сергій, Засєкіна Дарія

Гендерна когнітивна та поведінкова асиметрія в перекладі 122

Zasiekin, Serhii; Zasiekina, Dariia

Gender Cognitive and Behavioral Asymmetry in Translating 122

REVIEWS

Translation Theories in the Slavic Countries. (2015). A. Ceccherelli, L. Constantino, C. Diddi, (Eds.). Salerno: Edizioni Culturali Internazionali. 231 p. (Europa Orientalis, vol. 33 (2014))

Reviewed by Taras Shmiher 132

CALENDAR 136

INSTRUCTIONS TO AUTHORS..... 137

ПАМ’ЯТКА АВТОРАМ 139

ПАМ’ЯТКА АВТОРАМ 142

ARTICLES

СТРАТЕГІЇ АРХАЇЗАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ XVI–XVII СТОЛІТЬ

Тетяна Андрієнко
tania_andrienko@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Received November, 14, 2016; Revised December, 9, 2016; Accepted December 19, 2016

Анотація. У статті проаналізовано стратегії відтворення часової дистанції в перекладі класичних текстів шекспірівських часів. Стратегії архаїзації, модернізації і нейтралізації часової дистанції досліджено на мовно-стилістичному, когнітивному і прагматичному рівнях. Стратегія архаїзації полягає у створенні образу минулої епохи через уживання архаїчних лексем і граматичних форм, буквально відтворення когнітивних сценаріїв і прагматичних формул. Модернізація полягає у створенні образу сучасності як частини хронотопу інтегративно-текстового мегаконцепту перекладу, завдяки підбору сучасних відповідників, іноді з розмовними або вульгарними стильовими характеристиками, заміни архаїчних когнітивних сценаріїв та прагматичних формул на сучасні. Стратегія нейтралізації часової дистанції означає усунення часової маркованості художнього образу твору.

Ключові слова: стратегія перекладу, архаїзація, модернізація, нейтралізація часової дистанції, хронотоп, художній переклад.

Andrienko, Tetiana. Archaizing and Modernizing Strategies in Translation of the Texts of 16th – 17th Centuries.

Abstract. The article explores the strategies of rendering temporal distance in translation of classical texts of Shakespearian times. Archaizing, modernizing and neutralizing strategies are studied at language (stylistic), cognitive and pragmatic levels. Archaizing strategy lies in creating an image of a bygone epoch using archaic lexemes and grammar forms, literal rendering of cognitive scenarios and pragmatic formulas. Modernization is creating an image of modern time as part of chronotope of the integrative text concept, by selecting contemporary counterparts, sometimes with colloquial or vulgar stylistic characteristics, replacing the archaic cognitive scenarios and pragmatic formulas with modern ones. The strategy of neutralizing the temporal distance means eliminating time-markedness from the image of the artistic work.

Keywords: translation strategy, archaization, modernization, neutralization of temporal distance, chronotope, artistic translation.

1. Вступ

Проблема, з якою стикаються перекладачі текстів, віддалених у часі, виявляє дві часові системи координат, в яких існують оригінал і переклад: хронологічний час створення та існування тексту і якісно інший художній час, який створюється автором як частина художньої образної системи й існує як такий незалежно від плину хронологічного часу. Очевидно, що людська свідомість концептуалізує час у кількісному і якісному вимірах, і для

художнього перекладу важливий не абсолютний час, а своєрідна концепція часу, яка є частиною художньої системи твору. Тож поняття часу в художньому перекладі слід розглядати, принаймні, у двох аспектах: в аспекті реального часу (час створення перекладу у порівнянні з часом створення оригіналу) і художнього часу (складний образ історичної епохи, створений автором у цілісності з місцем дії).

Актуальність дослідження стратегій відтворення часової дистанції в перекладі зумовлена підвищенням інтересу до впливу особистості перекладача на результат його роботи, умов здійснення вибору тощо. Тому об'єктом дослідження обрано стратегії передачі часової дистанції в перекладі, а предметом – їх когнітивну основу й дискурсивні механізми реалізації. Метою цієї статті є з'ясування напряму перетворення текстового концепту в ході перекладу історично віддалених текстів.

Дослідники проблеми перекладу текстів минулого (Bassnett 1997:73; Leighton 1991:53) розглядають її в термінах відомої максими Шлейермахера: «Або перекладач залишає автора у спокої, наскільки можливо, і наближує читача до нього; або він залишає читача у спокої наскільки можливо, і наближує автора до нього» (Schleiermacher, 1992:149), що також, як вважається, заклала основу для протиставлення стратегій очуження і одомашнення (Venuti, 1995). І просторова, і часова віддаленість перекладу від оригіналу визначає позицію перекладача між двома культурами. Огляд перекладознавчих досліджень проблеми перекладу історично віддалених текстів доводить, що часова відстань, яка об'єктивно існує, чи штучно моделюється автором як частина комплексного мега-концепту оригінального тексту, створює проблему перекладу, яка може розв'язуватися шляхом вироблення й реалізації стратегії перекладу.

Стратегія перекладу може бути спрямована на цілісне перетворення текстового концепту – глобальна стратегія перекладу – а може спрямовувати переклад окремих фрагментів тексту, які містять проблему часової дистантності оригіналу й перекладу – локальні стратегії. Когнітивною основою стратегій подолання часової дистантності між оригіналом і перекладом є створення перекладачем художнього образу відповідної епохи, який «вбудовується» в загальну концептуальну структуру тексту перекладу – його інтегративний мегаконцепт – як складова художнього хронотопу.

2. Методи дослідження

Ідеальна сутність досліджуваного об'єкта вимагає комплексної методики із залученням методу когнітивного моделювання поряд з традиційними описовим та порівняльним методами. Матеріал дослідження – класичні тексти англійської художньої літератури та їх переклади українською та російською мовами – проаналізовано методами концептуального аналізу, лінгво-стилістичного, компонентного, інтенціонального аналізу, внутрішньомовного та міжмовного порівняння.

Стратегія архаїзації полягає у створенні образу минулої епохи, причому, згідно гіпотези, яка буде перевірена в наступному підрозділі, цей образ не тотожний реальним текстам відповідної епохи. *Модернізація* полягає у створенні образу сучасності як частини хронотопу інтегративно-текстового мегаконцепту перекладу. Розрізняють «радикальну» модернізацію, яка означає створення перекладачем образу художнього часу, що істотно відрізняється від часу створення оригіналу, і помірну модернізацію, яка означає відносно «осучаснення» за збереження художнього образу попередньої (Jones, Turner, 2004; Lefere, 1994), хоча і більш наближеної до сучасності історичної епохи. *Стратегія нейтралізації часової дистанції* означає усунення часової маркованості художнього образу твору, створення перекладу «поза часом».

3. Процедура дослідження

У проекції на комунікативну структуру перекладацького дискурсу, часову дистанцію в комунікативному просторі «автор – перекладач» і «перекладач – читач» можна вважати об'єктивною, залежною від реального хронологічного часу створення оригіналу, а також перекладу, і його сприйняття читачем. Часова дистанція в уявному комунікативному просторі «автор – читач» не є хронологічною: вона створюється перекладачем як художній час твору.

Перетворення текстів віддалених історичних епох у перекладі простежується на лінгво-стилістичному, когнітивному та прагматичному рівнях. *Лінгво-стилістичний* аспект являє собою поверхневий, доступний спостереженню рівень історичного маркування текстів. Крізь призму теорії полісистем він описується на фоно-графічному, лексичному (історичні та архаїчні слова та ідіоми), морфологічному і синтаксичному рівнях (відповідно, застарілі форми слів і синтаксичні структури, «структурні архаїзми») (Kharmandar, 2014).

Когнітивний аспект включає ментальні репрезентації і способи осмислення дійсності певної історичної епохи. Концепти, фрейми, сценарії, які лежать в основі оповіді в історичних текстах, часто залишаються непоміченими або неправильно інтерпретуються сучасними читачами. Когнітивні сценарії, представлені в архаїчних текстах можуть бути невірно витлумачені на тлі сучасних культур, які фіксують інші цінності, інші мотиви, інші поведінкові реакції. Дослідження еволюції концептів із плином часу досить малочисельні, але вони свідчать про зміни картини світу. Деякі дослідження доводять, що відрізняється від сучасних не лише структура концептів, а й самі способи концептуалізації світу (MacDonald, 2005; Baryshnikov, 2010; Lakoff 2008). Концепти архаїчної картини світу представлені в сучасній картині світу через метафори, образи та інші символічні репрезентації (Baryshnikov, 2010:153–154), але ми не завжди декодуємо їх як такі. Як зазначає Р. Гойл, «Іноді нам даються підказки, щоб зрозуміти, чому персонажі діють саме так, але ми їх не помічаємо. Замість цього ми пояснюємо їхні вчинки через нам самим зрозумілі причини, з нашої власної точки зору» (Hoyle, 2008:2).

Третій аспект, в якому вивчається переклад історично віддалених текстів, – *прагматичний* – охоплює правила комунікації, норми мовної поведінки, ввічливість, методи впливу на співрозмовника, способи вираження емоцій, які зазнають змін з плином часу. Хоча базові емоції є універсальними (Izard, 1991:76–80), конвенції, які регулюють їх прояви, встановлюються суспільством у певний історичний період, і тому при виборі стратегії передачі особливостей мовної поведінки в перекладі визначальним чинником має бути чи то відтворення правил і соціальних конвенцій відповідного часового періоду, чи передача прагматичного ефекту, який читач може відчувати лише на основі власного поведінкового досвіду. Айла Малккі доходить висновку, що для передачі емоцій в перекладі тексту вікторіанського періоду «нам не потрібно перетинати міст до минулого, бо відстань дає нам можливість більш глибокого, універсального прочитання» (Malkki, 2009:10), тобто надає перевагу нейтралізації часової дистанції або модернізації. Адже читач може безпосередньо відчувати, пережити (а не усвідомити) емоції лише через власний досвід спілкування в емоціогенних ситуаціях. З іншого боку, завдяки буквальним перекладам діалогів в текстах минулого ми маємо уявлення про стиль і норми спілкування у давні часи.

4. Обговорення результатів

У разі природної архаїзації текстів із плином часу стратегічний вибір перекладача полягає в тому, чи дозволити читачеві спілкуватися з автором як із сучасником, чи зберегти часову дистанцію. Проте, якщо створення ефекту давнини було частиною задуму автора, завданням перекладача є достовірно відтворення часової дистанції засобами цільової мови. Альтернативними стратегіями перекладу текстів з часовою дистанцією вважаються архаїзація і модернізація (Eco, 2000; Jones, 2004). Ф. Джонс і А. Тернер стверджують, що «комунікативний контекст перекладача є не біполярним, а діахронічним» (Jones, 2004:162), тобто градуальним. Це передбачає спектр перекладацьких рішень, які, за Р. Лефере (Lefere, 1994) визначаються як «гіперархаїзація», «архаїзація відповідна часу», «осучаснена архаїзація», «поверхнева архаїзація», «мінімальна модернізація», «радикальна модернізація» (Jones, 2004:163).

Художні тексти, в яких автор не ставив за завдання створити образ минулого, зазвичай написані сучасною для свого періоду мовою; проте, з розвитком мови, відбувається їх природне старіння, внаслідок якого і сучасникам-співвітчизникам вони видаються складними для сприйняття. Про це свідчить створення перекладів сучасною мовою («внутрішньомовних перекладів» за термінологією Р. Якобсона (Jakobson, 2000:115)). Взавши за орієнтир для порівняння такий переклад на сучасну англійську мову п'єси В. Шекспіра «As you like it», визначимо, що, на думку англійського перекладача, має звучати по-іншому в сучасній англійській мові, виявляючи таким чином архаїзми оригіналу, і простежимо, які з ознак часу відтворено перекладачами на сучасну англійську та на інші мови. На мовно-стилістичному рівні «осучаснення» перекладу виявляється насамперед у

заміні застарілих слів, морфологічних форм і синтаксичних конструкцій на сучасні. Як видно з прикладу, в перекладі сучасною англійською мовою відбулися зміни на різних рівнях мови:

ORLANDO

As I remember, Adam, it was upon this fashion bequeathed me by will but poor a thousand crowns, and, as thou sayest, charged my brother on his blessing to breed me well. And there begins my sadness. My brother Jaques he keeps at school, and report speaks goldenly of his profit. (Shakespeare As You Like It)

ORLANDO

I remember, Adam, that's exactly why my father only left me a thousand crowns in his will. And as you know, my father commanded my brother, Oliver, to make sure that I was brought up well – and that's where my sadness begins. Oliver keeps my brother Jaques away at school, and everyone says he's doing extremely well there. (Crowther No Fear As You Like It).

Заміни на сучасні варіанти дозволяють виявити архаїзми: лексичні (*bequeathed – left in his will; charged – commanded; breed – bring up*), морфологічні (*thou sayest – you know*), синтаксичні (*My brother Jaques he keeps at school – Oliver keeps my brother Jaques away at school*). В перекладі збережено історичну реалію – *crowns*, яка є ознакою часу створення оригіналу. Водночас, без перекладу залишилась фраза *on his blessing*, а метафора *speaks goldenly* відтворена неметафоричним смисловим відповідником. Згідно нашої концепції, ці фрагменти тексту експлікують когнітивні реалії, які перекладач на сучасну мову вилучив для полегшення розуміння: когнітивний сценарій «батьківське благословення», яке супроводжувало найважливіші доручення чи напуття, а також метафоричне картування «GOLDENLY – EXTREMELY WELL». Це свідчить про модернізацію на когнітивному рівні, переклад в опорі на сучасні когнітивні структури.

Простежимо, які із мовно-стилістичних чи когнітивних характеристик оригіналу відображено в перекладах на російську та українську мови:

ОРЛАНДО *Насколько я помню, Адам, дело было так: отец мне завещал всего какую-то жалкую тысячу крон, но, как ты говоришь, он поручил моему брату дать мне хорошее воспитание. Вот тут-то и начало всех моих горестей. Брата Жака он отдаёт в школу, и молва разносит золотые вести о его успехах.* (Шекспір У. «Как вам это понравится» Пер. Т. Щепкина-Куперник 1937/1959)

ОРЛАНДО *Наскільки я пам'ятаю, Адаме, було все так: батько заповів мені якусь там мізерну тисячу крон і, як ти кажеш, доручив моєму братові дати мені добре виховання, а брат поклявся це зробити. Ось де почалися мої прикромці. Брата Жака він віддає до школи, й золоті вісті надходять про його успіхи.* (Шекспір «Як вам це сподобається» Перекл. О. Мокровольський)

Як бачимо, і в російських, і в українському перекладах персонаж говорить сучасною літературною мовою, що дослідники стратегій історичної стилізації визначають як «помірну / мінімальну модернізацію» (Jones, Turner, 2004). На наш погляд, вдалішим був би термін «нейтралізація часової дистанції», оскільки перекладачі добирають такі мовні засоби, які є стилістично нейтральними й не несуть для читацької аудиторії інформації про художній час. Наведені фрагменти перекладено саме з нейтралізацією на

мовно-стилістичному рівні, чому слугувала супутня стратегія змісту, причому стратегії реалізовані через тактики відтворення денотативного значення й емотивно-експресивних конотацій, що виявилось в прийомах підбору словникових відповідників із належними смисловими характеристиками.

Проте в когнітивному плані нейтралізації зазнав лише внутрішньомовний переклад, а перекладачі на російську й українську зберегли і предметну, і когнітивну реалії оригіналу. Ці тексти вважаємо помірно архаїзованими на когнітивному рівні: сучасний читач володіє достатніми знаннями для сприйняття і реалії-грошової одиниці, і метафоричного картування, проте їх наявність у перекладі сигналізує про те, що події відбуваються в минулому, і що світ і уявлення про нього дещо відрізняються від сучасних. Відповідні тактики передбачають приблизне відтворення звукової форми історичної реалії через прийом приблизного транскрибування і передачу внутрішньої форми метафори через буквальний переклад.

Зберігаючи метафоричне картування оригіналу, перекладач може водночас полегшити сприйняття когнітивної структури минулого шляхом експлікації основи переносу смислу, як в наступному прикладі:

VOLPONE. Yes, to be learned, Mosca.

MOSCA. O no, rich

Implies it. Hood an ass with reverend purple,

So you can hide his two ambitious ears,
And he shall pass for a cathedral doctor.

(Ben Jonson *Volpone*)

ВОЛЬПОНЕ Да, славно быть ученым.

МОСКА Нет, богатым, –

И все приложится. Одень в порфиру

Осла, спрячь два честолюбивых уха –
И чтим осел, как кафедральный

доктор.

(Бен Джонсон. «Вольпоне» Пер. П. Мелковой)

Іншим прикладом когнітивного архаїзму в п'єсі Шекспіра «*As you like it*» вважаємо алюзію на Біблію, яку автор перекладу на сучасну англійську мову також вилучає:

ORLANDO

Shall I keep your hogs and eat husks with them? What prodigal portion have I spent that I should come to such penury?

(Shakespeare *As You Like It*)

ORLANDO

Should I tend your pigs and eat husks with them? When did I waste so much money that I ended up this poor?

(Crowther *No Fear As You Like It*)

І в російських, і в українському перекладах цю алюзію збережено, причому у пізнішому перекладі Т. Л. Щепкіна-Куперник вживає саме ті слова, які вжиті в синодальному тексті Біблії, що посилює асоціації з релігійним світоглядом і на той час також означало архаїзацію.

ОРЛАНДО

Прикажете мне пасти ваших свиней и питаться рожками вместе с ними? Какое же это наследство блудного сына я расточил, чтобы дойти до такой нищеты!

(Шекспир «Как вам это понравится» Пер. Т. Щепкина-Куперник, 1937)

ОРЛАНДО

Прикажете мне пасти ваших свиней и питаться желудями вместе с ними? Какое же это имене блудного сына я расточил, чтобы дойти до такой нищеты!

(Шекспир «Как вам это понравится» Пер. Т. Щепкина-Куперник, 1959)

ОРЛАНДО *То мені йти пасти ваших свиней і жититися разом з ними всяким лушпинням? Чи ж я проциндрив свій спадок, мов блудний син, щоб дійти до такої злиденності? (Шекспір «Як вам це сподобається» Перекл. О. Мокровольський)*

Навіть у загалом модернізованому перекладі «Гамлета» Ю. Андруховича когнітивні репрезентації оригіналу збережено як характеристику тогочасного світогляду, що особливо помітно у порівнянні з осучасненим внутрішньомовним перекладом:

HORATIO

*A mote it is to trouble the mind's eye.
In the most high and palmy state of Rome,
A little ere the mightiest Julius fell,
The graves stood tenantless and the sheeted
dead
Did squeak and gibber in the Roman streets
As stars with trains of fire and dews of blood,
Disasters in the sun, and the moist star
Upon whose influence Neptune's empire
stands
Was sick almost to doomsday with eclipse.
And even the like precurse of feared events,
As harbingers preceding still the fates
And prologue to the omen coming on,
Have heaven and earth together
demonstrated
Unto our climatures and countrymen.
(Shakespeare, Hamlet, Prince of Denmark)*

HORATIO

*The ghost is definitely something to
worry about. In the high and mighty
Roman Empire, just before the
emperor Julius Caesar was
assassinated, corpses rose out of their
graves and ran through the streets of
Rome speaking gibberish. There were
shooting stars, and blood mixed in
with the morning dew, and
threatening signs on the face of the
sun. The moon, which controls the
tides of the sea, was so eclipsed it
almost went completely out. And
we've had similar omens of terrible
things to come, as if heaven and earth
have joined together to warn us
what's going to happen.
(Crowther No Fear Hamlet)*

Як видно з прикладу, в модернізуючому внутрішньомовному перекладі деякі реалії витлумачено через пояснення, іноді перифрастичні номінації замінено смисловими еквівалентами. В перекладі на українську мову номінації реальних історичних подій чи міфологічних явищ, які сприймалися як знамення, відтворено буквально, що іноді вимагає додаткових інтерпретаційних зусиль, проте достовірно відображує світогляд середньовічної людини:

ГОРАЦІО

*Та це нічого, пил квітковий в око.
В найкращі дні для Риму, в час цвітіння,
У переддень, як Юлій мав сконати,
Гроби порозкривались, і мерці
Закутані волали просто з вулиць;
Так само вогняні хвости на небі,
Кров замість рос, на сонці плями – й ніч
Затьмарювала місяць, що монархом
Є для морів Нептунового царства,*

*Немов у передмить Страшного Суду.
Такі й подібні знаки вже і в нас
Побачено: зійшли довкіл знамення,
Провісників жахних земля і небо
Зсилають нам однаково на горе
Для цих околиць і для цих людей.*

(Шекспір «Гамлет, принц Данії» Перекл. Ю. Андрухович)

Архаїзація на когнітивному рівні можлива також введенням історичної реалії, відсутньої в оригіналі. Так, наступний приклад містить фрагмент досить тривіального діалогу:

MARCELLUS

O, farewell, honest soldier. Who hath relieved you?

FRANCISCO

Barnardo has my place. Give you good night.

(Shakespeare Hamlet, Prince of Denmark)

Перекладач А. Агроскін додає фрагмент тексту, який містить додаткову інформацію та історичну реалію, а також створює риму:

МАРЦЕЛЛ

Прощайте, честный воин. На посту кто вас сменил?

ФРАНЦИСКО

Пост принял мой Барнардо.

*Всем доброй ночи. В эту мокроту
ржавеют словно гвозди алебарды.*

(Шекспир В. «Трагедия о Гамлете, принце Датском» Перев. А. Р. Агроскина. По подстрочному перев. М. М. Морозова.)

Стратегія архаїзації у цьому випадку співіснує із супутньою стратегією форми, а тактиками передбачається ускладнення когнітивно-семантичного і організація формального плану тексту, що реалізується через прийом додавання римованого фрагменту з порівнянням і реалією. Інший переклад, архаїзований на лексико-семантичному і прагматичному рівнях, дозволяє порівняти результати різних видів архаїзації:

МАРЦЕЛЛ

*С богом, честный воин;
А кто сменил тебя?*

ФРАНСИСКО

*Пришел Барнардо.
Покойной ночи.*

(Шекспир «Гамлет, принц датский» Пер. М. Лозинский)

Перекладач М. Лозинський вжив прощання-благословення, поширене в російському дискурсі в минулому і вживане в діалогах у класичних творах російської літератури, а також застарілу мовну форму «покойной» замість «спокойной» *ночи*. Як видно з прикладів, переклад, архаїзований на мовному рівні, важчий для сприйняття і справляє враження застарілого; в той же час

архаїзація на когнітивному рівні шляхом додавання реалії не ускладнює сприйняття тексту, але відтворює ситуацію історичного минулого.

Наведені приклади свідчать про увагу перекладачів до когнітивних реалій, відтворення яких в перекладі забезпечує ілюзію спілкування «крізь час», хоча нейтралізація на мовно-стилістичному рівні забезпечує легкість сприйняття твору зі сцени.

Прагматичний аспект архаїчного твору також піддається змінам у перекладі на сучасну англійську мову, що свідчить про зміну норм спілкування в англійськомовному дискурсі за майже п'ять століть. Наприклад, перекладач вилучає застарілі дискурсивні маркери – вигуки, що походять від формул божби, – які створювали додаткову категоричність та експресивність тогочасного дискурсу (див.: Shevchenko, 1998; Bezuglaya, 1998) (*marry* (interj.) a common oath in the Middle Ages, mid-14c., now obsolete, a corruption of the name of the Virgin MARY (Cf. *Mary!*) [<http://etymology.enacademic.com/23081/marry>]; [*Dictionary of Phrase and Fable*, E. Cobham Brewer, 1894]), або замінює їх на сучасні вигуки чи інтенсифікатори:

OLIVER

Now, sir, what make you here?

ORLANDO

Nothing. I am not taught to make anything.

OLIVER

What mar you then, sir?

ORLANDO

Marry, sir, I am helping you to mar that which God made, a poor unworthy brother of yours, with idleness.

OLIVER

Marry, sir, be better employed, and be naught awhile.

(Shakespeare As You Like It)

OLIVER

Hey, you! What are you making here?

ORLANDO

Nothing. I've never been taught how to make anything.

OLIVER

Well, then, what are you messing up?

ORLANDO

I'm helping you mess up one of God's creations – your poor, unworthy brother – by having him do nothing.

OLIVER

Indeed, sir, find something better to do and get lost for a while.

(Crowther No fear As You Like It)

У перекладах російською та українською мовами простежується прагнення перекладачів передати тогочасний стиль спілкування, який для сучасної російсько- чи україномовної аудиторії набуває значення як художній засіб характеристики іншокультурного середовища спілкування, що розглядаємо як стратегію архаїзації. Супутньою є стратегія функціональної відповідності, проте цікаво, що той самий перекладач – Т. Л. Щепкіна-Куперник, – у пізнішому перекладі замінює маркер категоричності, який точніше відповідає буквальному сенсу одиниці оригіналу, на грубий емотивний вигук, який точніше відповідає прагматичному сенсу (через суспільну й законодавчу заборону, вирази божби вважалися грубими чи непристойними [Шевченко, 1998]), проте в обох випадках перекладач вживає застаріле ввічливе звертання *сударь*, що у другому випадку створює іронічний ефект.

ОЛИВЕР

Ну, сударь, что вы тут делаете?

ОРЛАНДО

Ничего: меня ничего не научили делать.

ОЛИВЕР

Так что же вы портите в таком случае, сударь?

ОРЛАНДО

По правде сказать, сударь, помогаю вам портить праздностью то, что создал господь: вашего бедного, недостойного брата. 30

ОЛИВЕР

По правде сказать, сударь, займитесь чем-нибудь получше и проваливайте ко всем чертям!

(Шекспир «Как вам это понравится» Перев.

Т. Щепкина-Куперник, 1937)

Дотримуючись тієї самої стратегії, перекладачка обирає різні тактики, внаслідок чого у першому перекладі з'являється смисловий, а у пізнішому – функціональний відповідник. Перекладач на українську мову також зберігає надмірний, з точки зору сучасних норм спілкування, засіб, і вживає застарілі звертання *ваша милосте і добродію*, що разом створює ефект архаїзації. Водночас, в контексті усього діалогу, вживання шанобливих формул і звертання на «ви» між братами сприяє створенню ефекту іронії, що є реалізацією супутньої стратегії відтворення художньої форми:

ОЛИВЕР *Ну, добродію, що ви тут робите?*

ОРЛАНДО *Нічого. Мене тільки й навчено, що не робити нічого.*

ОЛИВЕР *Тоді що ви псуєте, добродію?*

ОРЛАНДО *А ось що, ваша милосте: допомагаю вам псувати безділлям те, що створив бог, – вашого бідолашного, недостойного брата.*

ОЛИВЕР *А ось що я вам скажу, добродію: знайдіть собі краще діло і забирайтеся до дідька! (Шекспір «Як вам це сподобається» Перекл. О. Мокровольський)*

Архаїзація на прагматичному рівні інформує сучасну читацьку аудиторію про норми спілкування, які існували століття тому, а також сприяє створенню віртуальної часової дистанції між автором і читачем. Проте характерну надмірність мовлення перекладачі передають, вживаючи оптимізатори дискурсу й вигуки, вживані в сучасному дискурсі, що забезпечує їх безперешкодне розуміння аудиторією.

Модернізація як стратегія мінімізації хронологічної часової дистанції в комунікативному просторі «автор – читач» може простежуватися на лінгво-

ОЛИВЕР

Ну, сударь, что вы тут делаете?

ОРЛАНДО

Ничего: меня ничего не научили делать.

ОЛИВЕР

Так что же вы портите в таком случае, сударь?

ОРЛАНДО

Черт возьми, сударь, помогаю вам портить праздностью то, что создал господь: вашего бедного, недостойного брата.

ОЛИВЕР

Черт возьми, сударь, займитесь чем-нибудь получше и проваливайте куда глаза глядят!

(Шекспир «Как вам это понравится» Перев.

Т. Щепкина-Куперник, 1959)

стилістичному рівні у вживанні сучасної лексики, якій властиві також соціолінгвістичні характеристики, в перекладі стилістично немаркованих рядків оригіналу:

FRANCISCO *You come most carefully upon your hour.*

BARNARDO *'Tis now struck twelve. Get thee to bed, Francisco.*

FRANCISCO *For this relief much thanks. 'Tis bitter cold,
And I am sick at heart.*

(Shakespeare *Hamlet, Prince of Denmark*)

ФРАНЦИСКО *Ти нині справді вчасно – до хвилини.*

БЕРНАРДО *Так, саме б'є дванадцять. Йди поспи,*

ФРАНЦИСКО *Вельми вдячний. Холод, бляха,
Й на серці дрижаки.*

(Шекспір «Гамлет, принц Данії» Перекл. Ю. Андрухович)

Стратегія модернізації в цьому разі, як і в цілому в «радикально модернізованому» [Коломієць 2005, с. 349] перекладі «Гамлета» Ю. Андруховича поєднується з дисфемізацією, і введення застарілого «вельми» створює контраст і надає іронічного тону діалогу.

Модернізація на когнітивному рівні здійснюється через залучення когнітивних структур (концептів, сценаріїв тощо) пізніших часових періодів:

ГОРАЦІО *Наш Гамлет, наш король узяв ті землі.
Тепер же інший Фортинбрас, молодший,
На поклик запальний прищів і крові
З усіх норвезьких темних закапелків
Збирає в банди всяких зарізяк,
Готових за саме прохарчування
Піти на все, а все – для них війна.
Як наше тут вважає керівництво,
Це наміри зі зброєю в руках
Відбити землі Фортинбраса-батька.*

(Шекспір «Гамлет, принц Данії» Перекл. Ю. Андрухович)

ЛАЕРТ *Однак резони честі вимагають
Свого і я затихну, лиш почувши,
Що скажуть видатні авторитети
На тему кривд, примирень і ганьби.*

(Шекспір «Гамлет, принц Данії» Перекл. Ю. Андрухович)

Модернізацією на когнітивному рівні вважаємо також численні алюзії на сучасні або пізніші за оригінал твори, які Л.В. Коломієць розглядає як новочасні ремінісценції (Коломієць, 2005), наприклад: «повна відповідність / Між формою та змістом», «шпиги / В законі» тощо.

На прагматичному рівні модернізація виражається у вилученні додаткових маркерів перформативності, властивих дискурсу XVI століття [Безуглая 1998]:

BARNARDO *Say what, is Horatio there?*

(Shakespeare *Hamlet, Prince of Denmark*)

БЕРНАРДО *Tu?*

Гораціо теж тут?

(Шекспір «Гамлет, принц Данії» Перекл. Ю. Андрухович)

БЕРНАРДО *Что,*

Гораціо с тобой?

(Шекспир «Гамлет, принц датский» Пер. М. Лозинский)

БЕРНАРДО *Вот так так!*

Горацій здесь!

(В. Шекспир «Гамлет, принц датский» Пер. Б. Пастернак)

Модернізацією на прагматичному рівні вважаємо також і вилучення характерного для дискурсу XVI століття інтенсифікатора ілокутивної сили директивів *I pray*:

MARCELLUS

MARCELLUS

Let's do 't, I pray, and I this morning know Where we shall find him most conveniently. *Let's do it. I know where we'll find him this morning.*

(Shakespeare *Hamlet, Prince of Denmark*) (Crowther *No Fear Hamlet*)

МАРЦЕЛЛ

Звичайно, так. Я навіть знаю, де

Його знайти найлегше цього ранку.

(Шекспір «Гамлет, принц Данії». Перекл. Ю. Андрухович)

МАРЦЕЛЛ

Авжеж, ми згодні; я скажу вам, де

його спиткати можна нині вранці.

(Шекспір «Гамлет, принц датський». Перекл. Л. Гребінка)

Як видно з прикладів, жоден із перекладачів не вживає буквального відповідника *pray*, натомість з'являються емпатичні вирази: «Звичайно, так», «Авжеж».

У наступному прикладі перекладачі на російську та українську мови вдалися до нейтралізації історичної дистанції при відтворенні мовленнєвого акту-експресиву, який виражає іронію, в той час як у внутрішньомовному осучасненому перекладі витлумачено основу порівняння (яка, на нашу думку і без тлумачення зрозуміла сучасним читачам) і тим самим значно послаблено ефект іронії. Другий же мовленнєвий акт – ритуальний (етикетний) експресив тлумач англomовної версії замінив на благословення, а перекладачі на російську й українську – на ритуальний експресив, вживаний в сучасному російсько- та україномовному дискусії при згадуванні померлого. Це розглядаємо як поєднання стратегій модернізації й одомашнення:

ORLANDO

I will no further offend you than becomes me for my good.

OLIVER

Get you with him, you old dog.

ADAM

Is “old dog” my reward? Most true, I have lost my teeth in your service (1). God be with my old master (2). He would not have spoke such a word.

(Shakespeare *As You Like It*)

ORLANDO

I won't bother you any more than necessary.

OLIVER

(to ADAM) And you get lost too, you old dog.

ADAM

Is that my reward – to be called “old dog?” Well, it's true, I've served this family so long I've gotten old and toothless, like a dog (1). God bless my old master (2). He would never have spoken to me like this.

(Crowther *No fear As You Like It*)

ОРЛАНДО Я не буду докучать вам больше, как только получу то, что нужно мне для моего блага.

ОЛИВЕР (Адаму) Убирайся и ты с ним, старый пес!

АДАМ Старый пес? Так вот моя награда! Оно и правда: я на вашей службе все зубы потерял (1). Упокой господи моего покойного господина! (2) Он никогда бы такого слова не сказал. (Шекспир «Как вам это понравится» Пер. Т. Щепкина-Куперник, 1937/1959)

ОРЛАНДО Я перестану вам дозояти, як тільки дістану те, що потрібне мені для мого добра.

ОЛИВЕР Забирайся і ти з ним, старий собако!

АДАМ «Старий собако?» Оце така дяка мені? Та воно й правда: я на вашій службі всі зуби розгубив (1). Царство небесне моєму покійному панові! (2) Він би ніколи не мовив такого слова. (Шекспір «Як вам це сподобається» Перекл. О. Мокровольський)

5. Висновки

Оскільки в архаїзованих текстах у задум автора не входило створення часової дистанції між автором перекладачем, перекладаючи ці тексти, перекладачі можуть як модернізувати переклад, створюючи ілюзію спілкування із сучасником, так і архаїзувати його, аби зробити відчутною часову дистанцію між автором і читачем, створити ілюзію спілкування «крізь час». Як свідчить аналіз прикладів, локальні стратегії передачі хронологічної часової дистанції в комунікативному просторі обираються здебільшого з огляду на глобальну стратегію, обрану перекладачем згідно власного задуму чи запиту аудиторії, і реалізуються як на мовно-стилістичному, так і когнітивному та прагматичному рівні. Тактики стратегії архаїзації спрямовуються на передачу архаїчних конотацій через добір стилістично маркованих лексичних одиниць, морфологічних форм і синтаксичних моделей, або буквального сенсу архаїчних когнітивних реалій і кому-

нікативних формул. Стратегія модернізації полягає в усуненні часової дистанції в комунікативному просторі «автор – читач» і реалізується через тактики підбору сучасних відповідників, іноді з розмовними або вульгарними стильовими характеристиками, заміни архаїчних когнітивних сценаріїв та прагматичних формул на сучасні. Нейтралізація полягає в створенні перекладу «поза часом», без ознак хронологічного чи художнього часу. Ця стратегія зазвичай досягається за рахунок генералізації та підбору нейтральних мовних одиниць. Стратегії передачі хронологічної часової дистанції можуть поєднуватися із стратегіями змісту, форми, одомашнення та очуження.

Література References

1. Baryshnikov, P. (2010). Metaphorical cognition and actualization of archaic concepts in the daily discourse. *Journal of International Scientific Publication: Language, Individual & Society*, 4(1), 152-159.
2. Bassnett, S. (2002). *Translation Studies*, 3rd ed. New York and London: Routledge, 2002.
3. Eco, U. (2000). *Experiences in Translation*. (A. McEwen, Trans.). University of Toronto Press.
4. Hoyle R. A. (2008). *Scenarios, Discourse, and Translation: The Scenario Theory of Cognitive Linguistics, Its Relevance for Analysing New Testament Greek and Modern Parkari Texts, and Its Implications for Translation Theory*. Dallas: SIL International.
5. Izard, C. E. (1991). *The Psychology of Emotions*. New York: Plenum Press.
6. Jakobson R. (2000). On linguistic aspects of translation (1959) In: *The Translation Studies Reader*. (pp. 114-118)., L. Venuti, M. Baker, (Eds.). Routledge London and New York.
7. Jones, F. R., & Turner, A. (2004). Archaisation, Modernisation and Reference in the Translation of Older Texts. *Across Languages and Cultures*, 5(2), 159–185.
8. Kharmandar, M. A. (2014). Exploring archaism in translation theory and modern Persian poetics: towards a Persian translation paradigm. *Iranian Journal of Translation Studies*, 12(46), 40–56.
9. Lefere, R. (1994). La traduction archaïsante: cervantes d'Après M. Molho. *Meta*, 39(1), 241–249.
10. Malkki, A. (2009). Translating Emotions Across Time: Lewis Carroll's Alice's Adventures in Wonderland. *The Electronic Journal of the Department of English at the University of Helsinki*, 5. Retrieved from: <http://blogs.helsinki.fi/hes-eng/volumes/volume-5/translating-emotions-across-time-lewis-carroll's-alice's-adventures-in-wonderland-aila-malkki/>
11. MacDonald, P. S. (2005). Palaeo-Philosophy: Complex and Concept in Archaic Patterns of Thought. *Cosmos and History*, 1(2), 222-244. Retrieved from: <https://www.questia.com/read/1G1-170414880/palaeo-philosophy-complex-and-concept-in-archaic>
12. McElhanon, K. A. (2005). From word to scenario: the influence of linguistic theories upon models of translation. *Journal of Translation*, 1(3). 29–67.
13. Steiner, G. (1998). *After Babel: Aspects of language and translation*, 3rd ed. London and Oxford: Oxford University Press.

14. Schleiermacher F. (1992). On the different methods of translating In: *Translation. History. Culture: A Sourcebook* (pp. 141–166). tr. and ed. A. Lefevere. London, New York: Routledge.
15. Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.

WORD SKIPPING IN READING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE: EVIDENCE FROM EYE TRACKING¹

Emrah Dolgunsöz
edolgunsoz@gmail.com
Bayburt University, Turkey

Arif Sariçoban
saricobanarif@gmail.com
Hacettepe University, Turkey

Received August, 29, 2016; Revised September, 27, 2016; Accepted October, 10, 2016

Abstract. During reading, readers never fixate on all words in the text; shorter words sometimes gain zero fixation and skipped by the reader. Relying on E-Z Reader Model, this research hypothesized that a similar skipping effect also exists for a second language. The current study examined word skipping rates in EFL (English as a Foreign Language) with 75 EFL learners by using eye tracking methodology. The results showed that word skipping was affected by EFL reading proficiency significantly and articles (a, an, the) were skipped more than content words. Furthermore, more skilled learners were observed to have less fixation count and skipped more words during reading while less skilled learners employed more fixations and skipped less words. Eye tracking as a novel method to observe learner development and progress in EFL reading was also discussed.

Keywords: *word skipping, EFL, reading, eye tracking, second language.*

Долгунсоз Емраг, Сарісобан Аріф. Ігнорування слів під час читання англійською мовою як іноземною: дані окулоmotorної активності.

Анотація. Під час читання читачі ніколи не фіксують погляд на всіх словах у тексті, а на коротких словах іноді взагалі не затримують погляду або ігнорують. Автори цієї статті, ґрунтуючись на моделі E-Z Reader, висунули гіпотезу про те, що подібний ефект існує також і під час процесу читання другою мовою. У статті представлено дослідження на основі методу окулографії – відстеження руху очей, в якому взяло участь 75 осіб, які вивчають англійську як іноземну. Метою експерименту було визначення кількості ігнорованих слів під час читання англійською. Результати дослідження показали, що на кількість проігнорованих слів під час читання суттєво впливає показник біжучості читання. Артикли (a, an, the) випадали з поля зору читачів частіше, ніж повнозначні слова. Крім того, встановлено, що більш досвідченим студентам в більшій мірі властиво менша кількість фіксування погляду на словах, частіші випадки їхнього цілковитого ігнорування. Натомість менш досвідчені студенти демонстрували вищу кількість фіксування погляду на словах, рідші випадки ігнорування слів у тексті. Метод реєстрації руху очей автори кваліфікують як новий спосіб оцінки успішності оволодіння чужоземною мовою та поступу в розвитку навичок читання цією мовою.

Ключові слова: *ігнорування слів, англійська мова як іноземна, відстеження руху очей, друга мова.*

¹ This article has been produced from Phd thesis by Emrah Dolgunsöz supervised by Arif Sariçoban

1. Introduction

In English as a Foreign Language (EFL) reading, articles (a, an, the) are one of the most frequent and shortest units that an EFL learner faces throughout the reading process. Indeed, their significance in building a meaningful textual structure cannot be denied. However, eye movement research in English language as L1 revealed that frequent and short words, especially articles are skipped by L1 readers most of the time (Rayner, 1998). The present study hypothesizes that same effect also exists for EFL learners and the rate of skipping is closely associated with EFL reading proficiency and parafoveal capacity.

Word Skipping and Eye Movements

Throughout the reading process, not all words are fixated by the readers. Frequency and length of a word and its predictability in the context determine how much it is fixated. More frequent, shorter and highly predictable words are fixated less most of the time (Inhoff & Rayner, 1986; Rayner, Sereno, & Raney, 1996; Schilling, Rayner, & Chumbley, 1998, Binder, Pollatsek, & Rayner, 1999; Rayner, & Well, 1996). And sometimes some words take “zero fixation” and they are skipped by the reader. Carpenter and Just (1983) point out that content words are fixated about 85 % of the time, whereas function words are fixated about 35 % of the time. According to Rayner (1998), about 30 % of the words in a text are skipped and gain zero fixation. This skipping rate is closely related with the length of the word; short words are skipped more. (Brysbaert & Vitu, 1998; Drieghe, Brysbaert, Desmet, & De Baecke, 2004). In addition to length, predictability also has an effect on word skipping. Words which can easily be predicted from the context tend to be skipped by the readers (Altaribba, Kroll, Sholl, & Rayner, 1996; Balota, et al., 1985; Drieghe et al., 2004; Rayner, Binder, Ashby, & Pollatsek, 2001). Additionally, high frequency words are skipped more than low frequency words (Henderson & Ferreira, 1993; Radach & Kempe, 1993; Rayner & Fischer, 1996). It is obvious that lexical, morphological and visual features of a word predict word skipping. However, skipping during reading does not refer “unawareness” of the related word due to the foveal effects. Human visual acuity is about 2 degrees (Rayner, 1998) which is called fovea. Readers, however, also make use of peripheral vision to a certain degree called parafovea which is beyond the fovea depending on their experience in reading and reading proficiency. Thus, readers actually pay covert attention to the skipped words but do not execute overt attention as a result of parafoveal capacity.

E-Z Reader Model

Eye tracking technique is the online monitoring of eye movements via infrared illumination. With the help of an eye tracking software, infrared reflected onto the cornea tracks eye movements on a screen. The online monitoring of eye movements enables objective and robust data to examine the relationship between cognitive mechanisms and reading processes relying on the “Eye-Mind Hypothesis” (Just & Carpenter, 1980) which assumes that eye movements and cognitive processes are closely associated.

Having been inspired by Morrison’s Oculomotor Theory (1984), the E-Z Reader model (Reichle, Pollatsek, Fisher, & Rayner, 1998; Pollatsek, Reichle, & Rayner, 2003; Rayner, Reichle, & Pollatsek, 2005) is a quantitative model of skilled reading which

helps to explain the relationship between cognitive processes and eye movement control during reading. According to this model, recognition of a word begins with the attention on that word. This recognition process is completed in 2 phases: early and late stages. In the first stage, orthographic form of the word is processed in which the familiarity of the word is checked. Once this process is efficiently done, next saccade is planned. This stage is the very initial phase of lexical access. The second stage of word recognition involves the identification of a word's morphological and semantic forms. In this stage, lexical access may occur or not. In terms of word skipping, E-Z Reader model explains that a word is skipped because it is recognized in parafoveal vision with covert attention. When the eyes fixate $WORD_N$, and accomplish the second phase of word recognition, attention is moved to the following word; $WORD_{N+1}$. However, if the $WORD_{N+1}$ is short, frequent and predictable enough along with higher reading proficiency, it is likely to be recognized during parafoveal processing, albeit not fixated but still recognized. In other words, this serial processing model explains that apart from the overt attention during a fixation, covert attention is also paid to the upcoming word. When the following word with skipping features is processed enough during covert attention, it is skipped.

Eye Tracking in Second Language Research

The examination of cognition during reading process in second or foreign language by using eye tracking is fairly new when compared to L1 eye movement research. In L2, main topics examined were noticing hypothesis and incidental vocabulary acquisition during reading (Smith, 2012; Godfroid et al., 2013; Dolgünsöz, 2015), idiom processing in a second language (Siyanova et al., 2011), caption reading behavior, (Winke et al., 2013b), the effect of morphological instruction on eye movements (Liu, 2014), binding theory and extragrammatical information processing (Kim et al., 2015), grammatical judgement and scanpath analysis (Godfroid et al., 2015). In general, main issues scrutinized through eye tracking in L2 research were incidental vocabulary acquisition, idioms and caption reading, crosslinguistic differences, behavior. Word skipping and reading proficiency effects in L2 reading have not yet been examined.

Current Research

Depending on the E-Z Reader Model and L1 reading research, it is hypothesized that similar word skipping effects can also be found in EFL reading. In other words, articles as short, predictable and frequent words may tend to be skipped more than longer content vocabulary by EFL learners during EFL reading. Indeed this skipping rate is also hypothesized to be associated with EFL reading proficiency; better learners with better syntactic skills have faster automatization in sentence processing which may then lead them to skip articles more. The present study is significant as word skipping issues in EFL reading is scrutinized for the first time. The following research questions are addressed:

1. What is the rate of article skipping among learners of ELF during reading?
2. Is there a significant effect of EFL reading proficiency on skipping articles?
3. What is the relationship between characters read per saccade (CRS) and article skipping?

4. Is there a statistical difference between articles and content words regarding word skipping?

2. Methods

Participants. 75 EFL learners (15 males, 60 females) participated in the research. The participants were freshman and sophomore students in an ELT department in a state university. The age range of the participants was from 18 to 22. All learners started learning English as a foreign language in Turkey at a late age about 14 (national secondary education age) with the same L1 background. Participants' level of proficiency in English was at least B1 (27 B1 level, 38 B2 level and 10 C1 level learners). All participants had either normal or corrected-to-normal eyesight.

Materials. The stimulus was a natural L2 reading text without any manipulation of linguistic features. To foster validity and reliability, a standard IELTS (International English Language Testing System) General Reading passage was retrieved from the internet (www.ieltsexam.net/docs/reading/IELTS_Reading_General_13_Passage_1.htm). The reading passage was composed of 203 words, 1297 characters and 11 sentences. To promote natural reading, the passage was presented as a whole rather than in sentence by sentence fashion. To avoid any bias and to check whether participants really read the text for comprehension purposes in parallel with the purpose of the experiment, a multiple choice comprehension test with 3 items was prepared by the researcher. First question assessed the main topic of the paragraph and last 2 questions tested some details such as numbers and places mentioned in the text. This test was given to the participants right after the eye tracking session. All participants were observed to have responded correctly for all 3 questions.

AOIs for Content words and Articles

To assess article skipping rates, 10 articles (a, an, the) in the text were selected. To analyze word skipping rates on content words, 10 content words were selected in various frequency and length. The frequency of words was defined by COCA (Corpus of Contemporary American English). Detailed information is given below:

<i>AOI</i>	<i>LENGTH</i> (<i>characters</i>)	<i>FREQUENCY</i>
<i>To travel</i>	6	36197
<i>Survey</i>	6	32827
<i>Billion</i>	7	66979
<i>Domestic</i>	8	27446
<i>To combine</i>	7	12277
<i>Agriculture</i>	11	11750
<i>Souvenirs</i>	9	1033
<i>Accommodation</i>	13	2133
<i>To pour into</i>	9	874
<i>Manufacturing</i>	13	12034
<i>MEAN</i>	8,9	20355

Defining Vocabulary scores for content words

To assess participant word familiarity on 15 AOIs, a vocabulary knowledge scale as both unannounced pre-test and immediate post-test was designed (see Joe, 1995; McNeill, 1996; Scarcella and Zimmerman, 1998; Wesche and Paribakht, 1996). In this scale learners were required to choose the best of 3 options: “I know the word”; “I am familiar but not sure”; and “I have no idea”. If one of the first 2 options were chosen, participants should write the Turkish meaning(s) or their predictions about the word. This scale is used in unannounced vocabulary test. Participants successfully recognized about 70 % of the words. To scrutinize article skipping, 10 articles, namely “a, an, the” were defined as areas of interest (see Appendix 1).

Apparatus

Eye movements were recorded with the Tobii TX300 with a sampling rate of 300Hz, equivalent to a temporal resolution of 3.3ms. For eye movement data acquisition, visualization and analysis, Tobii Studio Enterprise Software 3.2.3 was used.

Calculating Fixation Count

Fixation count refers to the number of times a participant had a fixation on the screen (Djamasbi et al., 2011). Depending on E-Z Reader Model, it is assumed that less fixation count refers to longer saccade span.

Procedure

All participants were volunteers, naïve to the research questions and tested individually. To assess learners’ EFL reading proficiency, a sample IELTS General Reading test was conducted. Before the experiments, learners sat for the unannounced vocabulary test. Then, each participant sat for the eye tracking session one by one within the control of the researcher. They were instructed to read the passage silently for comprehension purposes. To avoid anxiety and emotional arousal which might cause cognitive reactivity, no time limit was given; participants were asked to read freely and naturally to understand the text. Calibration was done with a 9 point grid calibration setting. The texts were presented in Times New Roman, 18-pt font, on a 23” monitor with 1920x1080 screen resolution set up at 67 cm from the participants’ eyes. Right after the experiment, each participant took the brief comprehension check test.

3. Results

All variables in the data set were observed to have distributed normally. For statistical tests, all assumptions were met including homogeneity of variances, linearity, additivity and sample size.

The rate of skipping articles in EFL reading

To calculate the skipping rate of articles, zero fixations on 10 occasions of interest were counted for each participant with the eye tracking software. In general, EFL learners were observed to have skipped nearly half of the articles ($M=4.26$, $SD=1.54$, $N=75$). This mean value equals to a skipping rate of 43%. A detailed table

is given below:

Table 1

Article skipping rate during EFL Reading

	N	Min	Max	Mean	SD	%
Article skipping	75	,00	8,00	4,2667	1,54512	43%

The relationship between EFL Reading Proficiency and Skipping Articles

Linear regression with proficiency scores as the predictor and article skipping count as the dependent variable revealed a significant effect of EFL reading proficiency on article skipping; $\beta = .097$, $t(74) = 2.811$, $p = .006$. Reading proficiency also explained a significant proportion of variance in article skipping: $R^2 = .098$, $F(1,73) = 7.904$, $p = .006$.

B1 learners skipped articles with a rate of 38 % (N=27) and B2 learners by 44 % (N=38). C1 learners skipped more than half of the articles (52 %, N=10). A significant effect of reading proficiency was observed on article skipping at the $p < .05$ level; [$F(2,72) = 3.304$, $p = .046$]. A detailed table is given below.

Table 2

Article skipping rates for 3 proficiency groups

		N	Mean	%	SD	SE	95% CI for Mean		Min	Max	
								LB	UP		
Article skipping	B1	27	3.8148	38%	1.210	.232	3.33	4.29	1.00	6.00	
	B2	38	4.3421	44%	1.712	.277	3.77	4.90	.00	7.00	
	C1	10	5.2000	52%	1.316	.416	4.25	6.14	3.00	8.00	
	Total	75	4.2667	43%	1.545	.178	3.91	4.62	.00	8.00	

Post hoc comparisons using the Tukey HSD test revealed that the mean score for B1 group (M = 3.81, SD = 1.21) was significantly different than the C1 group (M = 5.20, SD = 1.31); $p = .039$. However, B2 group (M = 4.34, SD = 1.71) did not significantly differ from both B1 and C1 groups.

The relationship between fixation count and word skipping

Depending on the E-Z Reader Model, low fixation count values refer longer saccades and larger parafoveal vision. In this respect, it may also indicate higher word skipping rates. To scrutinize the relationship between fixation count and word skipping, fixation count values for each EFL learner was extracted by the software. Mean fixation count was found to be 208 (SD=43.7). Having a negative relationship, article skipping and fixation count were strongly correlated, $r(75) = -.489$, $p < .01$. On the other hand, no significant correlation was found between content word skipping and fixation count even when vocabulary scores are controlled; $r(75) = .009$, $p > .05$.

Article Skipping versus Content Word Skipping

The findings showed that EFL learners' content word skipping mean was below 1 (M= 0.12, SD=0.32). In other words, roughly, participants skipped less than 5 % of the content words while this rate was 43 % for articles. Paired samples results also

indicated a significant difference between article skipping ($M=4.26$, $SD=1.54$) and content word skipping ($M=0.12$, $SD=0.32$); $t(74)=22.812$, $p = .000$.

4. Discussion

The aim of the present research was to use eye tracking technique to investigate word skipping rates regarding articles and content words in EFL reading and its relationship with proficiency and characters read per saccade. The results showed that EFL learners did tend to skip nearly half of the articles during natural EFL reading process and this skipping rate was significantly affected by EFL reading proficiency and fixation count. On the contrary, content words were skipped only less than 5 % and did not show any correlation with fixation count. Firstly, articles as short and one of the most frequent units of English language, are mastered at early stages of EFL reading proficiency as B1 learners nearly skipped 40 % of them during reading. Secondly, better learners read more characters per saccade and have a longer saccadic span due to their syntactic and lexical superiority. Excluding cases of cognitive deficits or visual impairment, developmental eye movement research explained that eye movements do not differ in terms of oculomotor control but that fair amount of changes in eye movements are linguistic dependent (Schröder et al. 2005). This study confirmed that less skilled readers in EFL pay more attentional resources to the words and structures during reading and, as a result make more fixations and benefit less from extrafoveal information when compared to more skilled readers. Relying on E-Z Reader Model primarily proposing that a word is mainly skipped because it is recognized in parafoveal vision and recognized in extrafoveal processes, it can be assumed that skilled EFL learners make better use of parafoveal processing and skip short and frequent words more than less-skilled readers. This ability leads these learners to make less fixation count and increase reading efficiency. On the other hand, less skilled learners have a narrower parafoveal range and make less use of covert attention which cause them to pay more overt attention to the articles. Naturally, this inflates their fixation count and relatively decreases reading efficiency. Finally, this results of this research showed that word skipping also exists for EFL and E-Z Reader Model can help examine and interpret EFL reading processes in a different perspective.

5. Conclusions

The results of the currents research revealed that similar skipping effects observed in L1 reading in previous eye movement research also exist for EFL reading. Better learners read faster and employ less fixation count which enable them to recognize words in parafoveal process. Thus, skipping rates change depending on EFL reading proficiency. Furthermore, length has a significant effect on word skipping as content words are skipped less when compared to articles. Primarily, this research emphasized that eye movements during EFL reading are proficiency dependent and vary depending on reading proficiency. In this respect, eye tracking can enable the online and robust observation of learner progress

providing invaluable insights to any EFL reading problems that learners met. Thus, not more than a decade, eye tracking as a tool for EFL classrooms in which learner progress is observed objectively can be used for pedagogical purposes.

References

1. Altarriba, J., Kroll, J. F., Sholl, A., & Rayner, K. (1996). The influence of lexical and conceptual constraints on reading mixed-language sentences: Evidence from eye fixations and naming times. *Memory & Cognition*, 24, 477–492.
2. Balota, D. A., Pollatsek, A., & Rayner, K. (1985). The interaction of contextual constraints and parafoveal visual information in reading. *Cognitive Psychology*, 17, 364–388.
3. Binder, K. S., Pollatsek, A., & Rayner, K. (1999). Extraction of information to the left of the fixated word in reading. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 25, 1162–1172.
4. Brysbaert, M., & Vitu, F. (1998). Word Skipping: Implications for Theories of Eye Movement Control in Reading. In: *Eye Guidance in Reading and Scene Perception*. (pp. 125–147). G. Underwood, (Ed.). Oxford: Elsevier.
5. Carpenter, P. A., & Just, M. A. (1983). What your eyes do while your mind is reading. In: *Eye Movements in Reading: Perceptual and Language processes*, (pp. 275–307), K. Rayner (ed.). New York: Academic Press.
6. Djamasbi, S., Siegel, M., Skorinko, J., & Tullis, T. (2011). Online viewing and aesthetic preferences of generation y and the baby boom generation: Testing user web site experience through eye tracking. *International Journal of Electronic Commerce*, 15(4), 121–158.
7. Dolgusöz, E. (2015). Measuring Attention in Second Language Reading Using Eye-tracking: The Case of the Noticing Hypothesis. *Journal of Eye Movement Research*, 8(5).
8. Drieghe, D., Brysbaert, M., Desmet, T., & De Baecke, C. (2004). Word skipping in reading: On the interplay of linguistic and visual factors. *European Journal of Cognitive Psychology*, 16(1–2), 79–103.
9. Godfroid, A., Boers, F., & Housen, A. (2013). An eye for words: Gauging the role of attention in incidental L2 vocabulary acquisition by means of eye-tracking. *Studies in Second language Acquisition*, 35(3), 483–517.
10. Henderson, J. M., & Ferreira, F. (1993). Eye movement control during reading: Fixation measures reflect foveal but not parafoveal processing difficulty. *Canadian Journal of Experimental Psychology*, 47, 201–221.
11. Joe, A. (1995). Text based tasks and incidental vocabulary learning. *Foreign language Research*, 11(2), 95–111.
12. Just, M. A., & Carpenter, P. (1980). A theory of reading: From eye fixations to comprehension. *Psychological Review*, 85, 109–130.
13. Liu, P. L. (2014). Using eye tracking to understand the responses of learners to vocabulary learning strategy instruction and use. *Computer Assisted Language Learning*, 27(4), 330–343.
14. McNeill, A. (1996). Vocabulary Knowledge profiles: Evidence from Chinese speaking ESL speakers. *Hong Kong Journal of Applied Linguistics* 1(1), 39–63.
15. Pollatsek, A., Reichle, E., & Rayner, K. (2003). *Modeling eye movements in reading*. In: *The Mind's Eyes: Cognitive and Applied Aspects of Eye Movement Research*. (pp. 361–390). J. Hyona, R. Radach, & H. Deubel, (Eds.). Amsterdam: Elsevier.
16. Radach, R., & Kempe, V. (1993). An individual analysis of initial fixation positions in reading. In: *Perception and cognition: Advances in eye movement research* (pp. 213–226). G. d'Ydewalle & J. Van Rensbergen (Eds.). Amsterdam: North Holland.

17. Rayner, K. (1998). Eye Movements in Reading and Information Processing: 20 Years of Research, *Psychological Bulletin*, 124 (3), 372–422
18. Rayner, K., & Fischer, M. H. (1996). Mindless reading revisited: eye movements during reading and scanning are different. *Perception & Psychophysics*, 58(5), 734–747.
19. Rayner, K., & Well, A. D. (1996). Effects of contextual constraint on eye movements during reading: a further examination. *Psychonomic Bulletin & Review*, 3, 504–509.
20. Rayner, K., Binder, K. S., Ashby, J., & Pollatsek, A. (2001). Eye movement control in reading: word predictability has little influence on initial landing positions in words. *Vision Research*, 41(7), 943–954.
21. Rayner, K., Reichle, E. D., & Pollatsek, A. (2005). Eye movement control in reading and the E-Z Reader model. In: *Cognitive Processes in Eye Guidance* (pp. 131-162). G. Underwood (Ed.),. Oxford: Oxford University Press.
22. Rayner, K., Sereno, S. C., & Raney, G. E. (1996). Eye movement control in reading: a comparison of two types of models. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 22, 1188–1200.
23. Reichle, E., Pollatsek, A., Fisher, D. L., & Rayner, K. (1998). Toward a model of eye movement control in reading. *Psychological Review*, 105, 125–157.
24. Scarcella, R. & C. Zimmerman (1998). ESL student performance on a text of academic lexicon. *Studies in Second language Acquisition*, 20(1), 27–49.
25. Schilling, H. E., Rayner, K., & Chumbley, J. I. (1998). Comparing naming, lexical decision, and eye fixation times: Word frequency effects and individual differences. *Memory & Cognition*, 26(6), 1270–1281.
26. Schroeder, S., Hyönä, J., & Liversedge, S. P. (2015). Developmental eye-tracking research in reading: Introduction to the special issue. *Journal of Cognitive Psychology*, 27(5), 500–510.
27. Smith, B. (2012). Eye tracking as a measure of noticing: A study of explicit recasts in SCMC. *Language Learning & Technology*, 16(3), 53–81.
28. Wesche, M. & T. Paribakht (1996). Assessing vocabulary knowledge: depth vs. breadth. *Canadian Modern Language Review*, 53(1), 13–40.
29. Winke, P., Gass, S., & Sydorenko, T. (2013). Factors Influencing the Use of Captions by Foreign Language Learners: An Eye-Tracking Study. *The Modern Language Journal*, 97(1), 254–275.

APPENDICES

Appendix 1: Text Stimulus

AUSTRALIA

Have you ever travelled to another part of your country and stayed for a few days? Travel within one's own country is popular throughout the world. And, according to a survey carried out in Australia in 2002, travellers are spending more and more money on their holidays.

The Domestic Tourism Expenditure Survey showed that domestic travellers – those travelling within the country – injected \$23 billion into the Australian economy in 2002. As a result, domestic tourism became the mainstay of the industry, accounting for 75 % of total tourism expenditure in Australia. International tourism, on the other hand, added \$7 billion to the economy.

So, tourism has become one of Australia's largest industries. The combined tourist industry now accounts for about 5 % of the Australian economy, compared with agriculture at 4.3 % and manufacturing at 8 %. Tourism is therefore an important earner for both companies and individuals in a wide range of industries.

For example, the transport industry benefits from the extra money poured into it. Hotels spring up in resort areas to provide accommodation, and the catering industry gains as tourists spend money in restaurants. The retail sector benefits as well, as many tourists use their holidays to shop for clothes, accessories and souvenirs.

Appendix 2: Vocabulary Knowledge Scale

<i>WORD</i>	<i>OPTIONS</i>	<i>TURKISH MEANING(S)</i>
AGRICULTURE	☐ I KNOW THIS WORD!	
	☐ I AM FAMILIAR BUT NOT SURE.	
	☐ I HAVE NO IDEA!	

THE FRAMING OF DEMENTIA IN SCIENTIFIC ARTICLES PUBLISHED IN *ALZHEIMER'S AND DEMENTIA* IN 2016

Oleksandr Kapranov
oleksandr.kapranov@uib.no
University of Bergen, Norway

Received November, 9, 2016; Revised November, 24, 2016; Accepted December, 2, 2016

Abstract. The present article involves a qualitative study of the framing of dementia in *Alzheimer's and Dementia*, the Journal of the Alzheimer's Association, published in 2016. The aim of this study is to elucidate how dementia is framed qualitatively in the corpus consisting of scientific articles involving dementia published in *Alzheimer's and Dementia*. The results of the qualitative analysis indicate that dementia is represented in *Alzheimer's and Dementia* in 2016 as the frames associated with gender, age, costs, caregiver and care-recipients, disability and death, health policy, spatial orientation, medical condition, and ethnic groups. These findings are further discussed in the article.

Keywords: *dementia, discourse, framing, psycholinguistics.*

Капранов Олександр. Фреймовий аналіз концептуалізації деменції в наукових статтях, опублікованих у журналі «Alzheimer's and Dementia» в 2016.

Анотація. Ця стаття містить фреймовий аналіз концептуалізації деменції в дискурсі наукової літератури, опублікованої в журналі «Alzheimer's and Dementia» у 2016. Мета фреймового аналізу полягає у виявленні концептуалізації деменції в часописі «Alzheimer's and Dementia». Результати фреймового аналізу показують, що деменція в «Alzheimer's and Dementia» розглядається в межах таких категорій: стать, вік, кошти, догляд, інвалідність та смертність, політика в галузі охорони здоров'я, просторова орієнтація, стан здоров'я та етнічні групи. Ці результати обговорюються далі в статті.

Ключові слова: *деменція, дискурс, психолінгвістика, фрейм.*

1. Introduction

This article involves a qualitative analysis of how dementia is framed in *Alzheimer's and Dementia*, the Journal of the Alzheimer's Association, published in 2016. Dementia is described as a disturbance of multiple higher cortical functions, associated with memory, thinking, orientation, comprehension, calculation, learning capacity, language and judgement (Wray, 2017). Currently, dementia receives special attention in both public and private healthcare systems, since the aging population in the West is at the increasing risk of dementia and its negative consequences (Wu et al., 2016:116). In this regard, Cornejo and the colleagues (2016:1572) indicate that whilst currently more than five million people in the U.S. have age-related dementia, it is projected that by 2050 there will be almost 16 million dementia sufferers in North America.

A traditional framing of dementia is associated with a progressive and pathologically degenerative biomedical disease (Davis, 2016:369). However, there is a growing body of literature, which involves the framing of dementia pertaining to its other aspects, e.g. sociological, philosophical, and the care-givers' perceptions

of dementia sufferers. (Gilmour & Brannelly 2010; Górska et al. 2017; Lawless & Augoustinos 2017; Swacha 2017; Wray 2017). To specify the notion of framing, it should be noted that framing involves the selection of some aspects of the perceived reality in order to highlight these aspects in the text, so that a particular problem, its causal interpretation as well as its evaluation and the problem's solutions are made salient and, consequently, promoted (Entman 1993:53). Following Joris et al. (2014:609), a frame consists of clearly perceptible elements in the text and of the latent information in the text through which the problem, its cause, evaluation and a possible solution are implied.

The concept of framing is central to the present article. It seems pertinent to elaborate on it by referring to the canonical definition of framing by Entman (1993:52), who posits that '*framing essentially involves selection and salience.*' Specifically, Entman (2007:164) emphasises that

We can define framing as the process of culling a few elements of perceived reality and assembling a narrative that highlights connections among them to promote a particular interpretation. Fully developed frames typically perform four functions: problem definition, causal analysis, moral judgment, and remedy promotion (Entman 1993; 2004). Framing works to shape and alter audience members' interpretations and preferences through priming. That is, frames introduce or raise the salience or apparent importance of certain ideas, activating schemas that encourage target audiences to think, feel, and decide in a particular way.

To reiterate, framing involves selection and conceptualisation of certain data presented as a central organising idea for understanding events related to the issue in question (Entman, 2007). Previous research indicates that frames involve '*an emphasis or salience of different aspects of a topic; they are meant to simplify complex issues by lending more weight to certain considerations and activate schemas that encourage audiences to think in a particular way.*' (Touri & Koteyko 2015:602). Consequently, it can be assumed that framing is one of the effective means of simplifying and facilitating written discourse. As such, framing is deemed to be an important construal in elucidating media and political discourse, as well as other spheres of discourse, involving, for instance, anthropology, education, medicine, and politics (Burgers et al. 2016; Carolan 2016; Kapranov, 2016). In medical discourse, in particular, framing refers to the recognising, naming, categorising, defining and attributing causal forces to diseases, exerting influence upon clinical and public health practices, as well as societal responses to health problems (Aronowitz 2008:2–3).

The aim of the present article is to explore how scientific discourse involving dementia is framed in '*Alzheimer's and Dementia*' published in 2016. This matter is deemed to be relevant due to a number of socio-cultural and scientific implications. First, the research further described in this article contributes to a broader discussion of how highly reputable scientific publications, such as '*Alzheimer's and Dementia*', are employed as a vehicle for disseminating research involving dementia. Second, echoing Wray (2017:81), the present research seeks to shed light upon the

assumptions coded in discursive practices of scientific research to reconstruct and succinctly present the major trends in the current state-of-the-art research in dementia. The article is structured as follows: I will briefly outline dementia, which is followed by the analysis of framing of dementia. Then, the results of the framing analysis of dementia in *'Alzheimer's and Dementia'* will be provided and discussed.

Dementia: A Brief Outline

Currently, there is a view of dementia as an umbrella term which involves the symptoms caused by vascular disease, alcohol-related brain damage, Pick's disease, Lewy body disease, Alzheimer's and the onset of the old age (Andrews 2011:397). In biomedical paradigm, dementia is referred *'to categorise people who have progressive memory loss, disorientation and cognitive problems with reasoning and comprehension.'* (Gilmour & Brannelly 2010:241). It is posited that dementia is associated predominantly with Alzheimer's disease and the old age, i.e. *'senile dementia'* (Parker 2001:330).

Dementia due to Alzheimer's involves a persistent impairment of intellectual functions, which compromises memory, cognition, language, visuospatial skills, emotions, and personality (van Gorp & Vercruysse 2012; Peel 2014). Senile dementia is characterised by chronic progressive deterioration of intellectual functions, affecting both short-term and long-term memory (Zwijssen et al. 2016). Elderly patients with dementia are disoriented, inattentive, unable to develop meaningful idea sequences, and rely on stereotyped forms of behavior (Kaufman 1994). They often suffer from multimorbidity, with frequent pain-causing conditions (Jensen-Dahm et al. 2015:691), which are associated with this progressive and irreversible disease (Innes 2002:483).

The Framing of Dementia in the Journal *'Alzheimer's and Dementia'* Published in 2016

This article aims at providing a qualitative analysis of the frames associated with dementia, identified in scientific articles which have been published in *'Alzheimer's and Dementia'* in 2016. *'Alzheimer's and Dementia'* is a peer-reviewed journal, which provides knowledge about the entire spectrum of dementia research ranging from clinical trials to social and behavioral investigations. The focus of the present analysis is on the framing of the discourse involving dementia, i.e. how the researchers whose scientific articles are published in *'Alzheimer's and Dementia'* construe their narratives involving dementia. As previously mentioned in the introduction, this question is of interest to the specialised and general audience, since it involves the means of framing dementia, its diagnosis and treatment by the professionals who interact with, study and care for people with dementia. Concurring with Wray (2017), I would like to emphasise that in all of the above-mentioned domains, language is the main medium for sharing knowledge and the means of framing this knowledge. In this research, language is regarded as a basic tool of framing the current state-of-the-art research involving dementia.

Hypothesis and Specific Research Aim

The hypothesis of the present investigation is based upon a contention that discourse involves construal operations, which are imposed on the concepts by

speakers and addressees at the time of use (Bednarek 2005; Paradis 2010). Following this argument, it is assumed that scientific discourse associated with dementia involves a variety of frames ranging in salience, foregrounding, explicitness, detail, perspective, Gestalt properties, and descriptions. Hence, the article addresses the following research aim: to identify frames associated with dementia in scientific discourse published in '*Alzheimer's and Dementia*' in 2016.

Materials

The corpus of the present qualitative study involves scientific articles published in '*Alzheimer's and Dementia*' in 2016. The articles have been collected via an electronic search on the web site scholar.google.com with the active filters involving the publication date (from 1.01.2016 till 1.10.2016), and the key word 'dementia'. The electronic search has been manually checked for the presence of the key word 'dementia' in the title, abstract and the key words section. In total, 16 articles have met the above-mentioned criteria and have been selected for the present analysis, as seen from Table 1 below:

Table 1

Descriptive meta-data involving the present materials

#	Title	Authors	Key Words
1	Impact of interventions to reduce Alzheimer's disease pathology on the prevalence of dementia in the oldest-old	Brookmeyer, R., Kawas, C. H., Abdallah, N., Paganini-Hill, A., Kim, R. C., & M.M. Corrada	Alzheimer's disease; Dementia; Intervention; Oldest-old; Pathology; Prediction; Prevalence; Prevention
2	Sleep duration, cognitive decline, and dementia risk in older women	Chen, J. C., Espeland, M. A., Brunner, R. L., Lovato, L. C., Wallace, R. B., Leng, X., Phillips, L.S., Robinson, J.G., Kotchen, J.M., Johnson, K.C., Manson, J. E., Stefanick, M.L., Sato, G.E., & W.J. Mysiw	Sleep duration; Elderly; Cognition; Cognitive decline; Mild cognitive impairment; Dementia; Longitudinal analysis; Cohort studies
3	ADL disability and death in dementia in a French population-based cohort: New insights with an illness-death model.	Delva, F., Touraine, C., Joly, P., Edjolo, A., Amieva, H., Berr, C., Helmer, C., Rouaud, O., Peres, K., & J.F. Dartigues	Dementia; Prognosis; Activities of daily living; Follow-up studies

4	Dementia incidence declined in African-Americans but not in Yoruba	Gao, S., Ogunniyi, A., Hall, K. S., Baiyewu, O., Unverzagt, F. W., Lane, K. A., Murrell, J.R., Gureje, O., Hake, A.M., & H. C. Hendrie	Dementia; Alzheimer's disease; Incidence; African-Americans; Nigerians Alzheimer's disease
5	Why has therapy development for dementia failed in the last two decades?	Gauthier, S., Albert, M., Fox, N., Goedert, M., Kivipelto, M., Mestre-Ferrandiz, J., & L.T. Middleton	Alzheimer's; Research & development; Clinical trials; Dementia; Attrition; Amyloid hypothesis
6	Predicting the progression of Alzheimer's disease dementia: A multimodal health policy model.	Green, C. & Zhang, S	Alzheimer's disease; Decision analytic modelling; Progression; Prediction; Health policy
7	Incidence and predictors of cognitive impairment and dementia in Aboriginal Australians: A follow-up study of 5 years	Giudice, D. L., Smith, K., Fenner, S., Hyde, Z., Atkinson, D., Skeaf, L., Malay, R., & L. Flicker	Indigenous; Dementia; Cognition; Cohort study; Older people
8	Gamma glutamyltransferase and risk of future dementia in middle-aged to older Finnish men: A new prospective cohort study	S. K. Kunutsor & J. A. Laukkanen	Gamma glutamyltransferase; Risk factor; Dementia
9	Comparative analysis of cerebrospinal fluid biomarkers in the differential diagnosis of neurodegenerative dementia	Llorens, F., Schmitz, M., Karch, A., Cramm, M., Lange, P., Gherib, K., Varges, D., Schmidt, C., Zerr, I., & K. Stoek	Biomarkers; Cerebrospinal fluid; Neurodegenerative dementias; Prionopathy; Tauopathy; Synucleinopathy

10	Inequalities in dementia incidence between six racial and ethnic groups over 14 years	Mayeda, E. R., Glymour, M. M., Quesenberry, C. P., & R.A. Whitmer	Dementia; Race; Ethnicity; Disparities; Cohort; Epidemiology
11	White matter hyperintensity burden in elderly cohort studies: The Sunnybrook Dementia Study, Alzheimer's Disease Neuroimaging Initiative, and Three-City Study.	Ramirez, J., McNeely, A. A., Scott, C. J., Masellis, M., & S.E. Black	Alzheimer's disease; Cerebrovascular disease; Aging; White matter hyperintensities; Dementia; Elderly cohort; Population studies
12	Closer caregiver and care-recipient relationships predict lower informal costs of dementia care: The Cache County Dementia Progression Study	Rattinger, G., Fauth, E., Behrens, S., Sanders, C., Schwartz, S., Norton, M. C., Corcoran, C., Mullins, C.D., Lyketsos, C., & J.T. Tschanz	Informal costs of dementia; Caregiver; Relationship closeness
13	Benzodiazepine, psychotropic medication, and dementia: A population-based cohort study	Shash, D., Kurth, T., Bertrand, M., Dufouil, C., Barberger-Gateau, P., Berr, C., Ritchie, K., Dartigues, J.-F., Begaud, B., Alperovitch, A., & C. Tzourio	Cohort studies; Alzheimer's disease; Dementia; Benzodiazepine; Psychotropic medication
14	Information and communication technology solutions for outdoor navigation in dementia	Teipel, S., Babiloni, C., Hoey, J., Kaye, J., Kirste, T., & O.K. Burmeister	Social participation; Intention recognition; Assistive technology; Mobility; Cognitive decline; Disorientation; Dementia; Situation-aware assistance

15	Trajectories of decline in cognition and daily functioning in preclinical dementia	Verlinden, V. J., van der Geest, J. N., de Bruijn, R. F., Hofman, A., Koudstaal, P. J., & M.A. Ikram	Activities of daily living; Alzheimer's disease; Apolipoproteins E; Cognition; Dementia; Preclinical; Vascular dementia
16	Incidence of dementia and subtypes: A cohort study in four regions in China	Yuan, J., Zhang, Z., Wen, H., Hong, X., Hong, Z., Qu, Q., Li, H., & J.L. Cummings	Dementia; Alzheimer's disease; Vascular dementia; Incidence; Risk factors; Prospective cohort study; Epidemiology; China

All the articles selected from '*Alzheimer's and Dementia*' (see Table 1 above) for the purposes of the present analysis were deemed to adhere to the genre of scientific discourse. They involved the results of studies in behavior, biochemistry, molecular biology, pharmacology, physiology, neurology, neuropathology, geriatrics, neuropsychology, epidemiology, sociology, health services research, health economics, political science, and public policy.

2. Methods

The methodology employed in the present article followed methodological guidelines described by van Gorp and Vercruyse (2012), who elucidated how dementia was framed in media texts. Following van Gorp and Vercruyse (2012), the framing analysis involved the identification of a core frame, framing devices, and reasoning devices. In accordance with van Gorp and Vercruyse (2012), the core frame was deemed to be an implicit cultural phenomenon that defined the frame as a whole. The framing devices were considered those explicit elements in the text, which functioned as demonstrable indicators of the rhetorical structure of a message, such as vocabulary, recurrent phrases, definitions, and depictions. The reasoning devices were considered those causal reasoning forms that evoked culturally embedded information. The above-mentioned methodology by van Gorp and Vercruyse's (2012) was applied to the present corpus of scientific articles involving dementia, published in '*Alzheimer's and Dementia*' in 2016.

3. Results and Discussion

The results of the qualitative framing analysis have been summarised in Table 2 below:

Table 2

The Framing of Dementia in 'Alzheimer's and Dementia' in 2016

#	Frames Associated with Dementia	Author/Authors
1.	Dementia as an age-related issue	Brookmeyer et al. (2016); Chen et al. (2016); Gao et al. (2016); Guidice et al., (2016); Kunutsor & Laukkanen (2016); Mayeda et al., (2016); Rattinger et al. (2016); Shash et al. (2016); Teipel et al. (2016); Verlinden et al. (2016); Yuan et al. (2016)
2.	Dementia as a gender-related issue	Chen et al. (2016); Delva et al. (2016); Kunutsor & Laukkanen (2016)
3.	Dementia as a cost-related issue	Green & Zhang (2016); Rattinger et al. (2016)
4.	Dementia as a caregiver and care-recipient issue	Rattinger et al. (2016)
5.	Dementia as a disability and death-related issue	Delva et al. (2016)
6.	Dementia as a health policy-related issue	Brookmeyer et al. (2016); Gao et al. (2016); Green & Zhang (2016)
7.	Dementia as a spatial orientation-related issue	Teipel et al. (2016)
8.	Dementia as a medical condition-related issue	Gauthier et al. (2016); Llorens et al. (2016); Ramirez et al. (2016); Shash et al. (2016); Verlinden et al. (2016)
9.	Dementia as an ethnic group-related issue	Gao et al. (2016); Guidice et al. (2016); Mayeda et al. (2016); Yuan et al. (2016)

The results of the framing analysis have yielded a set of frames associated with dementia in the research articles published in '*Alzheimer's and Dementia*' in 2016. These frames construe dementia as a range of issues, related to gender, age, costs, caregiver and care-recipient, disability and death, health policy, medical condition, and ethnicity. These frames are further discussed in the subsections below.

The framing of dementia as an age-related issue

The framing of dementia as an age-related issue has been identified in the following research articles published by '*Alzheimer's & Dementia*' in the period from 1 January till 1 October 2016: Brookmeyer et al. (2016), Chen et al. (2016), Kunutsor & Laukkanen (2016), Guidice et al., (2016), Mayeda et al., (2016), Rattinger et al. (2016), Shash et al. (2016), Teipel et al. (2016), Verlinden (2016),

and Yuan et al. (2016). It should be noted that with the exception of Brookmeyer et al. (2016), the framing of dementia as an age-related issue serves as a background for other foregrounded construals, for instance, gender, ethnicity, spatial orientation, etc. (see Table 2).

All the above-mentioned authors seem to share an assumption that age is one of the significant variables involved in the dementing disorders, including Alzheimer's disease (Gao et al. 2016:244). This argument is explicitly present in Brookmeyer et al. (2016), Chen et al. (2016), Kunutsor and Laukkanen (2016), Guidice et al. (2016), Mayeda et al. (2016), Shash et al. (2016), Teipel et al. (2016), and in Yuan et al. (2016). In particular, Guidice and the colleagues (2016:252) emphasise that dementia '*predominantly affects older people worldwide, with age-standardized prevalence increasing exponentially over the age of 60 years...*'. This contention is echoed by Yuan et al. (2016:262), who posit that in China, '*the prevalence of Alzheimer's disease (AD) and vascular dementia (VaD) are comparable with those in Western countries, with positive associations for older age...*'. Qualitatively identical framing of dementia is found in Verlinden et al. (2016:144), e.g. '*Dementia is a common disease in the elderly, characterized by both cognitive impairment and impairment in daily functioning*'.

Whilst in the majority of the analysed studies the framing of dementia as an age-related issue appears to be embedded into other frames, the issue of age is foregrounded in the research article by Brookmeyer et al. (2016). Specifically, the framing of dementia is construed by multiple references to the old age, as seen from the following quotes: i) '*The oldest-old is the fastest growing segment of the population in many countries.*' (Brookmeyer et al. 2016:225); ii) '*The population over the age of 90 years in the United States will grow by a factor of nearly 3.5 between 2015 and 2050. In the absence of new prevention interventions, the prevalence of dementia among the oldest-old is expected to increase....*' (Brookmeyer et al. 2016:229). As evident from these examples, Brookmeyer et al.'s (2016) narrative of dementia is framed via a constantly present and textually reinforced construal of age. However, in Brookmeyer et al. (2016) there has been identified the concurrent framing of dementia as a health policy-related issue (see section 2.4.6).

The framing of dementia as a gender-related issue

The framing of dementia as a gender-related issue has been identified in Chen et al. (2016), Delva et al. (2016), and in Kunutsor and Laukkanen (2016). Concurrently with the framing of dementia as a disability and death-related issue, Delva et al. (2016) frame dementia by via the construal of gender, which is reported to be a significant co-variable in a French population cohort. Namely, Delva et al. (2016) indicate that in women, a higher survival rate is associated with an average of one additional year with disability.

The framing of dementia via the construal of gender is foregrounded in Kunutsor and Laukkanen (2016) by means of focusing on an all-male group of participants. Kunutsor and Laukkanen (2016) investigate the age-related risk factors involved in dementia which affects Finnish males aged between 42 and 61. As seen

from the data, two more co-present variables are identifiable in Kunutsor and Laukkanen's framing of dementia: the framing of age and the framing of premorbid conditions. Specifically, the authors emphasise that '*a relatively healthy cohort of middle aged individuals with good cognitive functions*' (Kunutsor & Laukkane 2016:939) have been monitored using the available databases for hospital admissions including out-of-hospital outcome events.

Whilst Kunutsor and Laukkanen (2016) examine an all-male cohort, Chen et al. (2016) focus on an all-female population sample. In particular, Chen and the colleagues (2016:23) investigate the '*distribution of sleep duration in relation to selected baseline sociodemographics and lifestyle factors.*' The gender variable as a foregrounded construal in the dementia narrative by Chen et al. (2016) appears to be embedded into the framing of age, as evident from the following excerpt: '*...we used older women with self-reported sleep of 7 hours/night as the referent because a growing number of sleep-health epidemiologic studies have found the lowest mortality and morbidity in people with 7 hours of nightly sleep.*' (Chen et al. 2016:23).

The framing of dementia as a cost-related issue

The framing of dementia as a cost-related issue is present in Green and Zhang (2016), and in Rattinger et al. (2016). These authors construe dementia as '*one of the costliest conditions among older adults...*' (Rattinger et al. 2016:917). The focus on the cost-related aspects of dementia care is epiphenomenal in Green and Zhang (2016), who align the cost-related framing of dementia with a wider framework of health policy issues. Green and Zhang (2016) view dementia as the growing health care burden, which '*presents health policy decision makers with challenges, many of these linked to financial and other resources...associated with the development and adoption of health and social care services...*' (Green & Zhang 2016:776).

The framing of dementia as a caregiver and care-recipient issue

The framing of dementia as a cost-related issue is embedded into Rattinger et al.'s (2016) focus on the caregiver and care-recipient relationships in an attempt to offset the high costs of dementia care. The authors foreground an argument that a positive emotional rapport in the caregiver-care-recipient dyad prevents a rapid dementia decline, thus reducing the costs of care. In particular, Rattinger et al. (2016:921) suggest that the quality of the emotional bond between the caregiver and care recipient is associated with lower daily costs of informal dementia care.

The framing of dementia as a disability and death-related issue

In Delva et al. (2016), the framing of dementia is foregrounded by means of focusing on dementia as a disability and death-related issue (note that the issue is co-construed with the gender variable). Delva et al. (2016) emphasise that an important variable involved in their research is the relatively high risk of death of demented participants. To specify, Delva et al. (2016:910) underscore that the '*risk is even greater than of disability both because of the age of the subjects and because dementia is a risk factor for death at any stage of evolution.*'

The framing of dementia as a health policy-related issue

The framing of dementia as a health policy issue has been identified in Green and Zhang (2016). The authors frame their discourse associated with dementia by

foregrounding the notion of health care policy, simultaneously with an explicit construal of dementia as a cost-related issue. To illustrate, Green and Zhang (2016) posit that *'Alzheimer's disease dementia (AD) represents an increasingly significant health care burden on individuals, families, careers, and health care systems'* (Green & Zhang 2016:776). The focus on the health care-related issue involving dementia in a health policy context is framed by Green and Zhang (2016:782) as the need to compare alternative intervention strategies to estimate differences in health outcomes and costs. The authors suggest that the multimodal nature of dementia should be factored in when applied to the health policy contexts.

Whilst Brookmeyer and the colleagues (2016) foreground the construal of age in their framing of dementia, the authors nevertheless refer to other construals, which are concurrent with the age frame. Specifically, these construals involve the framing of dementia as a health policy-related issue. To illustrate, Brookmeyer et al. (2016:230) indicate that *'It would be useful to extend the work to assess the broader potential public health impact of AD interventions across all ages...'* It should be mentioned that the framing of dementia as a public health policy issue is epiphenomenal in Brookmeyer et al. (2016), with the focus on other foregrounded construals in their dementia narrative.

Gao et al. (2016) focus on the ethnic construal of dementia and assign a secondary status to the public health framing of dementia. This framing provides a background for the Gao et al.'s (2016) dementia narrative. To exemplify, the authors suggest that *'...the dementing disorders including Alzheimer's disease (AD) are widely recognized as a major public health problem worldwide.'* (Gao et al., 2016:244).

Dementia as a spatial orientation issue

The framing of dementia as an issue which involves spatial orientations is present in the research article by Teipel et al. (2016). Teipel and his colleagues view dementia through the lenses of spatial disorientation. Teipel et al. (2016) foreground the notion of the quality of social life, which suffers due to the people's with dementia spatial challenges. In particular, it is posited that dementia *'patients reduce outdoor mobility leading to a more sedentary lifestyle and social isolation, with a primary worsening of the quality of life and with a secondary negative impact on cognitive functions, cardiovascular tone, brain plasticity, and mood.'* (Teipel et al. 2016:696).

It should be noted that Teipel et al. (2016) seem to embed the issue of spatial orientation into the framing of dementia as an age-related issue. The combination of the framing of dementia as a spatial orientation issue (foregrounded in Teipel et al.) and dementia as an age-related issue, which serves as a background in the framing, structures Teipel et al.'s (2016) narrative of dementia. The narrative appears to be marked by the construal of novel technology associated with spatial orientation, which has a facilitative effect of the lives of old age dementia patients.

The framing of dementia as a medical condition-related issue

The framing of dementia as a severe medical condition has been identified in Llorens et al. (2016), Ramirez et al. (2016), and Shash et al. (2016). Llorens and his

colleagues construe the framing of dementia as a degenerative medical condition. Llorens et al. (2016) aim at framing dementia via the narrative of dementia markers. The authors analyse dementia markers '*on a wide spectrum of neurodegenerative dementias caused by protein misfolding, including patients with prion diseases*' (Llorens et al. 2016:586). Llorens et al. (2016:588) frame their dementia narrative with the view of future diagnostic studies which combine the already available biomarkers with modern methodologies for diagnostic algorithms to facilitate the accuracy of differential diagnoses in the field of dementia.

Similarly, the construal of dementia as a medical condition is dominant in the framing by Ramirez et al. (2016). The framing involves a narrative of the application of imaging markers of small vessel disease in neuroimaging. To specify, the authors dwell on the clinical expression of dementia by focusing on white matter hyperintensities as a biomarker of cerebrovascular disease.

Whilst in the studies by Llorens et al. (2016) and Ramirez et al. (2016) the framing of dementia unfolds within the context of facilitative effects of medication and biomarkers, Shash and her colleagues (2016) construe the framing of dementia as a medical condition by means of the narrative involving psychotropic medication. Set against the background of another frame, namely 'Dementia as an age-related issue', Shash et al. (2016:605) indicate that psychotropic medications, in particular, benzodiazepines, are routinely used in the frail elderly population in conjunction with sleep disorders, anxiety, and depressive symptoms.

Given that the previous studies have found that benzodiazepine use is associated with an increased risk of dementia, Shash et al. (2016) construe the framing of dementia as an investigation of the connection between benzodiazepine medication and the risk of dementia. Analogous to Shash et al. (2016), the framing of dementia by Gauthier and his colleagues involves the focus on medication. The authors indicate that '*despite two decades of lack of success of dementia drug discovery and development, there are grounds for optimism in the new international consensus that more must be urgently done to find effective therapies toward clinically meaningful disease modification.*' (Gauthier et al. 2016:63).

The construal of dementia as a medical condition is central in the framing by Verlinden et al. (2016), who investigate trajectories of cognitive decline before dementia diagnosis. The framing seems to be structured by the references to memory and other variables associated with dementia in its preclinical phase. Notably, during this phase, Verlinden et al. (2016:150) observe '*a clear hierarchical decline starting with memory complaints...*'.

Dementia as an ethnic group-related issue

The framing of dementia as an ethnic group-related issue is present in the research article by Gao et al. (2016), Guidice et al. (2016), Mayeda et al. (2016) and Yuan et al. (2016). Similar to the studies by Shash et al. (2016), the framing of dementia by Mayeda and her colleagues (2016) is construed against the background of an older cohort of participants. However, the foregrounded element in the framing of dementia by Mayeda et al. (2016) is the notion of ethnicity. Mayeda et al. (2016) evaluate a variety of ethnic groups who reside in California (USA) to

assess how ethnicity is associated with dementia incidence. The framing of dementia by Mayeda et al. (2016) involves the foregrounding of the occurrence of dementia among the ethnic groups of African-Americans, and American Indians and Alaska Natives. Specifically, Mayeda et al. (2016:220) posit that *'African-Americans experienced the highest dementia rates of the racial/ethnic groups included in this study and had approximately 40 % higher dementia risk compared with whites...'*. These findings are echoed in the study by Gao et al. (2016), who use analogous framing of dementia by comparing age-specific incidence rates for dementia and Alzheimer's disease between the African-American cohorts in Indianapolis (USA) and their control group residing in Ibadan (Nigeria).

Similarly to Mayeda et al. (2016), the framing of dementia in the study by Guidice and her colleagues (2016) foregrounds the construal of ethnicity. The framing of dementia by Guidice et al. (2016:253) involves the narrative of *'a prevalence of dementia in remote and rural Aboriginal Australians aged 45 years and over, ... a figure five times higher than the urban Australian general population'*. Guidice et al.'s (2016) narrative of dementia involves a follow-up study, which is focused on Aboriginal Australians. To reinforce the ethnic foregrounding in the framing of dementia as an ethnic group-related issue, Guidice et al. (2016) refer to previous research findings involving higher rates of dementia amongst the First Nations people in Canada. The First Nations in Canada, similar to Australia, are reported to be significantly affected by dementia in comparison with other ethnic groups. Making reference to the situation involving dementia in Canada, Guidice et al. (2016:259) frame their ethnic component of dementia narrative by indicating that *'there is emerging evidence of very high prevalence of dementia, particularly in Aboriginal Australians living in remote and rural communities, who appear to have some of the highest rates of dementia in the world.'*

In contrast with Guidice et al. (2016) and Mayeda et al. (2016), who investigate the incidence of dementia amongst the ethnic minorities groups, the study by Yuan et al. (2016) frames the narrative of dementia within the context of the predominant ethnic group in China, the Chinese. However, the authors underscore the heterogeneity of their ethnic sample, indicating that *'China encompasses a very large geographical area and a widely diversified population...'* (Yuan et al. 2016:263). Hence, the construal of ethnicity in the framing of dementia by Yuan et al. (2016:263) is embedded into the storyline of four different regions in China, which are considered *'to be representative of the broad spectrum of environmental, natural resource-related, economic, diet, cultural, and lifestyle variations across China.'* (ibid.).

4. General Discussion

As seen from the data, the current (2016) state-of-the-art research involving dementia is structured by the frames pertaining to gender, age, costs, caregiver and care-recipient, disability and death, health policy, medical condition, and ethnicity. Paraphrasing Wray (2017), these frames provide discipline-specific shortcuts for

complex research issues associated with dementia. Presumably, these frames allow a simplified access to how medical practitioners and researchers in the field of dementia 'package' their narratives about dementia in general and, in particular, about dementia-related behavioural, clinical, medical, and political practices.

The results of the present framing analysis contribute to a wider discussion of how the peer-reviewed scientific articles are employed as a vehicle for dissemination of scientific and health information about dementia. As seen from the data summarised in Table 2, in 2016 the global scientific community tends to frame its dementia narratives against the clinical, ideological, and political background of aging. The agenda of aging is further embedded into the narratives of gender, ethnicity, spatial orientation, to name the few. The framing of dementia as an age-related issue foregrounds the role of aging in scientific and public health discourse. The framing of aging emerges primarily from how the scientific community foregrounds the concept of age in discursive relationships. Through the attribution of the concept of age to the research field of dementia, the framing of dementia as an age-related issue is instantiated in the scientific articles published by '*Alzheimer's and Dementia*' in 2016.

Presumably, the discursive framing of dementia in scientific narratives may shift over time. It would be pertinent to explore the shift from a diachronic perspective, by analyzing the framing of dementia in '*Alzheimer's and Dementia*' over the span of several years, or by comparing the framing of dementia research in the initial issue of '*Alzheimer's and Dementia*' with the subsequent issues. This might provide a promising avenue for future research.

5. Conclusions

Judging from the data, it can be concluded that the framing of dementia in the scientific articles published in '*Alzheimer's and Dementia*' in 2016 involves the frames associated with gender, age, costs, caregiver and care-recipients, disability and death, health policy, spatial orientation, medical condition, and ethnic groups. It can be generalised that the framing of dementia narratives is structured via the frame of 'age'. The 'age' frame provides a broad background against which more specific framing takes place. For instance, the 'age' frame is concurrent with the frames 'gender', 'costs', 'caregiver', 'health policy', 'spatial orientation' and 'medical condition'. However, judging from the data, the framing of dementia associated with medical condition tends to be an isolated frame, where the framing of dementia is foregrounded without explicit reference to other frames (the exception is the research article by Verlinden et al.). These findings cast light onto the dementia narrative in scientific texts published in '*Alzheimer's and Dementia*', one of the most prestigious peer-reviewed journals in the field of speech pathology, psycholinguistics and other dementia-related disciplines.

Acknowledgements

I want to acknowledge research funding from the University of Bergen and the Norwegian Research Council which enabled me to write up this article.

References

1. Andrews, J. (2011). We need to talk about dementia. *Journal of Research in Nursing*, 16(5), 397–399.
2. Aronowitz, R. (2008). Framing Disease: An Underappreciated Mechanism for the Social Patterning of
3. Health. *Social Science & Medicine*, 67, 1–9.
4. Bayles, K. A. (1982). Language function in senile dementia. *Brain and language*, 16(2), 265–280.
5. Bednarek, M. A. (2005). Construing the world: conceptual metaphors and event construals in news stories. *Metaphorik.de*, 9, 1–27.
6. Brookmeyer, R., Kawas, C. H., Abdallah, N., Paganini-Hill, A., Kim, R. C., & M.M. Corrada (2016). Impact of interventions to reduce Alzheimer’s disease pathology on the prevalence of dementia in the oldest-old. *Alzheimer’s & Dementia*, 12(3), 225–232.
7. Burgers, C., Konijn, E., & G. Steen. (2016). Figurative Framing: Shaping Public Discourse Through Metaphor, Hyperbole, and Irony. *Communication Theory*, 26(4) 410–430.
8. Carolan, J. (2016). Using a Framing Analysis to Elucidate Learning from a Pedagogy of Student-Constructed Representations in Science. In *Using Multimodal Representations to Support Learning in the Science Classroom*. Switzerland: Springer.
9. Chen, J. C., Espeland, M. A., Brunner, R. L., Lovato, L. C., Wallace, R. B., Leng, X., Phillips, L.S., Robinson, J.G., Kotchen, J.M., Johnson, K.C., Manson, J. E., Stefanick, M.L., Sato, G.E., & W.J. Mysiw (2016). Sleep duration, cognitive decline, and dementia risk in older women. *Alzheimer’s & Dementia*, 12(1), 21–33.
10. Cornejo, R., Brewer, R., Edasis, C., & A.M. Piper (2016). Vulnerability, Sharing, and Privacy: Analyzing Art Therapy for Older Adults with Dementia. In *Proceedings of the 19th ACM Conference on Computer-Supported Cooperative Work & Social Computing* (pp. 1572–1583). ACM.
11. Davis, D. H. (2004). Dementia: sociological and philosophical constructions. *Social Science & Medicine*, 58(2), 369–378.
12. Delva, F., Touraine, C., Joly, P., Edjolo, A., Amieva, H., Berr, C., Helmer, C., Rouaud, O., Peres, K., & J. F. Dartigues (2016). ADL disability and death in dementia in a French population-based cohort: New insights with an illness-death model. *Alzheimer’s & Dementia*, 12 (8), 909–916.
13. Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.
14. Entman, R. M. (2004). *Projections of power: Framing news, public opinion, and US foreign policy*. University of Chicago Press.
15. Entman, R. M. (2007). Framing bias: Media in the distribution of power. *Journal of communication*, 57(1), 163–173.
16. Gao, S., Ogunniyi, A., Hall, K. S., Baiyewu, O., Unverzagt, F. W., Lane, K. A., Murrell, J. R., Gureje, O., Hake, A. M., & H. C. Hendrie (2016). Dementia incidence declined in African-Americans but not in Yoruba. *Alzheimer’s & Dementia*, 12(3), 244–251.
17. Gauthier, S., Albert, M., Fox, N., Goedert, M., Kivipelto, M., Mestre-Ferrandiz, J., & L. T. Middleton (2016). Why has therapy development for dementia failed in the last two decades?. *Alzheimer’s & Dementia*, 12(1), 60–64.

18. Gilmour, J. A., & Brannelly, T. (2010). Representations of people with dementia—subaltern, person, citizen. *Nursing inquiry*, 17(3), 240–247.
19. Green, C. & Zhang, S. (2016). Predicting the progression of Alzheimer's disease dementia: A multimodal health policy model. *Alzheimer's & Dementia*, 12, 776–785.
20. Giudice, D. L., Smith, K., Fenner, S., Hyde, Z., Atkinson, D., Skeaf, L., Malay, R., & L. Flicker (2016). Incidence and predictors of cognitive impairment and dementia in Aboriginal Australians: A follow-up study of 5 years. *Alzheimer's & Dementia*, 12(3), 252–261.
21. Górska, S., Forsyth, K., & Maciver, D. (2017). Living With Dementia: A Meta-synthesis of Qualitative Research on the Lived Experience. *The Gerontologist*, 0, 1–17.
22. Innes, A. (2002). The social and political context of formal dementia care provision. *Ageing and Society*, 22(04), 483–499.
23. Jensen-Dahm, C., Gasse, C., Astrup, A., Mortensen, P. B., & G. Waldemar (2015). Frequent use of opioids in patients with dementia and nursing home residents: A study of the entire elderly population of Denmark. *Alzheimer's & Dementia*, 11(6), 691–699.
24. Joris, W., d'Haenens, L., & B. Van Gorp. (2014). The euro crisis in metaphors and frames. Focus on the press in the Low Countries. *European Journal of Communication*, 29(5), 608–617.
25. Kapranov, O. (2016). The Framing of Serbia's EU Accession by the British Foreign Office on Twitter. *Tekst i Diskurs. Text und Diskurs*, 9, 67–80.
26. Kaufman, S. R. (1994). Old age, disease, and the discourse on risk: Geriatric assessment in US health care. *Medical Anthropology Quarterly*, 8(4), 430–447.
27. Kunutsor, S., & Laukkanen, J. (2016). Gamma glutamyltransferase and risk of future dementia in middle-aged to older Finnish men: A new prospective cohort study. *Alzheimer's & Dementia*, 12, 931–941.
28. Lawless, M., & Augoustinos, M. (2017). Brain health advice in the news: managing notions of individual responsibility in media discourse on cognitive decline and dementia. *Qualitative Research in Psychology*, 14(1), 62–80.
29. Llorens, F., Schmitz, M., Karch, A., Cramm, M., Lange, P., Gherib, K., Vargas, D., Schmidt, C., Zerr, I., & K. Stoeck (2016). Comparative analysis of cerebrospinal fluid biomarkers in the differential diagnosis of neurodegenerative dementia. *Alzheimer's & Dementia*, 12(5), 577–589.
30. Mayeda, E. R., Glymour, M. M., Quesenberry, C. P., & R.A. Whitmer (2016). Inequalities in dementia incidence between six racial and ethnic groups over 14 years. *Alzheimer's & Dementia*, 12(3), 216–224.
31. Paradis, C. (2010). Good, better and superb antonyms: a conceptual construal approach. *The annual texts by foreign guest professors*, 3, 385–402.
32. Parker, J. (2001). Interrogating person-centred dementia care in social work and social care practice. *Journal of Social Work*, 1(3), 329–345.
33. Peel, E. (2014). 'The living death of Alzheimer's' versus 'Take a walk to keep dementia at bay': representations of dementia in print media and carer discourse. *Sociology of health & illness*, 36(6), 885–901.
34. Ramirez, J., McNeely, A. A., Scott, C. J., Masellis, M., & S. E. Black (2016). White matter hyperintensity burden in elderly cohort studies: The Sunnybrook Dementia Study, Alzheimer's

- Disease Neuroimaging Initiative, and Three-City Study. *Alzheimer's & Dementia*, 12(2), 203–210.
35. Rattinger, G., Fauth, E., Behrens, S., Sanders, C., Schwartz, S., Norton, M. C., Corcoran, C., Mullins, C. D., Lyketsos, C., & J. T. Tschanz (2016). Closer caregiver and care-recipient relationships predict lower informal costs of dementia care: The Cache County Dementia Progression Study. *Alzheimer's & Dementia*, 12, 917–924.
36. Shash, D., Kurth, T., Bertrand, M., Dufouil, C., Barberger-Gateau, P., Berr, C., Ritchie, K., Dartigues, J.-F., Begaud, B., Alperovitch, A., & C. Tzourio (2016). Benzodiazepine, psychotropic medication, and dementia: A population-based cohort study. *Alzheimer's & Dementia*, 12(5), 604–613.
37. Swacha, K. Y. (2017). Older Adults as Rhetorical Agents: A Rhetorical Critique of Metaphors for Aging in Public Health Discourse. *Rhetoric Review*, 36(1), 60–72.
38. Teipel, S., Babiloni, C., Hoey, J., Kaye, J., Kirste, T., & O.K. Burmeister (2016). Information and communication technology solutions for outdoor navigation in dementia. *Alzheimer's & Dementia*, 12(6), 695–707.
39. Touri, M. & Koteyko, N. (2015). Using corpus linguistic software in the extraction of news frames: towards a dynamic process of frame analysis in journalistic texts. *International Journal of Social Research Methodology*, 18(6), 601–616.
40. Van Gorp, B., & Vercruyse, T. (2012). Frames and counter-frames giving meaning to dementia: A framing analysis of media content. *Social Science & Medicine*, 74(8), 1274–1281.
41. Verlinden, V. J., van der Geest, J. N., de Bruijn, R. F., Hofman, A., Koudstaal, P. J., & M. A. Ikram (2016). Trajectories of decline in cognition and daily functioning in preclinical dementia. *Alzheimer's & Dementia*, 12(2), 144–153.
42. Wray, A. (2017). The language of dementia science and the science of dementia language: Linguistic interpretations of an interdisciplinary research field. *Journal of Language and Social Psychology*, 36(1), 80–95.
43. Wu, Y. T., Fratiglioni, L., Matthews, F. E., Lobo, A., Breteler, M. M., Skoog, I., & C. Brayne (2016). Dementia in western Europe: epidemiological evidence and implications for policy making. *The Lancet Neurology*, 15(1), 116–124.
44. Yuan, J., Zhang, Z., Wen, H., Hong, X., Hong, Z., Qu, Q., Li, H., & J.L. Cummings (2016). Incidence of dementia and subtypes: A cohort study in four regions in China. *Alzheimer's & Dementia*, 12(3), 262–271.
45. Zwijsen, S. A., van der Ploeg, E., & C.M. Hertogh (2016). Understanding the world of dementia. How do people with dementia experience the world?. *International psychogeriatrics/IPA*, 1–11.

THE KNOWLEDGE OF ROMANI AND SCHOOL READINESS OF ROMA CHILDREN

Hristo Kyuchukov

hkyuchukov@gmail.com

Magdeburg-Stendal University of Applied Sciences, Germany

Milan Samko

msamko@ukf.sk

Constantine the Philosopher University, Nitra, Slovakia

Dagmar Kopcanova

dagmar.kopcanova@vudpap.sk

Research Institute of Child Psychology and Pathopsychology, Bratislava, Slovakia

Peter Igov

pepi_igov@abv.bg

Roma Cultural Center, Kyustendil, Bulgaria

Received December 18, 2016; Revised December 20, 2016; Accepted December 22, 2016

Abstract. The paper presents results from an international research project done with Roma children between the ages of 3 and 6 years old. Thirty Roma children from Southwest Bulgaria and 30 Roma children from East Slovakia were tested with a psycholinguistic test in Romani language, measuring the knowledge of different grammatical categories. In most East European countries, the children are tested employing psychological/IQ tests in the official languages of the country and if the child does not understand the test task, because of a lack of knowledge in that language, s/he is deemed to have “light mental retardation”. The knowledge of the children on different grammatical categories in their mother tongue is not taken into account. For the first time in Europe, a psycholinguistic test was developed for measuring the knowledge in Romani (comprehension and production). Categories such as wh-questions, wh-complements, passive verbs, and possessiveness are measured with newly developed test. The knowledge of the children is connected with two theories: the ecological theory of Ogbu (1978) and the integrative theory of child development (García Coll et al. 1996). Ogbu’s theory stresses the importance of the home culture in the development of the children and the theory of García Coll and her collaborators presents the home environment and the SES of the families as an important predictor for language development and school readiness of the minority/migrant children.

Keywords: *Roma children, ecological theory, integrative theory, Romani language assessment test, school readiness.*

Анотація. У статті представлено результати міжнародного дослідницького проекту, в якому взяли участь діти ромів віком від 3 до 6 років. Тридцять дітей із сімей ромів з Південно-західної Болгарії та тридцять дітей із сімей ромів зі Східної Словаччини пройшли психолінгвістичний тест ромською мовою з метою оцінки знань різних граматичних категорій. Автори зазначають, що в більшості країн Східної Європи діти проходять психологічні тести і/або тести на визначення рівня інтелекту на офіційних мовах країни і,

якщо дитина не розуміє тестове завдання через відсутність знань на цій мові, вважають, що їй характерна «легка форма розумової відсталості». Відтак, знання різних граматичних категорій дітьми їхньою рідною мовою не прийнято брати до уваги. Уперше в Європі розроблено психолінгвістичний тест ромською мовою для оцінки знань (розуміння та породження). Розроблений тест спрямований на оцінку знань таких категорій, як Wh-запитання, Wh-доповнення, пасивні дієслова, присвійність. Рівень розвитку дітей автори пов'язують із двома теоріями: екологічною теорією Огбу (1978) та інтегративною теорією розвитку дитини (García Coll et al. 1996). Теорія Огбу підкреслює важливість рідної культури в розвитку дітей і є суголосна з теорією Гарсії Кол і колег, адже полягає в тому, що ключовими чинниками розвитку мови та рівня підготовленості дітей до школи є домашнє оточення та соціально-економічний стан сімей, у яких виховуються діти-мігранти чи діти з числа меншин.

***Ключові слова:** ромські діти, діти ромів, екологічна теорія, інтегративна теорія, тест на оцінку знань ромської мови, підготовленість до школи.*

1. Introduction

The Roma are the largest ethnic minority in Europe. In 2005, 11 European countries declared that within the Decade of Roma inclusion they would work to develop better conditions in housing, health, employment and education for Roma. However, the Decade now has come to an end and little that is genuinely positive has been achieved for most Roma. The majority of the 12 million Roma still live in poverty, segregation and are jobless. All the initiatives of the countries involved in the Decade in the four areas mentioned are judged to have failed. Most of the Roma children are still in segregated, or in “special” schools, or they simply do not have any access to school at all.

Different initiatives took place in the field of education such as: the “Step by step” program, desegregation of Roma ghetto schools and closing down “special schools” in some countries (Kyuchukov, 2006). Unfortunately, none of these programs achieved the hoped for results and genuine change in the life of Roma children. The National Action Strategies developed at the beginning of the Decade actually did not reduce discrimination in the respective societies (Hollo, 2006). Rather we find precisely the opposite. Antigypsyism in Europe has increased and the segregation of Roma is worse today than 10–15 years ago.

The research with children show that all normally developing children follow the same “pats” in their language development. First the sound system, then the vocabulary, the syntax and later the ability to narrate are developed (Tomasello, 2003; Roskos and Neuman, 2005; Neuman and Marulis, 2010). The Roma children are not exception in this process of language development. The only difference is the use of different strategies and approaches for language development used by Roma parents, which are part from the Roma culture (fairytales, folksongs, teasing, and language games). In Roma communities everyone is free to communicate and play with the children. In extended families the children are exposed to different registers speaking with parents, adults and siblings (Kyuchukov, 2014; Kyuchukov, Kaleja & Samko, 2016).

The aim of the article is to present results from an international research showing the level of knowledge of Romani as a mother tongue among Roma

children in Bulgaria and Slovakia. The research questions we try to answer with this study are:

1. Which grammatical categories the normally developing Roma children know in their mother tongue at the age of 3–6 years old?
2. How the knowledge of the children in their mother tongue can help them for preparation for primary school education?

Theoretical Framework

IQ tests with Roma children

Roma children in some European countries are still tested with IQ tests, although in the U.S. and some European countries it is forbidden to use IQ tests.

Bafekr (1999) studied “two culturally distinct groups: Poles and Romanian Gypsies” using “projective tests and intelligence tests as an aid to understand many difficult situations”. According to the author, Roma children are often absent from school due to their culture: the knowledge acquired at school “does not conform to the values of Gypsy culture, particularly not at the cognitive and semantic levels” (p. 300). Bafekr (1999: 301) also notes:

“On the standardized intelligence tests the [Roma] children scored far below average. At the same time, however, their ‘practical’ intelligence appears to be much higher than many children at the same age. Children as young as eight, for example, are expected to find their way around the city, survive in any situation, and give the impression of the independence. This finding is confirmed in virtually all the literature describing the educational problems of Gypsy children.... If the attitude towards education in Gypsy culture is considered along with their view of the world (which is pre-operational at the cognitive level), then different test results are all too understandable since they are based on ‘Western’ standards. At a minimum, then, we should stop assessing the intelligence of Gypsy children against Western standards using Western measures. Perhaps an attempt should be made to educate them in a way that guarantees a minimum of educational and cultural compliance between the two cultures.”

Although Bafekr makes what can be interpreted as racist comments about the Roma culture and schooling, in the end he suggests that Roma children should not be measured by Western IQ tests, even though researchers continue to use them. However, only five years later, researching Czech and Slovak Roma children Bakalar (2004:291) noted:

“Several studies in central Europe have shown that Gypsies tend to score lower on IQ tests. This has frequently been explained as the results of (a) the poor environmental conditions in which Gypsy families live and (b) language difficulties, because a number of Gypsies speak their own language and not that of the majority population. It is probable that the environment in which Gypsies typically live does not foster the development of intellectual abilities and social mobility. However, *the pervasive social failure of Gypsies in all studied societies raises the question of whether their intellectual deficit is due to biological/genetic causes as well as environmental differences.*” [our italics]

Bakalar thinks that one of the problems of Roma children is that they speak their mother tongue, which causes them to get low scores on IQ tests. Strangely enough, the author does not question the cultural appropriateness of the IQ test. He clearly thinks that “Western” IQ tests are suitable for all cultures and are not culturally biased. The basically racist comment on the “intellectual deficit” of Roma children is unacceptable in science and reminiscent of the style of Nazi discourse about during WW II.

Another study by Kertesi and Kezdi (2011) compares ethnic Hungarian children from mainstream schools and Roma children from special schools and discovers that the test-score gap between Roma and non-Roma is similar to the black/white gap in the United States during the 1980s. The authors conclude that education and poverty play an overwhelming role in the large score gaps in such tests in Hungary.

Rushton, Cvorovic and Bons (2007) and Cvorovic (2014) focus on the IQ test performance of Serbian Roma. The first study tests Roma with Raven’s Standard Progressive Matrices (SPM), measuring “the ability to identify relationships”, “analogical thinking” and the ability to “think clearly”. Another test used in the study is the Colored Progressive Matrices (CPM). The Roma averaged very low scores on all tests. The authors found that the SPM and CPM percentile points convert to an IQ equivalent of 70. Although the authors mention that the tests used may not be culturally appropriate for the Roma culture, they conclude that “the Roma children grow up in culturally disadvantaged conditions [...] [they] are not as exposed to the intellectual stimulation and test taking attitudes typically associated with high test scores” (Rushton, Cvorovic and Bons, 2007:10).

Cvorovic’s (2014) book, *The Roma: A Balkan underclass*, explains that two-thirds of the child subjects had been diagnosed with “light mental retardation”. The author collated published IQ tests results, mostly involving Wechsler tests, of reasonably sized samples with local populations as control groups. Adult Roma were shown to have intelligence scores very similar to South Asians, with average adults indicating IQs in the 70 range in a wide variety of samples. According to the author “the poor scholarship of the children seems to be due to a mixture of low ability and a strong belief that education beyond primary school is of no interest or benefit”. Unfortunately, this study is replete with prejudices, stereotypes and racist statements about Roma. One can conclude from reading it that the Roma are in this situation in Europe because they have clung to their culture for the eight centuries since they arrived in Europe – that living in Europe all this time has had almost no impact on them.

In her dissertation from 1943, Eva Justin conducted “psychological” research with Roma children in Nazi Germany, measuring their intelligence. Her findings show that as a result of their low IQ, “Roma children do not have abstract thinking...; they have problems with concentration and attention...; do not have the discipline of German children...; the boys are genetically predisposed to be criminals... and the girls are genetically predisposed to be prostitutes”. The recommendation drawn from her “research” is that Roma should be sterilized in

order “to avoid the reproduction of asocial Gypsies who are not willing to integrate into German society”. Forty-one Roma children from her study were sent to Auschwitz, where some were objects of the medical “research” conducted by Dr. Josef Mengele and the others were killed in gas chambers. Only two children she had studied survived the concentration camp.

Comparing the publications on Roma intelligence of contemporary and modern European authors with Justin’s 1943 dissertation, it would appear that for all these authors, the main problem is the fact that the children know their mother tongue and culture. In their view this is an obstacle for integration into the majority societies. It seems the authors are not familiar with existing theories and publications regarding the importance and use of mother tongue and culture in the cognitive development of minority children.

Integrative models for minority/migrant children

In this article, we adapt in part the model for the study of child development developed by Garcia Coll et al. (1996) in the U.S. and which addresses the children of color. The authors present an integrative model of child development, drawing on Parsons’ (1940) social stratification theory emphasizing the influence of racism, prejudice, discrimination, oppression, and segregation on the development of minority families and children (Garcia Coll et al., 1996)

According to Bronfenbrenner (1979, 1986), the family’s interaction with other groups and institutions influence the way the children adapt to non-familial environments (e.g. school). An influential factor in the children’s success at school is the parents’ level of education, employment, the parent-child relationship, home environment, and resources available inside and outside of home. Ogbu (1978, 1981, 1988) [based on Han, 2006] adapted Bronfenbrenner’s theory, applying it to emigrant children’s families, with an emphasis on the importance of the culture. García Coll et al. (1996) stress the importance of the surrounding environment on behavioral, emotional, and cognitive development of the children. The neighborhood and school environment either promote or inhibit minority children’s development (Han, 2006). According to Han (2006) the social position of a group of people, the racism and segregation directed against them, are considered to be important factors in the educational process. García Coll et al. (1996) do not underestimate the role of the culture in the learning process of minority children. The extended families, the community and friends help them to learn new things in everyday life. Han (2006) stresses:

Additionally, child/parent/family characteristics, home environment and parental educational practices (e.g., learning activities at home, participation in extracurricular activities and school events), and school (e.g., student composition and average academic performance, parental involvement, school safety) and neighborhood (e.g., residential neighborhood quality) environments are considered possible mediating factors for any such associations (p. 288).

Forget-Dubois et al. (2009) studied the effect of home environment quality on school readiness. The authors considered the SES to be an indicator of the general home environment quality. They argue that the features of home environment are

significantly predictive on later language skills. The SES and maternal speech are very important for vocabulary development. Language skills and school readiness are also correlated. The children with low SES but with higher language competence evince a good level of school readiness. The relation between language development and school readiness is not only a predictor of school achievement but is also itself a school readiness measure.

Rydland (2009), doing research among bilingual Turkish children from Norway, investigated their pretended play. Through pretended play the children develop complex language skills and narrativity. The highly developed oral skills show pragmatic language competence in the mother tongue of the children, which is important for second language acquisition.

The analysis of the literature shows that there are IQ tests with Roma children “proving” that Roma children have low scores on IQ test, but at the same time there are theories and publications with minority/migrant children indicating that the home environment, language and culture play an important role in their development.

2. Methods

The research included 60 Roma children between 3–6 years old: 30 children from Bulgaria and 30 children from Slovakia. The children were selected randomly. They were grouped in three age groups:

- 1gr. 10 children between 3; 0 – 3; 11 years old
- 2gr. 10 children between 4; 0 – 4; 11 years old
- 3gr. 10 children between 5; 0 – 6; 0 years old

All the children were tested in their mother tongue – varieties of Romani language. Roma in Slovakia and Roma in Bulgaria speak different dialects, but still the language is the same. The children were tested in community centers by speakers of the two particular dialects. They do not attend kindergarten and most of the knowledge they acquire about the world is obtained through communication with the family members.

Three picture tests were used for testing the language knowledge of Roma children in their mother tongue:

Test 1: Wh- questions (*Who eats what?*) – 8 items – production test. The children were showing 8 pictures with different actions done by the protagonists and the children were asked questions regarding the actions. In some languages when there are two wh words at the beginning of the sentence the first wh word is answered and in some other languages – the second wh word. The expectation from the children is that they will answer the both wh words in the sentence.

Test 2: Passive verbs (*The dog was kicked by the horse*) – 16 items – comprehension test with multiple choice. The test measures the knowledge of the children of passive tests. The children usually understand sentences such as: *The dog kicks the horse*. But it is more difficult to understand sentences such as: *The horse was kicked by the dog*.

Test 3: Possessiveness (*The horse has a balloon. This is not your balloon. This is the...*) – 26 items – production test. The test is based on Berko's Wug test (1958), where the children have to fill in orally the missing word, in this case the possessive endings in Romani for masculine and feminine and for singular and plural with known objects as well as with novel ones.

The tests were adapted to the local dialects spoken by Roma from the two communities in Bulgaria and in Slovakia.

The Bulgarian Roma children are from the town of Kyustendil. Roma in Kyustendil live in a settlement far from the center of the town. The children grow up in extended families where two or sometimes three generations live together. The settlement there is very big, numbering approximately 10,000 inhabitants. Most of the families have very good living conditions. They have large houses, with water, electricity and internet. The children have access from a very early age to books, internet, TV. Religion plays an important role in the life of Roma – most Roma belong to Pentecostal Church in Kyustendil and are followers of evangelism. This Protestant missionary church organizes Sunday schools, summer schools and all kind of religious cultural activities for children.

Slovak Roma children are from the town of Spisska Nova Ves. They live in a ghetto-like settlement, very isolated from the society. The living conditions in that ghetto are very bad. There is just one water tap for approximately 1,000 people. Sometimes 10 individuals are living in a small house; some of the houses have no electricity and no internet. Most of the children do not have access to books, printed materials and toys. Mainly they learn the language and the culture through oral communication with the parents and community members.

Our hypotheses are:

H1: The SES of the families influence the language development of the children and their School Readiness (SR).

H2: Early complex language development of Roma children mediates SR.

3. Results

The findings from the first test, Wh – questions, shows that between the age groups there are statistically significant differences. The first age group from both countries (3–4 years old) showed lower results in comparison to the third age group (5–6 years old). Figure 1 shows the total score of the first test as a function of age group.

The impact of the factor Age group on the Total scores of Wh-questions test as a dependent variable is statistically significant ($F=12,94$; $p<0,0001$). Size effect is large ($\eta^2=0,34$). The Post Hoc Tests show that between all the groups, there are statistically significant differences. Comparing the results of the children between the two countries, one can see that the Roma children from Bulgaria have higher results than the Roma children from Slovakia.

The impact of the factor country on the Total scores of Wh-questions test as a dependent variable is statistically significant ($F=20,28$; $p<0,0001$). Size effect is

medium ($\eta^2 = 0,28$). The Roma children from Bulgaria perform this test much better than the Slovak Roma children.

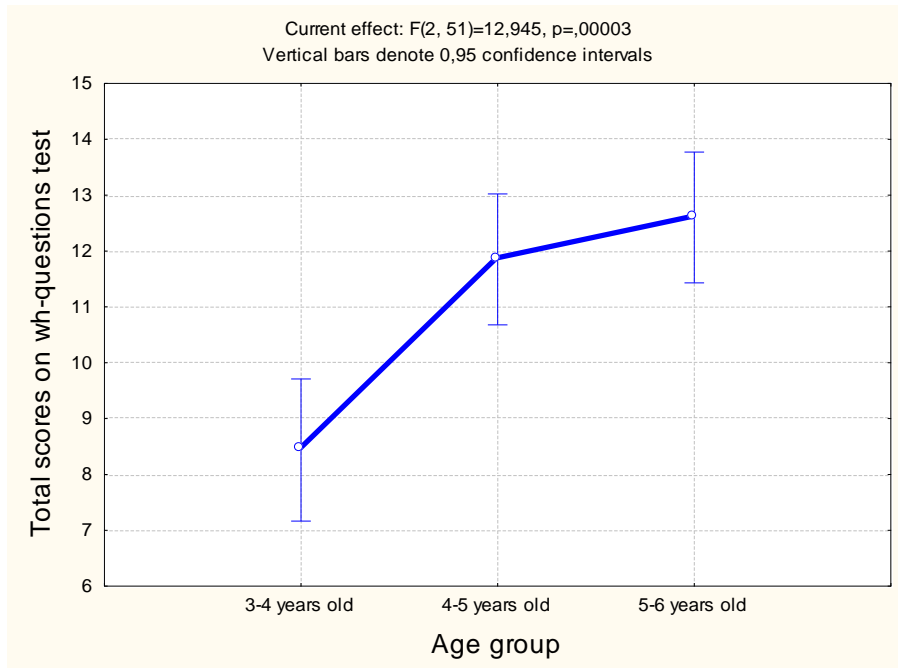

Fig. 1. Total Scores on Wh-questions Test as a Function of Age Group

In the performance of the second test on passive verbs, the age groups again show statistical differences. Figure 2 indicates that older children from both countries understand and complete the tasks much better than the younger children. The results are plotted in Figure 2.

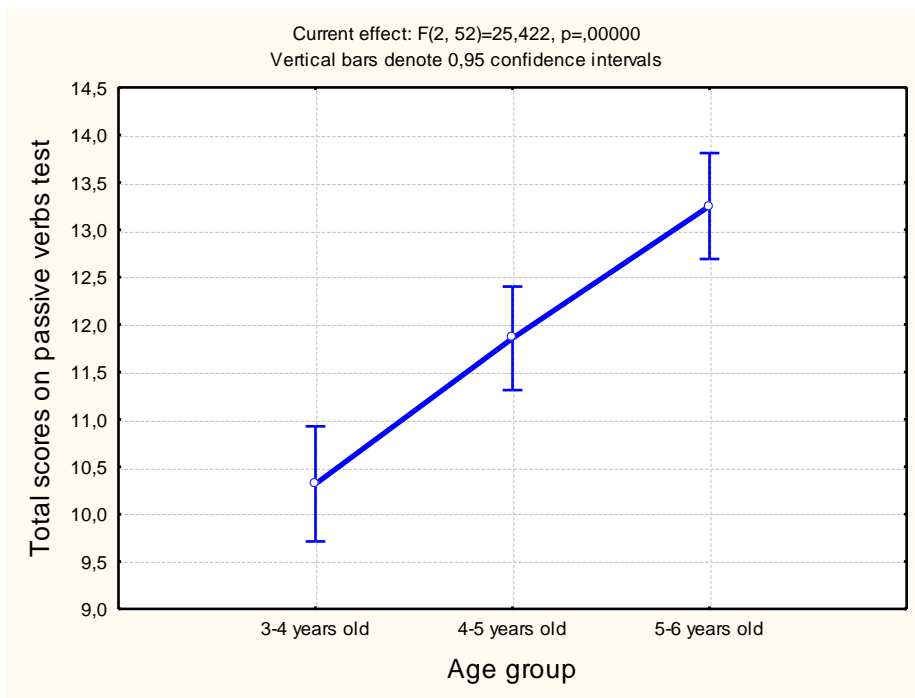

Fig. 2. Total Scores on Passive Verbs Test as a Function of Age Group

The impact of the factor Age group on the total scores on the passive verbs test as a dependent variable is statistically significant ($F=25, 42$; $p<0, 0000$). Size effect is large ($\eta^2=0, 49$). The Post Hoc Analyses show that the differences between all three groups are statistically significant. Comparing the children from the two countries, one can see that again the Bulgarian Roma children perform this test much better. The impact of the factor country on the total scores on passive verbs test as a dependent variable is statistically significant ($F=35, 45$; $p<0, 0000$). The size effect is large ($\eta^2=0, 41$). Again the Bulgarian children are much better than the Slovak children.

How did the children perform in the third test, relating to the possessive? The results are given in Figure 3.

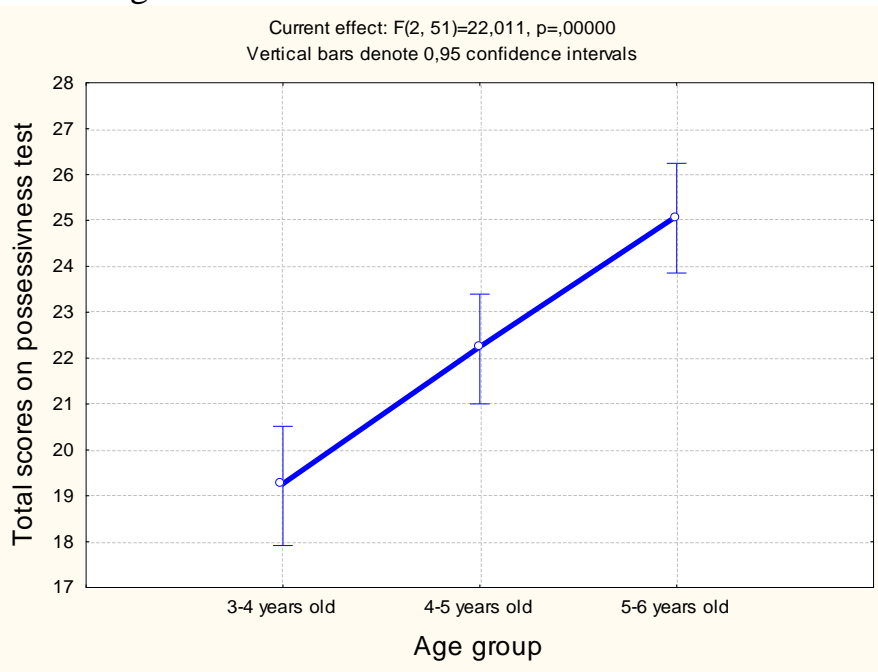

Fig. 3. Total Scores on Possessiveness Test as a Function of Age group

The impact of the factor Age group on the total scores on the Possessiveness test as a dependent variable is statistically significant ($F=22, 01$; $p<0, 0000$). Size effect is large ($\eta^2=0, 46$). Again the older children from both countries are much better than the younger children. The Post Hoc analyses show that the differences between the three groups are statistically significant. How did the children perform this test by country? The impact of the factor country on the Total scores on the Possessiveness test as a dependent variable is statistically significant ($F=39, 86$; $p<0, 0000$). The size effect is large ($\eta^2=0, 44$). Again the Bulgarian Roma children are much better than the Slovak Roma children.

Figure 4 shows the total scores on the Possessiveness test as a function of interaction between factors age group and country.

Figure 4 clearly shows that all age groups from Bulgaria perform in the Possessiveness test much better than the Roma children from Slovakia. The impact of the interaction between factors Age group and Country on the total scores on the

possessiveness test as a dependent variable is statistically significant ($F=6,46$; $p<0,01$). The size effect is medium ($\eta^2=0,20$).

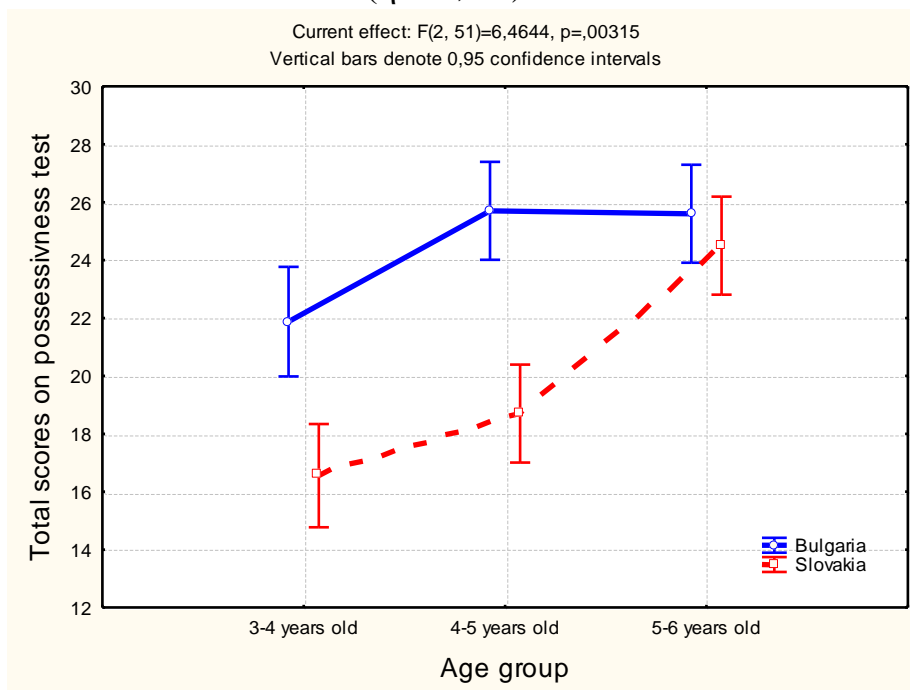

Fig. 4. Total scores on Possessiveness Test as a Function of interaction between factors Age group and Country

The Post Hoc analyzes show the differences between groups by country and one can see that between the first and second groups from both countries, the differences are statistically significant, but between the third age groups there are no statistically significant differences.

4. Discussion and Conclusions

Coming back to the hypotheses of the study, it seems that our first hypothesis is confirmed. We see that the SES of the families influence the language development of the children and their school readiness as it is stated by García Coll et al. (1996). The Roma children from the town of Kyustendil in Bulgaria, although they live in a ghetto-like settlement, have much better conditions in comparison with the Roma children from Slovakia. It seems that the Slovak Roma children grow up in highly deprived conditions (in some of cases very close to the conditions prevailing in some African countries) and lack access to toys, books, TV, internet and other facilities. Growing up stigmatized as Roma with all the negative stereotypes and prejudices in the society against Roma confirms the integrative theory of García Coll and her collaborators that all the negative phenomena and attitudes in the societies towards minority groups (such as racism and discrimination) influence the development of the families and their children. In this case, the Roma children do not have the necessary readiness for school education, because the isolation and segregation in which they live and grow up do not give them a natural possibility to become socialized in the society as is the normal case

with children from the majority population. Their socialization occurs only in Roma community and it is according to the norms of Roma community. However, they do not know how to behave outside the Roma community or in institutional settings such as the school.

Opposite to the Slovak Roma children, the Bulgarian children, although living in a ghetto-like settlement, have much better conditions and more contacts with the majority society, because the settlement is not so far from the town. Moreover, most of the children here have much better conditions at home. The Protestant church also plays an important role in their life. Organized religious cultural activities such as summer schools, Sunday schools, excursions, bring together Roma and non-Roma and helps the children from early ages to have a different behavior and to get different type of socialization. So there are an ensemble of factors influencing the life of the Bulgarian Roma children in a positive way, and this helps to shape an ecology of positive development for them. That means that Roma children from Bulgaria have better school readiness although they do not attend kindergarten before entering 1st grade.

Romani language, being mainly an oral language, is learned by the children from oral communication and the rich folkloristic culture such as songs, fairy tales, teasing, jokes and other genres of folklore. It seems that the complex language development of Roma children cannot be reached until the age of 5–6 years old. Even when they do not attend kindergarten and do not have good conditions at home, between the ages of 5 to 6 they learn the most complex grammatical structures, as shown by the test for possessiveness. The children 5–6 years old from Bulgaria and Slovakia reach the same level of complex grammatical knowledge, performing the possessiveness test and this can be taken as an indicator for school readiness. All the research findings with Roma children are contrary to the claims of Bakalar (2007) and Cvorovic (2014) that the problem of the integration of Roma children is the knowledge of the Romani as a mother tongue. The results from the research although is a limited one show that the Roma children should be tested with culturally appropriate tests and in the mother tongue of the children.

It is another question if the school systems in these two countries know how to use the children's knowledge in their mother tongue. Coming back to Ogbu's ecological theory, our data proved that the knowledge of mother tongue by minority children is a mediating factor for school readiness. The lack of knowledge of the official language of the country of the residence and lack of social behavior in the majority society do not make one "mentally retarded" as has been assumed by some researchers in Europe in the past.

Acknowledgments

Part of the research in this paper was financially supported by the project VEGA 1/0845/15 Jazyková kompetencia rómskych žiakov v prvom ročníku školskej dochádzky and the project VEGA 1/0206/13 Percipovaná sociálna opora a spokojnosť so sociálnou sieťou u obyvateľov rómskych osídlení.

References

1. Bafekr, S. (1999) Schools and their undocumented Polish and “Romany Gypsy” pupils. *International Journal of Educational Research*, 31, 295–302.
2. Bakalar, P. (2004) The IQ of Gypsies in Central Europe. *The Mankind Quarterly*, XLIV, (3&4), 291–300.
3. Berko, J. (1958). The child’s learning of English morphology. *Word*, 14, 150–177.
4. Bronfenbrenner U (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
5. Bronfenbrenner U (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22, 723–742.
6. Cvorovic, J. (2014) *The Roma: A Balkan Underclass*. Ulster: Ulster Institute for Social Research.
7. Forget-Dubois, N., Lemelin, J.-P., Perusse, D., Tremblay, R. E. & Boivin, M. (2009). Early Child Language Mediates the Relation Between Home Environment and School Readiness. *Child Development*, 80 (3), 736–749.
8. García Coll, C., Lamberty, G., Jenkins, R., McAdoo, H. P., Crnic, K., Wasik, B. H. and García, H. V. (1996) An Integrative Model for the Study of Developmental Competencies in Minority Children. *Child Development*, 67 (5), 1891–1914.
9. Han, W.-J. (2006) Academic Achievements of Children in Immigrant Families. *Educational Research and Review*. 1 (8), 286–318.
10. Hollo, L. (2006) *Equality for Roma in Europe. A Roadmap for Action*. Budapest: OSI
11. Kezdi, G. and Kertesi, G. (2011) The Roma/non-Roma test score gap in Hungary. *American Economic Review*, 101 (3), 519–525.
12. Kyuchukov, H (2006). Desegregation of Roma schools in Bulgaria. Sofia: SEGA
13. Kyuchukov, H. (2014) Acquisition of Romani in a Bilingual Context. *Psychology of Language and Communication*, 18 (3), 211–225.
14. Kyuchukov, H., Kaleja, M. & Samko, M. (2016) Roma parents as educators of their children. *Intercultural education*, 26 (5), 444–448.
15. Neuman, S., & Marulis, L. M. (2010). The Effects of Vocabulary Intervention on Young Children’s Word Learning: A Meta-Analysis. *Review of Educational Research*, 80 (3), 300–335.
16. Ogbu J. U. (1978). *Minority Education and Caste: The American System in Cross-cultural Perspective*. New York: Academic Press.
17. Ogbu J. U. (1981). Origins of human competence: A cultural ecological perspective. *Child Development*, 52, 413–429.
18. Ogbu, J. U. (1988). Cultural diversity and human development. In: D. Slaughter (Ed.), *Black children and poverty: A developmental perspective*. San Francisco: Jossey-Bass. 11–28.
19. Parsons, Talcott. (1940). An Analytical Approach to the Theory of Social Stratification. *American Journal of Sociology*, 45 (6), 841–862.
20. Roskos, K., & Neuman, S. (2005). The state of pre-kindergartens standard. *Early Childhood Research Quarterly*, 20, 125–145.
21. Rushton, J. P. Cvorovic, J. and Bons, T. A. (2007). General mental ability in South Asians: Data from three Roma (Gypsy) communities in Serbia. *Intelligence*, 35(1), 1–12.
22. Rydland, V. (2009). “Whow-when I was going to pretend drinking it tasted coke for real!” Second-language learners’ out-of-frame talk in peer pretend play: A developmental study from preschool to first grade. *European Journal of Developmental Psychology*, 6 (2), 190–222.
23. Tomasello, M. (2003). *Constructing a Language: A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

ПАРАЛІНГВАЛЬНІ ГРАФІЧНІ КОМПОНЕНТИ ЯК СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНІ ЗАСОБИ ІНТЕРАКЦІЇ У СУЧАСНОМУ АНГЛІЙСЬКОМУ ПИСЕМНОМУ ДИСКУРСІ

Лариса Макарук

laryssa_makaruk@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Received November 28, 2016; Revised December 15, 2016; Accepted December 22, 2016

Статтю присвячено паралінгвальним графічним компонентам комунікації, які функціонують у сучасному англійському писемному дискурсі. Виокремлені паралінгвальні компоненти поділено на кілька груп на основі виявлених спільних ознак. Серед них – сегментація тексту та інші графічні ефекти; шрифт та колір; непіктографічні та нефотографічні текстові елементи; іконічні мовні елементи (зображення); інші невербальні засоби. Звернуто увагу на структуру, семантику та прагматику окремих елементів, які є складниками означених груп. Обґрунтовано їх специфіку та диференційні ознаки. На основі ілюстративного матеріалу доведено, що використання невербальних компонентів не випадкове, а зумовлене низкою причин, провідними серед яких можна вважати інформаційну революцію та бажання реципієнтів й продуцентів передати та отримати максимум інформації, використовуючи при цьому мінімум семіотичних ресурсів з досить потужним прагматичним потенціалом. Звернуто увагу на те, що паралінгвальні писемні семіотичні ресурси – своєрідні стилістично забарвлені компоненти, здатні миттєво впливати на реципієнтів, змінювати їхню поведінку, спонукати до небажаних та не планованих заздалегідь дій. Окреслено кореляцію вербальних та невербальних компонентів на різних рівнях.

Ключові слова: паралінгвальні компоненти, семіотичні ресурси, рівні, кореляція, модуси, вербальні та невербальні компоненти спілкування.

Makaruk, Larysa. Paralingual Graphic Components in Modern English Written Discourse as Interactive Devices Capable of Possessing Stylistic Marking.

Abstract. The article is devoted to the study of paralinguistic graphic devices which are used in modern English-language written discourse. Identifying certain common elements of paralinguistic graphic means, it has been possible to place them in the following general groupings: segmentation and other graphic effects; font and color; non-pictorial and non-photographic graphic textual elements; iconic language elements ((images); and other non-verbal means. Attention is devoted to the structure, semantics and pragmatics of certain elements that can be found in the groups mentioned above, and their specificity and distinctive features have been described. Several factors may account for this, the main one being the information revolution and the desire of producers and recipients to convey the maximum amount of information, doing so by using the smallest amount of semiotic resources, and those which have the most powerful pragmatic potential. Attention is given to the fact that paralinguistic written semiotic resources—stylistically distinctive coloured components—are capable of causing recipients to react in a different manner than they might have previously, or of influencing them in subtle ways which they themselves might not even perceive, to view the subject or the item which is under discussion in a somewhat different light than they might have otherwise done. The correlation of verbal and non-verbal components at different levels has been identified.

Keywords: *paralingual components, semiotic resources, levels, correlation, verbal and nonverbal communication components.*

1. Вступ

Графічний інвентар сучасної англійської мови доволі об'ємний та різноманітний. Засоби, які дозволяють висловлюватися у писемній формі, навряд чи можна повністю перелічити, адже їх кількість та спектр постійно оновлюється, поповнюючись новими елементами. Існуючі ж, доволі часто зазнають певних модифікацій. Попри це, проведений нами аналіз у попередніх розвідках, дозволив виокремити кілька окремих груп семіотичних ресурсів: *сегментація тексту та інші графічні ефекти; шрифт та колір; непіктографічні та нефотографічні текстові елементи; іконічні мовні елементи (зображення); інші невербальні засоби.*

Групу *сегментація тексту та інші графічні ефекти* складають: розміщення тексту на сторінці, міжрядковий інтервал, орієнтація сторінки, поля, ширина тексту, позиціонування тексту (вертикальне, горизонтальне, діагональне, ситуативне (довільне)), виправлення, підкреслення, вставки, закреслення, виділення, зумисне злиття текстових компонентів без необхідної проміжної відстані).

До групи *шрифт та колір* входять шрифтові та кольорові варіації (написання курсивом, капіталізація, напівжирне виділення (повна або часткова акцентуація), незвичайне написання слів, одночасне використання кількох гарнітур та розмірів шрифту).

До групи (*непіктографічні та нефотографічні текстові елементи*) належать знаки пунктуації (крапка, кома, крапка з комою, знак оклику, знак питання, двокрапка, тире, одиничні та подвійні лапки, дужки (круглі і квадратні), тире, апостроф, дефіс, діакритичні знаки (акут, циркумфлекс, гравіс, знак наголосу, макрон, тильда та ін.), типографічні та інші допоміжні знаки; цифри (числа), математичні символи, аббревіатури, які складаються виключно з невербальних одиниць чи поєднують у собі і вербальні, і невербальні складники одночасно. Зауважимо, що розділові знаки, на які ми звертаємо увагу у цій категорії не тільки виконують свою первинну функцію, а й здебільшого виступають в зовсім іншій ролі, яка цілком відмінна від загальноприйнятих стандартів й норм.

Останню виокремлену нами групу (*іконічні мовні елементи (зображення)*) складають різнотипні та різножанрові ілюстрації (натюрморти, пейзажі, картини, будь-які малюнки, створені олівцем, фарбами або за допомогою прикладних комп'ютерних програм); карикатури, комікси та інші нефотографічні ілюстрації; піктограми (знакові, абстрактні, логотипні) логотипи та емблеми, карти, фотографії, смайли. Група, яку ми номінували *інші невербальні засоби* містить таблиці, діаграми (стовпчасті, кругові), графіки й схеми.

У роботах G. Kress й T. Van Leeuwen (Kress, Van Leeuwen 2001; 2006), C. Jewitt (Jewitt 2009), C. Forceville (Forceville 2009; 2010) вербальні та

невербальні засоби розглядають у контексті мультимодальності. Особливо вагомі розвідки “Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication” (Kress 2010), “Multimodal Discourse” (Kress, Van Leeuwen 2001), у яких обґрунтовано специфіку мультимодального тексту та дискурсу, окреслено їхні диференційні ознаки. Проте, означені вище семіотичні ресурси ще не стали об’єктом поліаспектного лінгвістичного аналізу з урахуванням їх стилістичного потенціалу, що й зумовлює актуальність обраної проблематики.

Мета розвідки – проаналізувати специфіку паралінгвальних компонентів комунікації, які функціонують поруч з вербальними, враховуючи їх стилістичні особливості.

Завдання дослідження – виявити диференційні ознаки паралінгвальних компонентів комунікації; окреслити специфіку невербальних семіотичних ресурсів, які сприяють експресивності висловлювання та слугують своєрідними стилістичними маркерами комунікації.

2. Методи дослідження

Проведення ґрунтовного й різнобічного аналізу піктограм стало можливим завдяки залученню низки лінгвістичних методологічних принципів та засад. Використання *загальнонаукових методик* дослідження (індукції, дедукції, аналізу та синтезу) дало змогу виявити основні критерії та ознаки паралінгвальних компонентів комунікації. *Індуктивний підхід* слугував вивченню окремих графічних елементів та виокремленню кількох груп паралінгвальних компонентів на основі спільних виявлених ознак. Залучення загальнонаукових методик дослідження (індукції, дедукції, аналізу, синтезу) дало змогу виявити основні складники та диференційні ознаки семіотичних ресурсів. *Метод компонентного аналізу* дав змогу виокремити невербальні компоненти, що входять до одного інформаційного блоку та встановити їхні семантико-прагматичні характеристики. Комплексний *дискурсивний* підхід застосовано із метою встановлення специфіки використання паралінгвальних компонентів комунікації, які функціонують у сучасному англomовному комунікативному просторі, для здійснення комунікативних стратегій і тактик спілкування. *Лінгвопрагматичний аналіз* сприяв виявленню ступеня впливу графічних компонентів на цільову аудиторію.

3. Процедура дослідження

Аналізуючи семіотичні ресурси у сучасному англomовному комунікативному просторі, не можливо не звернути увагу на те, що усі вони мають далеко не формальне спрямування і репрезентацію. І у плані змісту, і у плані вираження – семіотичні ресурси неординарні, й, поза сумнівом, стилістично забарвлені. Більшість з них, має прихований смисл. Окрім безмежних можливостей репрезентації одного і того ж висловлювання, концепту чи ідеї, їх експресивність проявляється у невичерпних можливостях графічного дизайну. Окремі семіотичні ресурси невербальної природи здатні уособлювати різні емоції, як позитивні, так і негативні. Паралінгвальні компоненти, на відміну від

вербальних, можуть уособлювати до найменших деталей форму об'єкту, предмету, максимально відтворюючи у такий спосіб його фактичний зовнішній вигляд, який цілком відповідає дійсності.

Різні невербальні засоби породжують значну кількість прийомів експресії. Проведений аналіз англійського писемного дискурсу підтверджує висловлене нами міркування з приводу того, що паралінгвальні компоненти сприяють створенню широкого спектру стилістичних прийомів, які забарвлюють монотонні тексти.

Зауважимо, що оскільки йдеться саме про мультимодальні тексти, доцільно вести мову й про мультимодальну стилістику. Очевидним є той факт, що мас-медіа зорієнтовані на читачів різних етнічних груп, які різняться соціальними статусами, походженням, й, поза сумнівом, інтересами й уподобаннями. Як результат, продуценти послуговуються широким спектром семіотичних ресурсів, створюючи якомога більше графічних ефектів, здатних апелювати до найвибагливіших читачів.

4. Обговорення результатів

Розглянемо докладніше групу *сегментація тексту та інші графічні ефекти* з огляду на її стилістичний потенціал. Не применшуючи ролі жодної з окреслених вище груп, зауважимо, що ця група не менш важлива, ніж інші, якою примітивною вона не здавалася б на перший погляд. Продукуючи будь-який текст, незалежно від жанру і стилю, тематичної спрямованості й цільової аудиторії, постає першочергову питання, що стосується його розміщення на сторінці, її орієнтації, його вирівнювання, вибору полів, міжрядкового інтервалу. Усе це відіграє важливу роль не тільки під час продукування а й під час декодування інформації.

Ці технічні деталі, що мають прямий стосунок до графічного дизайну й оформлення та впливають на процеси розуміння й сприйняття пропонованого матеріалу. Не останню роль у цьому відіграє й мультимодальна грамотність, як зі сторони адресатів, так і адресантів. Наявність відповідних знань значно збільшують можливість коректної інтерпретації та адекватного розуміння змісту написаного/надрукованого. Перелічені вище критерії графічного оформлення сприяють індивідуальності обраного стилю, дозволяють втілити в життя бажане й покликані забезпечити комерційний успіх.

Не менш вагомим параметром слід вважати й позиціонування тексту (вертикальне, горизонтальне, діагональне, комплексне (ситуативне (довільне))). Саме цей критерій уможлиблює створення певного стилю тексту, дає змогу маніпулювати засобами графіки. Наприклад, одночасне поєднання вертикально й горизонтально розміщеного тексту, значно розширює варіанти прочитання одного і того ж інформаційного блоку, адже його можна читати й горизонтально й вертикально.

Непоодинокими є випадки, коли текст, розміщений вертикально, частково зливається з тим, який розміщений горизонтально. Окремі літери зливаються між собою таким чином, що їх частина слова чи кілька слів, які

вони формують з вертикальної частини тексту й частина з горизонтальної частини утворюють ще одне, окреме висловлювання чи речення. Його/їх, зазвичай виділяють іншим кеглем й кольором. Така тактика є одним із прийомів мовної гри та уможливорює стилістичне маркування тексту, створює нові мультимодальні стилістичні маркери комунікації (своєрідну мультимодальну параанафору та мультимодальну параалітерацію).

Звернемо увагу й на інші складники цієї ж групи, а саме: виправлення, підкреслення, вставки, закреслення, виділення, зумисне злиття текстових компонентів без необхідної проміжної відстані). Такі прийоми графічного маркування теж у певній мірі стилістично забарвлюють текст. Підкреслення й виділення свідчать про важливість саме тих складників, на яких зосереджено увагу за допомогою самого ж підкреслення чи виділення кольором чи відмінним кеглем. На фоні усього тексту закреслення потрапляє у вічі реципієнту одним із перших, якщо весь інформаційний блок більш менш є однорідним, виконаний одним шрифтом, однією палітрою кольорів.

На відміну від закреслення літер, слів, словосполучень, речень, решта тексту може залишатися на задньому фоні і взагалі бути не затребуваною читачем, хоча, іноді має й не менш вагоме значення. Однак, семантичне навантаження закреслень й виділень може виявитися вагомим, виконуючи роль ключової «зачіпки», залишивши поза увагою інші компоненти. Зауважимо, що означені техніки та прийоми – це елементи паралінгвальної гри. Іноді, вони тісно переплітаються між собою так як продуценти під час створення інформаційного блоку чи будь-якого тексту одночасно послуговуються кількома прийомами, увиразнюючи у такий спосіб представлене повідомлення.

Розглянемо специфіку шрифту на кольору. Мовлячи про ці паралінгвальні компоненти, слід брати до уваги шрифтові та кольорові варіації (написання курсивом, капіталізацію, напівжирне виділення (повну або часткову акцентуація), незвичайне написання слів, одночасне використання кількох гарнітур та розмірів шрифту). Вони взаємопов'язані зі складниками попередньої групи. Паралельне використання кількох гарнітур та розмірів шрифту – типовий і найбільш розповсюджений прийом паралінгвальної гри у сучасних англійських медіа.

Як відомо, шрифт – це засіб, який є своєрідним «містком», що перетворює сказане усній формі на писемне. Ми схилиємося до думки, що суто вербального писемного тексту не існує, так як звичний нам вербальний писемний текст створюється невербальними графічними засобами і, у такий спосіб, перетворюється на мультимодальний, що містить два модули: вербальний (словесний, відтворений за допомогою графічних засобів) та графічний (шрифтовий), який умовно є певною оболонкою. Ця сукупність забезпечує його доступність потенційному читачеві, конвенційність формату у якому його представляють.

Зважаючи на це зауважимо, що шрифт, як і інші модули, наприклад, ілюстрація, колір, знаки пунктуації, які використовують не за ustalеними правилами, створюють нові стилістичні засоби, мультимодальної природи та

характеру, зливаючись у єдине смислове ціле. Вочевидь, не можна не враховувати той факт, що мовні засоби – це один із модусів, який впливає на формування значення тексту. Однак, нівелювати паралінгвальні теж неможливо, так як іноді саме вони відіграють провідну роль.

На значну увагу заслуговує й група *непіктографічні та нефотографічні текстові елементи* до якої, як уже було зазначено, ми зараховуємо знаки пунктуації, діакритики, типографічні та інші допоміжні знаки; цифри (числа), математичні символи, аббревіатури, що складаються з різних семіотичних ресурсів та група *іконічні мовні елементи (зображення)*, що містить натюрморти, пейзажі, картини, карикатури, комікси та інші нефотографічні ілюстрації; піктограми, логотипи та емблеми, карти, фотографії, смайли.

Беручи до уваги, що до продукування смайлів залучено знаки пунктуації, то їх специфіку можна розглядати як в рамках однієї, так і іншої груп, означених вище. Самоочевидно, що в останні роки на теренах медіа, особливої популярності набули так звані смайли та емотикони, продукуючи які, продуценти вдаються до використання знаків пунктуації, літер, математичних символів та інших графічних позначок, які складають частину друкарської графіки та вважаються допоміжними.

Насправді, смайл – не нове семіотичне утворення. Історичний екскурс свідчить, що перший смайл було спродуковано та відтворено на шпальтах американського журналу. Згодом, американські медіа продовжили започатковану традицію, залучивши низку смайлів у рекламі фільму. Поворотним моментом у використанні та продукуванні смайлів як засобів вираження емоційного стану індивіда, переважно на момент створення повідомлення, стала епоха Інтернету.

У сучасному англomовному комунікативному просторі функціонує значна кількість різних смайлів (емотиконів). Вони передають внутрішній стан мовця, його відчуття. З огляду на це, завдяки смайлам виник новий стиль та спосіб спілкування, який достеменно репрезентує емоції співрозмовників у момент мовлення. Зауважимо, що одній емоції може відповідати кілька різних смайлів. Це породжує *графічну (мультимодальну) синонімію, антонімію й полісемію*. Частина з них має універсальний характер, інші ж – добре відомі й затребувані лише представниками певних етнічних груп або обмеженого кола користувачів (наприклад, жаргон сленг, аргю).

Існують усталені набори смайлів, які нині є невід’ємною частиною чатів, форумів, соціальних мереж, Скайпу, Вайберу. Вони також стали важливою частиною телефонного спілкування. Кількість використаних знаків, які уособлюють певну емоцію, позитивну чи негативну свідчить про її силу. Вважається, що чим більше таких знаків, тим емоційнішим є стан мовця на момент мовлення. Смайли дозволяють передати широкий спектр емоцій як позитивних, так і негативних: гнів, сум, страх, нудьгу, розпач, ненависть, ревності, сумнів, розгубленість, сором, ворожість, злість, образу, гнів та ін.

Такий спосіб спілкування дозволяє співрозмовникам краще зрозуміти як почуває себе адресант, адже смайл покликаний відобразити обличчя спів-

розмовника, репрезентувати його внутрішній світ на момент мовлення не зважаючи на дистанцію та часові рамки. Як бачимо, смайли – стилістично марковані паралінгвальні компоненти комунікації, призначення яких – максимально точно відтворити почуття мовця, дати змогу зрозуміти іншим співрозмовникам його внутрішній світ у певний момент. Смайли, переважно, уособлюють міміку мовця, його дії на момент мовлення. Це особливий пласт семіотичних ресурсів, які не лише стилістично забарвлюють спілкування, і відіграють важливу роль під час інтеракції. Вони також виконують й низку інших функцій, утворюючи новий стиль (передовсім неформальний) та форми спілкування. У свою чергу, офіційно-ділове мовлення не позбавлене таких семіотичних ресурсів, але їхня кількість значно обмежена.

Щодо піктограм, то вони також досить неординарні. У мас-медійних текстах, ці знаки виконують низку функцій, стилістично забарвлюючи представлену інформацію. Логотипи та емблеми – особливі тим, що вони покликані забезпечити неординарність та швидку впізнаваність фірмового стилю загалом та продукції зокрема. Обидва типи семіотичних ресурсів, поза сумнівом, стилістично марковані й несуть певне стилістичне забарвлення.

Група, яку ми номінували *інші невербальні засоби* містить таблиці, діаграми (стовпчасті, кругові), графіки й схеми. Мета цієї групи, на відміну від окремих елементів, специфіку яких обґрунтовано вище – впорядкувати інформацію таким чином, щоб її можна було швидко сприйняти та зрозуміти. Такі паралінгвальні компоненти забезпечують єдність смислу тексту.

Зауважимо, що паралінгвальні компоненти комунікації беруть активну участь у продукуванні мультимодальних стилістичних засобів, зокрема мультимодальної метафори, мультимодальної метонімії та метафтонії. Суть мультимодальних стилістичних засобів полягає у тому, що їх створено за допомогою кількох різних за змістом, формою та будовою семіотичних ресурсів. Чарльз Форсевіль виокремлює такі типи мультимодальних метафор: гібридні, контекстуальні, інтегровані та вербально-візуальні (Forceville 2009).

5. Висновки

Серед п'яти означених вище груп, складники чотирьох із них можуть виступати графічними стилістичними маркерами комунікації. Проведене дослідження свідчить, що більшість паралінгвальних компонентів комунікації забарвлюють мультимодальний текст. Такі семіотичні ресурси не поступаються вербальним, а, іноді, й навпаки, мають значно сильніший потенціал й можуть маніпулювати реципієнтами. Для досягнення поставленої мети в одному тексті продуценти одночасно використовують кілька семіотичних ресурсів, які можуть бути як складниками однієї групи, так і складниками кількох груп. Гетерогенність семіотичних ресурсів, використаних в одному тексті сприяє його своєрідності та неповторності й уможливорює неординарну репрезентацію інформації, дозволяє зрозуміти стан мовця безпосередньо у момент мовлення.

Окреслені вектори аналізу потребують подальших розвідок, присвячених мультимодальним стилістичним засобам з урахуванням різних парадигм.

Пріоритетними та перспективними видаються подальші розвідки спрямовані на дослідження та ідентифікацію експресивного потенціалу невербальних графічних маркерів комунікації.

Література

References

1. Forceville, C. and Urios-Aparisi, E. (ed). (2009). *Multimodal Metaphor*. Berlin: Mouton de Gruyter.
2. Jewitt, C. (ed.) (2009). *The Routledge Handbook of Multimodal Analysis*. London: Routledge.
3. Kress, G. and Leeuwen, T. Van. (2001). *Multimodal Discourse*. Bloomsbury Academic.
4. Kress, G. (2010). *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. London: Routledge.
5. Kress, G. and Van Leeuwen, T. (2006). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. London: Routledge.

ІЛЛОКУЦІЯ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ ВИПРАВДАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ СУЧАСНОЇ ХУДОЖНЬОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА АМЕРИКАНСЬКОЇ ПРОЗИ)

Тетяна Мірончук
tatianakiev99@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Наталія Одарчук
natalylutsk@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Received December 9, 2016; Revised December 16, 2016; Accepted December 20, 2016

Анотація. У статті досліджується актоіллокутивний потенціал англійського побутового дискурсу виправдання шляхом зіставлення іллокутивних характеристик частотних у дискурсі виправдання мовленнєвих актів. Спираючись на змодельовані конструкти змісту виправдання, дифензивну інтенцію мовця визначено передумовою породження дискурсу виправдання. У результаті вивчення наявних у науковій літературі класифікацій мовленнєвих актів визначено, що домінантна іллокутивна сила дискурсу виправдання включає складові інформування та переконування, що типово представлено констативом та асертивом. Власне мовленнєвий акт виправдання визначено як кредитив з включеною перлокуцією винесення виправдального вердикту, яким регулюється міжсуб'єктна взаємодія.

Ключові слова: *дискурс виправдання, теорія мовленнєвих актів, асертив, констатив, кредитив, іллокутивна сила, перлокуція, дифензивна інтенція.*

Mironchuk, Tetiana; Odarchuk, Nataliia. English Justification Discourse: Towards the Illocutionary Force.

Abstract. The article studies the illocutions of the English justification discourse based on the speech acts prevalent in the analyzed text fragments. Typical logical structures modeled based on justificative proposition enabled identifying speaker's defensive intention to be a pivotal presupposition of the English justification discourse. The analysis of the speech acts revealed stating a fact and expressing believing to be basic illocutionary constituents of the justification discourse, with the former two being realized in the constantive and the assertive, respectively. When in an interpersonal interaction, the justification speech act proper is referred to as the creditive that suggests vindicative perlocution.

Keywords: *justification discourse, speech acts theory, assertive, constantive, creditive, illocutionary force, perlocution, defensive intention*

1. Вступ

Комунікативна лінгвістика, яка є на вістрі лінгвістичних досліджень сьогодення, у першу чергу звернена до дослідження різнорівневих одиниць мовленнєвої діяльності, однією із яких є дискурс. Сучасні підходи до вивчення дискурсу спираються на основоположні в комунікативній лінгвістиці теорії власне дискурс аналізу (Dijk, 1997; Schiffrin, 2001; Шевченко, 2005),

мовленнєвої діяльності (Habermas, 1981), мовленнєвих актів (Austin, 1962; Searle, 1979), конверсаналізу (Tsui, 1995), міжособистісної взаємодії та прагмалінгвістики (Grice, 1991; Leech, 1983).

Власне прагматика, визначувана Стівеном Левінсоном як вивчення значення мовного знаку у вжитку (“the study of meaning in relation to speech situations”) (Levinson 1983: 5) виявляється найбільш ефективною при дослідженні одиниць комунікативного рівня – одиниць мовлення. Саме прагмасеміологічний підхід, який передбачає вивчення змісту одиниці від значення знака до його форми вираження у вжитковому контексті, тобто з залученням широкої соціореферентної ситуації, може забезпечити виявлення повного змісту у дискурсі. Дискурс виправдання є окремим зразком структурно комплексної та змістовно неоднорідної мовної одиниці, яка вербалізує комунікативну ситуацію «звинувачення – неприйняття звинувачень» і представляє некорпоративний тип мовленнєвої взаємодії комунікантів.

У науковому архіві комунікативної лінгвістики наразі наявні дослідження низки дискурсів некорпоративної взаємодії, які дотичні до дискурсів виправдання ознакою прояву непоступливого вольового стану мовця (Tannen, 1995; Gruber, 1998; Rees-Miller, 2000; Tatsuki, 2000; Auwera & Alsenoy, 2016).

Проте, на сьогодні в лінгвістичних студіях відсутні дослідження *дискурсу виправдання* – комунікативної одиниці надсегментного рівня – *розумово-комунікативної ситуації*, у якій реалізується комунікативний намір мовця довести власну/ чийсь правоту чи невинуватість. Відтак, *актуальність* цієї роботи визначається як назрілістю вивчення природи (безпосередньо генези та функціонування) дискурсів виправдання будь-якої сфери комунікації: побутової, релігійної, дипломатичної, юридичної, так і узгодженістю таких наукових розвідок з сучасною дискурсивно-комунікативною парадигмою розвитку лінгвістики, а також необхідністю розширення таксономічного ряду дискурсів, які властиві лінгвобританській культурі.

Мета цієї статті – вивчення іллокутивного потенціалу побутового дискурсу виправдання інструментарієм ТМА. З’ясування власне іллокутивних актів, що частотні в МАВ, складових їх іллокуцій та їхніх дистинктивних ознак сприятиме розумінню механізмів, що забезпечують ефективність досягнення комунікативної мети (бути виправданим, у нашому випадку), і загалом слугуватиме підґрунтям для виявлення тактик та стратегій дієвого впливу на адресата, у чому вбачається можливість *практичного застосування висновків* дослідження.

Основними завданнями для досягнення поставленої мети визначаємо:

– виявлення домінантної інтенції мовця – продуцента дискурсу виправдання;

– встановлення провідної іллокутивної сили мовленнєвого акту виправдання (МАВ) відповідно до основних комунікативних типів дискурсу виправдання;

– вивчення спільних та відмінних іллокутивних характеристик мовленнєвих актів, частотних у виправдовувальному дискурсі.

Із позицій прагмалінгвістики зміст висловленого можна збагнути, проаналізувавши його актоіллокутивний інструментарій. Для цього важливим є виявити, яку нішу в таксономіях іллокутивних актів посідає МАВ.

У класифікації мовленнєвих актів Дж. Остіна суголосними з іллокуціями МАВ знаходимо класи експозитивів, вердиктивів та екзерситивів (Austin 1962: 151–162). Експозитивами можна розтлумачити точку зору, пояснити суть аргументів чи повідомити про щось. За вердиктивами закріплюється функція винесення офіційної чи неофіційної ухвали–судження у термінах «істинно» – «хибно», тоді як екзерситиви мають своєю пропозицією «правильний вчинок» – «неправильний вчинок» і реалізують іллокуцію виконання вироку.

Іллокутивні функції ствердження, повідомлення чи констатації в класифікаціях Дж. Серля (Searle 1979: 1–23) підпорядковані класам репрезентативів чи асертивів. За останніми закріплюється функція не лише промовляння певної пропозиції, але й надання їй певної дійсності; тобто іллокутивна сила репрезентативів включає функцію переконування.

Важливо зазначити, що у класифікаціях мовленнєвих актів вихідним є положення про наявність в МА двох частин – пропозиції й засобу, який виступає показником функції. Як правило, таким показником є іллокутивне дієслово. Проте при інтеракції іллокутивна сила дієслова підпорядковується цілям взаємодії і не є домінантним критерієм для ідентфікації комунікативних одиниць. Тому в багатьох класифікаціях до таксономічного інструментарію додаються позалінгвальні чинники (комунікативно-діяльнісна позиція мовця, насамперед), які разом із іллокутивною силою дієслова формують глобальну інтенцію МА.

Одним із позалінгвальних чинників при визначенні суті породжуваного мовленнєвого акту є прогнозованість/непрогнозованість здійснювати вплив з метою зміни когнітивного стану адресата. На такому дихотомічному принципі побудована класифікація Й. Ауєра (Auwera 1980: 258), у якій асертиви покликані не лише сповіщати, а й виражати погляд (*believing*), тобто виступати актами впливу.

Іншим позалінгвальним чинником, який залучається до класифікацій мовленнєвих актів, є метакомунікативна функція мовленнєвого акту. Урахування інтеракційного критерію має місце й у класифікації Дж. Ліча, де простежується відповідність іллокутивної сили акту психологічному стану мовця, тому асерція супроводжується психологічним кредитивом (Leech 1983: 211–212]. Йому співзвучний і констатив в класифікаціях К. Баха та Р. Харніша (Bach & Harnish 1979: 42–46), оскільки крім пропозиції ствердження, констатація своїм засобом має вираження ставлення до адресата. Мовленнєві відрізки в класифікації Д. Вундерліха (Wunderlich 1980: 297) класифікуються за критерієм соціальних потреб (зацікавленість мовця в інтеракції) та ролі МА в інтеракції. Звідси його репрезентатив, поза своїм іллокутивним

призначенням, виконує функцію регулятива міжособистісних стосунків. Класифікації іллокуцій Т. Бальмера та В. Брененштуля (Ballmer & Brennenstuhl 1981: 34) ідентифікують інституційні моделі; вони, хоча й співвідносні з іллокутивними дієсловами, проте стосуються мовленнєвих одиниць вищого порядку – дискурсів.

У класифікації Бр. Шлибен-Ланге (Schlieben Lange 1975: 45–46) знаходимо класи комунікативів, констативів, репрезентативів та регулятивів. Констативи служать для вираження раціональної інформації сказаного: *Aussagen qua Aussagen*. Прототипом даного мовленнєвого акту є асертиви Дж. Серля, а базовими іллокутивними дієсловами виступають дієслова «оповідальної» семантики»: *erzählen, erläutern, berichten, voraussagen, beschreiben*. Комунікативи задаються дієсловами широкої семантики «говоріння»: *sagen, nuscheln, sprechen, reden, fragen, antworten, zitieren*. За репрезентативами закріплюється функція самовираження мовця перед слухачем засобами дієслів «цілепокладання»: *offenbaren, gestehen, verdunkeln, lieben, wollen, wissen, denken, hoffen*. Клас регулятивів служить для «практичного застосування висловленого», тобто цим класом експлікуються міжособистісні стосунки. Усі виділені класи автор співвідносить із філософськими категоріями «бути :: здаватись», «існувати :: проявляться», «бути :: слугувати» (Schlieben Lange 1975: 111–114). Звідси, вживання констативів співвіднесено з філософською категорією «бути :: здаватись»; репрезентативи співвідносяться з філософськими категоріями «існувати і проявляться», а критерієм виокремлення регулятивів є аксіологічна зв'язка «бути і слугувати» (Schlieben Lange 1975: 45).

Співвіднесення мовленнєвих актів із філософськими категоріями характерне і Ю. Хабермасу. Об'єктивна дійсність представлена в його концепції поняттями «істинність», «щирість», «правильність». Разом із тим беруться до уваги критерії вираження позиції та ставлення мовця до адресата (Habermas 1981: 372). У запропонованій Ю. Хабермасом класифікації зустрічаємо констативи, регулятиви, репрезентативи. У констативах висловлення співвіднесене з категорією «істинності», у репрезентативах – із «щирістю», у регулятивах – із «правильністю». Крім того, констативу властивий когнітивний модус висловленого і його темою є пропозиційний зміст. Репрезентативи протиставляються констативу експресивним модусом і фокусом на інтенцію мовця.

Загалом варто зазначити, попри те, що наявні класифікації мовленнєвих актів нерідко базуються на різних критеріях – логіко-пропозиційному, психо-соціальному, інтеракційному – все ж у всіх проаналізованих класифікаціях вирізняються мовленнєві акти, іллокутивна сила яких проявляється в інформуванні та здійсненні вербального чи акціонального впливу, що знаходить номінації в асертивах, констативах та регулятивах. На нашу думку, факт виокремлення таких актів зумовлений природою процесу комунікації: за даними класами закріплюється першочергова та двоєдина функція спілкування – передача інформації та регулювання соціальної взаємодії.

2. Методи

Дослідження виконане на основі дескриптивного методу, контекстуального аналізу, аналізу дієслівних іллокуцій, методу статистичної обробки ілюстративного матеріалу, прагматичного аналізу синтагмем.

Для з'ясування домінантної інтенції мовця у дискурсі виправдання відібраний ілюстративний матеріал було згруповано у три класи відповідно до комунікативної мети дискурсу виправдання – заперечна, поступливо-протиставна, поступливо-пояснювальна. Для виявлення провідної іллокутивної сили дискурсу виправдання була проаналізована семантика дієслів з 560 дискурсів виправдання, якими мовець актуалізує намір довести власну/чиюсь правоту чи невинуватість. Для встановлення типових мовленнєвих актів (МА) дискурсу виправдання частотні іллокутивні дієслова були співвіднесені з наявними у літературі класифікаціями МА.

3. Процедура дослідження та обговорення результатів

Основною інтенцією мовця, що породжує дискурс виправдання, є дифенсивна мета, яка присутня у кожному з виділених комунікативних типів виправдовувального дискурсу – заперечний, поступливо-протиставний, поступливо-пояснювальний. Типово МАВ представлений констативами, асертивами та регулятивами. Провідною іллокутивною силою дискурсу виправдання є асерція – ствердження та запевнення у невинуватості чи правоті. Зазначена іллокутивна сила актуалізує себе в експліцитних мовленнєвих актах виправдання, представлених трьома типовими пропозиційними конструктами змісту – *“I did not do it”*, *“I did it but...”*, *“I did it because...”*. Превалювання асертивної іллокутивної сили у МАВ першого та другого підтипу – заперечення провини чи протиставлення – створює додаткову прагматичну ознаку дискурсу виправдання – інтенсивність та суб'єктивність, тоді як домінування констативної іллокуції у МАВ третього підтипу – поступливо-пояснювальний – надає дискурсу виправдання додаткових прагматичних ознак інформативності та об'єктивності. Співвіднесеність МАВ з класом регулятивів базується на інтеракційному критерії – поміщеності МАВ у дискурс, у зв'язку з чим МАВ реалізує не лише іллокуцію доведення істини чи переконування, а й залучає глобальну праксемічну інтенцію – відновлення позитивного ставлення (*“positive stance”*) до обвинувачуваного через винесення виправдального вердикту. Визначаємо, що у площинному вимірі МАВ – асертив, у діяльнісному – регулятив (кредитив).

Виправдання, будучи універсальним феноменом людської свідомості, знаходить своє втілення у виправдовувальному дискурсі – мовленнєвому продукті мовця, наміром якого є довести власну/чиюсь правоту чи невинуватість. Виправдовувальний комунікативний намір мовця актуалізується у мовленні мовленнєвими актами виправдання (МАВ), у якому домінують асертивні іллокуції.

Упродовж аналізу ілюстративного матеріалу було помічено, що розповідні з точки зору граматичної будови речення (РР) складають основний пласт

дискурсів виправдання. Закономірним є те, що, будучи внесеними у простір виправдання, РР виконують функцію ствердження згідно зі своїм комунікативним призначенням заперечувати провину чи доводити допустимість вчинку, що рівнозначно сумі цілей інформування та переконування.

У спробі віднайти термінологічну номінацію названим функціональним змістам у ТМА було виявлено, що ціль ствердження (ствердження правоти, відсутності провини чи морально-правої допустимості вчинку закріплюється за класами репрезентативів, констативів, асертивів, регулятивів, вердиктивів та екзерситивів. Уважаємо, що репрезентативи інтегрують ознаки констативів та асертивів. Відмінності між останніми зумовлені домінуванням різних складових іллокутивних сил – інформування, що характерно констативу, та здійснення впливу, що притаманне асертиву а також і регулятиву. Ототожнення МАВ з мовленнєвими актами вердиктиву, екзерситиву та нормативу виправдане з позиції теорії мовленнєвої діяльності, коли відправним критерієм служить праксемічна одиниця – вчинок, подія, тобто фрагмент дискурсивної генези.

Наше наступне завдання – визначення питомої ваги констативних, асертивних та регулятивних мовленнєвих актів у дискурсі виправдання. Для цього проведемо розмежування спільних та відмінних ознак кожного за умови їх поміщеності у простір виправдання. При розмежуванні асертивів, констативів та регулятивів беремо до уваги положення про існування інформативного та неінформативного мовлення, де власне інформативне мовлення займає незначну частку; про нетотожність референтів факт та подія, останній з яких має своїм каузатором суб'єкта мислячого з його набором комунікативних та оцінно-світоглядних установок; про існування в іллокутивному акті об'єктивного компоненту (пропозиція) та суб'єктивного (цілеустановка); включеність/ невключеність перлокутивного ефекту до висхідної інтенції.

В основі асертивного та констативного МА лежить те, що репрезентує світ як існуючий тим чи іншим способом (Austin, 1986; Stalnaker, 1978; Searle, 1979). За цією ознакою МА об'єднуються репрезентативами. Проте спосіб представлення фрагменту дійсності асертивними та констативними МА відбувається на різних підставах. На думку прихильників філософії мови, ментальний стан знання про дійсність передбачає знання фактів і наявність точок зору про факти. При чому різниця між двома полягає у наявності «власника» у точок зору та його неіснуванні у фактів та причин, оскільки вони є об'єктивними даними (Вендлер 1987: 302). Відповідно у виправдовувальному дискурсі можна виокремити акти, змістом яких є відображення факту, а ціллю – інформування про наявний стан. Такі іллокуції властиві констативам. Власне їм протиставляються МА, що їх змістом є ствердження чи запевнення переконаності мовця у факті, а ціллю – нав'язування суб'єктивної позиції. Такі іллокуції властиві асертивам. На відміну від асертивів та констативів, регулятивам властива кредитивна іллокуція. Фактично констативна іллокуція виражається в інформуванні про відсутність

провини чи належність учинку до аксіологічного простору належного. Асертивна іллокуція МАВ передбачає переконування адресата у відсутності провини чи допустимості учинку обвинуваченого. Іллокуція регулятиву у МАВ полягає у висловленні підтримки та відновленні довіри до обвинуваченого. Це, у свою чергу, є свідченням належності актів виправдання до сфери соціальної взаємодії, у якій домінантним є поняття емпатії.

Якщо взяти до уваги положення Дж. Остіна (Остин, 1986) про нерозривне існування в МА двох суперечливих сутностей – конвенційного (незалежного від мовця способу розпізнання цілі акту) та інтенційного (уособленого нав'язування позиції мовця), то можна твердити, що констативи та асертиви об'єднуються конвенційним компонентом, за яким пропозиції кожного передають ціль інформування. Проте констатив та асертив протиставляються за інтенційним компонентом, за яким кінцевою метою асерції є переконання. Окрім того, акт інформування в асертивів та регулятивів включений до психологічного акту запевнення чи ствердження, що є способом нав'язування суб'єктивної думки та вираження світоглядної позиції відповідно. Суб'єктивний компонент у констативів нейтралізований, ціль повідомлення чи доведення до відома адресата замикає намір мовця.

На підтримку існування асертивів і констативів свідчить характерне для прагматичної логіки розмежування просто констатацій фактів від їх стверджень, де останні передбачають вираження ставлення мовця до змісту судження. За визначенням Р. Столнейкера, асертивий та регулятиви, будучи поміщеними в конкретну ситуацію спілкування, покликані впливати та регулювати стосунки між учасниками спілкування (Stalnaker 1978: 315). Здійснення впливу на адресата забезпечується потенціалом персуазивних характеристик, властивих асерції, та набором комунікативно-діяльнісних праксем, властивих регулятивам.

Поділяючи точку зору Карабана В. І. про закріпленість за репрезентативами широкого кола дискурсивних цілей, однією з яких є здійснення впливу на свідомість адресата (Карабан 1989: 37) з метою зміни його структури знань чи активізації фрагменту дійсності, ми, включаючи до класу репрезентативів констативи, асертиви та регулятиви, вважаємо, що спосіб впливу на адресата в МАВ різниться в названих МА характером мотивації іллокутивної сили. Оскільки пропозицією констативу є фактологічні знання (у випадку дискурсу виправдання – констатація відсутності провини чи неправового/ аморального вчинку), то їх істинність очевидна та самодоведена. Тому, називаючи факт дійсності шляхом констатації, мовець підкріплює неспростовність викладеної інформації, спираючись на об'єктивну даність факту:

– *“You have been telling me lies.”*

– *“I have not... I can explain that. You'll see the answer in our constitution, actually, rule 4” (Rendel 1985:131).*

Вважаємо неспростовність вагомим чинником для здійснення впливу на адресата у випадку ситуації виправдання. До того ж, передумовою істинності констативу виступає раціональна (фактологічно-доказова) мотивація іллокутивної сили. При асерції істина не констатується, а стверджується, тому пропозицією асертиву є знання суб'єктивовані. Істинність пропозиції ймовірна; вона очевидна для мовця, але потребує перевірки на об'єктивність для адресата. Вплив на адресата здійснюється через психологічні канали, оскільки асертиву притаманна бенефактивна мотивація іллокутивної сили. Заперечення провини, яким у наступному прикладі ілюструється виправдання мовця є не фактом, а точкою зору з погляду логічної семантики, тому предикація змісту правди є лише ймовірною і експресивно виражальною з боку мовця:

– *“Does your father know ... that you have had affairs with other men?”*

– *“But I haven't had affairs with other men”* (O'Hara 1985: 275).

За наявності регулятивного МАВ істинність пропозиції дезиративна (бажано-очікувана), вона не може бути доведена іллокуцією, оскільки пропозиція МАВ спирається не на факти, а події, де правильність учинку описується епістемічним оператором «доречно»/ «допустимо», а мотивація МАВ носить суб'єктно інструментальний (утилітарний) характер.

“You want to talk to me about Dr. Kerrison's alibi... Of course, it's quite ridiculous that he should have to provide on a man so gentle, totally incapable of violence. He was certainly at home until after nine and I saw him again less than an hour later...” (James 1977: 326).

Можна сказати, що за результатом впливу констативи – результативні, самодостатні, асертиви – результативно-прогнозовані (мовець програмує адресата на потрібну для нього реакцію), а регулятиви – результативно-включені, розуміючи те, що висхідна інтенція мовця на виправдання вчинку обвинуваченого реалізує себе не лише у мовленні, а й у практичних діях, умовно названих виправдовувальних перлокутивах.

Нетотожність іллокутивних сил констативу, асертиву та регулятивну засвідчується сутністю референтів, де констатив відсилає до факту дійсності, а асертив та регулятив – до відтворюваної або здійснюваної події. Якщо факти сприймаються як об'єктивна реальність, то події підлягають перевірці на віру. Ми схиляємось до точки зору З. Вендлера про те, що пропозиції факту об'єктні, тоді як пропозиції подій уособлені, оскільки не позбавлені «референційних перифраз» (Вендлер 1986: 267). До того ж, якщо при виправдовувальній асерції мовець висловлює точку зору, співвідносно з індивідуальною системою координат «правильності», то іллокуції виправдовувального регулятиву маніфестують події, якими перевірена на виправданість дійсність маркується оператором «допустимо»/ «прийнятно».

Згідно з настановами Дж. Остіна, розуміємо, що суттєва відмінність констативів та асертивів виявляється у тому, що в асертивних МА увага акцентується на іллокутивній силі (у МАВ – переконання у відсутності

провини обвинуваченого), а ступінь відповідності пропозиції дійсності абстрагується:

“Well, I keep telling you. I didn’t do it. I don’t care how much evidence there is. You got to believe me. I didn’t do it” (Pronzini 1990: 137).

При констатації, навпаки, абстрагується іллокутивний аспект, а увага акцентується на локутивному, тобто на наявній відповідності пропозиції фактам дійсності (у МАВ акцентується факт відсутності провини):

“...I had no criminal record...” (Amys 1991: 81).

У регулятивних мовленнєвих актах виправдання акцентується перлокутивний компонент – виправдання обвинуваченого респонсивною дією – зняття обвинувачень, винесення виправдального вердикту, відновлення соціального статусу:

“It might be reasonable to assume that Mr. Good didn’t set a trap himself to persuade me of his innocence” (Francis 1992: 282).

“I have brought no accusation against you...” (Christie 1945:173).

Узагальнюючи критерії, за якими вище цитованими авторами розрізнялись іллокуції мовленнєвих актів, частотних в МАВ, їх у вигляді таблиці.

Таблиця 1

Диференційні ознаки констативу, асертиву та регулятиву

№	Критерій	Констатив	Асертив	Регулятив
1.	індексальність іллокутивної сили	інформативна	інтенційна	кредитивна
2.	мотивація вибору іллокутивної сили	раціональна	бенефактивна	інструментальна (утилітарна)
3.	когнітивна стратегія	абстрагується іллокутивний компонент	акцентується іллокутивний компонент	акцентується перлокутивний компонент
4.	модус пропозиції	когнітивний (раціональний)	експресивний (суб’єктивно-модальний)	епістемічний (деонтивно-модальний)
5.	регістр пропозиції	істинність очевидна	істинність ймовірна	істинність дезиративна
6.	референт	факт (пропозиція об’єктна)	точка зору (пропозиція уособлена)	станс (позиція мовця на підтримку; пропозиція подієва)
7.	аксіологічна зв’язка	«бути/ існувати»	«здаватися/ проявлятися»	«бути/ слугувати»
8.	характер перлокуції	результато-центрований	результато-прогнозований	результато-включений

9.	регістр мовлення	інформативний	експресивний	метакомунікативний
10.	регістр комунікації	інформативний	експресивний	діяльнісний
11.	характер знань	онтологічний: істинність	психологічний: щирість	соціальний: правильність
12.	індекс персуазії	оповідальність/ доведеність до відома	ствердження/ запевнення	акціональність (переконування дією)

Отже, суттєвою особливістю мовленнєвого акту виправдання є здатність і покликаність впливати на свідомість адресата, тобто перлокутивні настанови залучаються не лише до кінцевої інтенції, за якої вплив, як результат мовленнєвої дії, властивий будь-якій комунікації, а й до висхідної інтенції. Це явище можна пояснити двома аргументами. З одного боку, виправдання функціонує у тому зрізі комунікації, який центрується живим суб'єктом мовлення й ведеться через призму його інтересу; з іншого боку, в мовленнєвих діях виправдання рефлектується когнітивна зона, скріплювана психологічними настановами переконування, настоювання, запевнення, апелювання, спонукання. Стає очевидним, що констатив у виправдальному дискурсі не може бути відфільтрованим від епістемічних передумов, позаяк останні складають засади позамовної дії виправдання – винесення виправдального вердикту. Навіть такі твердження, які зовні позбавлені людського фактору “*It was manslaughter*” (Gardner 1987: 114), “*It was an accident*” (Gardner 1987: 107), є суб'єктивовані за модусом, оскільки вони вживаються при виправданні для ствердження суб'єктивної точки зору чи засвідчення істинності висловленого. Тут ми визнаємо точку зору З. Вендлера (Вендлер, 1986: 269–270), Р. Хілпінена (Хилпинен 1986: 304, 306), що факт може бути в тому, що стверджується, але саме твердження є не фактом, а інтерпретованою відповідно до суб'єктивних потреб пропозицією. Ознаки запевнення, ствердження є інтенційними характеристиками, якими наділяється асертив та регулятив. Звідси логічно припустити висновок, що при виправданні відбувається асертизація прагматичного простору, яка сублімує як ступінь проявлення іллокутивної силу констативу, так і частотність вживання констативного акту. Підпорядкованість цілям асертиву породжує призначення констативу виконувати супутні асертиву функції. На нашу думку, саме виправдовувальний асертив виконує перформативну функцію (виправдання відбувається шляхом ствердження невинуватості), тоді як виправдовувальний констатив – описову функцію через обґрунтування чи доповнення інформації, викладеної в асертиві. Натомість виправдовувальний регулятив є респонсивним перлокутивним виправдальним вердиктом, актом взаємодії, що ним реалізується утілення висхідної інтенції виправдання обвинуваченого й есплікується прагматична умова успішності комунікативного акту виправдання. У згаданих вище класифікації Дж. Остіна (Austin 1962: 151–162)

і К. Баха та Р. Харніша (Bach & Harnish 1979: 111) виправдання як дискурсивна одиниця реалізує іллокуцію вердиктиву (винесення позитивного вердикту) чи екзерситиву (виконання «позитивної» по відношенню до обвинуваченого дії). У ще ширшому визначенні, виправдання набуває ознак праксемічної одиниці – одиниці дискурсивно-соціальної практики (термін Jorgensen & Phillips (2002; 2008)). Іллокуція подієвої метакомунікативної одиниці інкорпорує акціональну інтенцію – інтенцію події, складену з комунікативної мети сценарного розгортання ситуації та колективної інтенції усіх учасників події. За таким критерієм дискурс постає як нормативний інституалізований комунікативний акт (Ballmer & Brennenstuhl 1981: 34), визначуваний акціональними іллокуціями *blame/ accuse :: judge :: defend :: vindicate*.

4. Висновки

Отже, для визначення актоіллокутивної ніші мовленнєвого акту виправдання були проаналізовані класифікації Дж. Остіна, Дж. Серля, К. Баха та Р. Харніша, Дж. Ліча, Д. Вундерліха, Й. Оуера, Бр. Шлибен-Ланге, Ю. Хабермаса, Р. Столнейкера, В. І. Карабана, З. Вендлера, З. Хілпінена, Т. Бальмера та В. Бренненштуля, які базуються на логіко-пропозиційному, інтеракційному, психо-соціальному критеріях.

Відповідно до цих критеріїв, на інтеракційному рівні МАВ було визначено як психологічний кредитив, тобто регулятив міжсуб'єктної взаємодії. Було встановлено, що основними складовими іллокутивної сили МАВ є інформування (*fact stating*) та переконання (*believing*), що властиво МА констативу та асертиву. Ці акти є домінантними іллокуціями МАВ. Якщо констативні та асертивні МАВ актуалізуються у двовимірному просторі – інтенція мовця та її утілення в іллокуції висловлення, то регулятивні МАВ функціонують у тривимірному просторі, у якому реалізується інтенція мовця виправдати обвинувачуваного, іллокуція акту виправдання, спрямована на переконання у невинуватості обвинуваченого, та перлокутивна дія, спрямована на відновлення позитивного ставлення до обвинуваченого. На діяльнісному рівні МАВ отримує визначення виправдовувального дискурсу. Реалізуючи глобальну інтенцію учасників міжсуб'єктної взаємодії та комунікативної мети ситуації «обвинувачення»-»виправдання», яка полягає у винесенні виправдального вироку, іллокуція виправдання ототожнюється з вердиктивами та екзерситивами, в залежності від початкової чи завершальної фази фрагменту виправдальної події. При цьому на праксемічному рівні сам дискурс виправдання набуває визначень інституалізованого нормативу.

Виокремлення інтегральних та диференційних ознаки констативного, асертивного та регулятивного МАВ здійснювалось на підставі таких критеріїв складової іллокуції як індексальність іллокутивної сили, мотивація вибору іллокутивної сили, когнітивна стратегія, модус та регістр пропозиції висловлення, референт, аксіологічна зв'язка, перлокуція, регістр мовлення, регістр комунікації, характер знань та індекс персуазії.

Подальше вивчення прагматики дискурсу виправдання вважаємо доречним провести шляхом дослідження мовленнєвих актів виправдання, які формують експліцитні та імпліцитні дискурси виправдання.

Література

References

1. Вендлер З. Причинные отношения // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 18: Логический анализ естественного языка. – М.: Прогресс, 1986. – С. 264–277.
Vendler, Z. (1986). *Prichinnije otnoshenija [Causal Relations]*. In: *New in World Linguistics*, (pp. 264-277), Issue 18: *Study in Logic of Natural Language*. Moscow: Progress.
2. Вендлер З. Факты в языке // Философия, логика, язык. – М.: Прогресс, 1987. – С. 293–318.
Vendler, Z. (1987). *Fakti v jazike [Facts in Language]*, (pp. 293-318). In: *Phylosophy, Logic, Language*. Moscow: Progress.
3. Йоргенсен, Марианне В., Филлипс Луиза Дж. (2008). Дискурс-анализ. Теория и метод. Харьков: Гуманитарный Центр [*Humanitarian Centre*].
Jorgensen, M & Phillips, Louise. (2002). [Discourse Analysis as Theory and Method]. – London; Thousand Oaks; New Delhi.
4. Карабан В. И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетических полипредикативных образований: [монография] / Карабан В. И. – К.: Вища школа, 1989.
Karaban, V. I. (1989). *Slozhnije rechevije jedinitsi: pragmatika anglijskikh asindeticheskikh polipredikativnikh obrazovanii [Complex Speech Acts: Pragmatics of English Asyndetic Polypredicative Formations]*. Kyiv: Vyshcha Shkola.
5. Остин Дж. Слово как действие // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17: ТРА. – М.: Прогресс, 1986. – С. 22–129.
Austin, J. (1986). *Slovo kak deistvije [Word as Action]* In: *New in World Linguistics*, (pp. 22–129), Issue 17: *Speech Acts Theory*. М.: Progress.
6. Хилпинен Р. Семантика императивов и деонтическая логика // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 18: Логический анализ естественного языка. – М.: Прогресс, 1986. – С. 300–318.
Hilpinen, R. (1986). *Semantica imperativov i deonticheskaja logika [Semantics of Imperatives and Deontic Logic]*. In: *New in World Linguistics*, (pp. 300–318), Issue 18: *Study in Logic of Natural Language*. Moscow: Progress.
7. Шевченко І. С. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність / І. С. Шевченко, О. І. Морозова // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: [кол. монографія] / [за заг. ред. І. С. Шевченко]. – Х.: Константа, 2005. – С. 21–28.
Shevchenko, I. (2005). *Dyskurs jak myslenevo-komunikatyvna diyalnist [Discourse as Mental and Communicative Activity]*. In: *Discourse as Cognitive and Communicative Phenomenon*, (pp. 21–28). I. Shevchenko, (ed.). Kharkiv: Konstanta.
8. Austin, J. L. (1962). *How to do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press.
9. Auwera, J. van der. (1980). On the Meaning of Basic Speech Acts. *Journal of Pragmatics*, 4 (3), 253–303.
10. Auwera, J. van der & Alsenoy, L. van. (2016). On the Typology of Negative Concord. *Studies in Language*, 40, 473–512.
11. Bach, K. & Harnish, R. M. (1979). *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
12. Ballmer, Th. T. & Brennenstuhl, W. (1981). *A Study in the Lexical Analysis of English Speech Activity Verbs*. New York, Berlin: Ruhr-Universität.
13. Dijk, T. A. van. (1997). The Study of Discourse. In: *Discourse as Structure and Process*, (pp. 1–35). London: Sage Publications.
14. Grice, H. P. (1991). Logic & Conversation. *Pragmatics*, 305–316.
15. Gruber, H. (1998). Disagreeing: Sequential Placement and Internal Structure of Disagreements in Conflict Episodes. *Text*, 4 (18), 467–503.

16. Habermas, J. (1981). Theorie des kommunikativen Handelns. In: *Handlungsrationalität und gesellschaftliche Rationalisierung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
17. Leech, G. N. (1983). Principles of Pragmatics. New York, London: Longman.
18. Levinson, S. (1983). Pragmatics. London, New York, Melbourne etc: CUP.
19. Rees-Miller, J. (2000). Power, severity & context in disagreement. *The Journal of Pragmatics*, 8 (32), 1087–1111.
20. Searle, J. R. (1979). *Expression and Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
21. Schiffrin, D. (2001). *Handbook of Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell.
22. Schlieben Lange, Br. (1975). *Linguistische Pragmatik*. Stuttgart, Berlin: Kohlhammer.
23. Stalnaker, R. (1978). Assertion. In: *Syntax & Semantics*, (pp. 315–333), Vol. 9: *Pragmatics*. New York, San Francisco, London.
24. Tatsuki, D. H. (2000). If my complaints could passion move: an interlanguage study of aggression. *The Journal of Pragmatics*, 7 (32), 1003–1007.
25. Tannen, D. (1995). *You Just Don't Understand*. N.Y.: University of California.
26. Tsui, A. B. M. (1995). English Conversation. Oxford: Oxford University Press.
27. Wunderlich, D. (1980). Methodological Remarks on Speech Act Theory. In: *Speech Act Theory & Pragmatics*, (pp. 291–312), Vol. 10. Dordrecht : D. Reidel Publ. Comp.

Джерела ілюстративного матеріалу

Sources

1. Amis, M. (1991). *Time's Arrow*. London: Penguin Book.
2. Christie, A. (1945). *Death Comes at the End*. London: Fontana.
3. Francis, D. (1992). *Longshot*. New York: Fawcett Crest.
4. Gardner, J. (1987). *The Sunlight Dialogues*. New York: Vintage Books.
5. James, P.D. (1977). *Death of an Expert Witness*. London: Penguin Books.
6. O'Hara, J. (1985). *Ten North Frederik*. New York: Carol and Graph Publ.
7. Pronzini, B. (1990). I didn't Do It. In: *New Crimes*, 2, (136–140). London: Robinson Publ.
8. Rendel, R. (1985). *All Unkindness of Ravens*. London: Hutchinson.

АСОЦІАТИВНИЙ ПОРТРЕТ СТУДЕНТІВ УКРАЇНИ

Світлана Самійлик
svitlanasamiilyk@gmail.com

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Received September 15, 2016; Revised October 3, 2016; Accepted November, 26, 2016

Анотація. У статті описано асоціативний портрет такої соціальної групи як студенти України, а саме студентів ВНЗ різних регіонів країни: Житомирського державного університету імені Івана Франка, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди», Київського національного торговельно-економічного університету, Національного університету «Львівська політехніка», Львівського національного університету імені Івана Франка, а також Донецького національного університету. Асоціації було зібрано протягом 2015–2016 років за допомогою одного з найпопулярніших методів у психо- та когнітивній лінгвістиці – методу вільного асоціативного експерименту.

Ключові слова: асоціативний портрет, вільний асоціативний експеримент, стимул, частотна реакція.

Samiilyk, Svitlana. An Associative Image of Ukrainian Students.

Abstract. The article describes an associative portrait of such a social group as students of Ukraine, particularly the students of higher educational establishments of different regions of the country: Zhytomyr Ivan Franko State University, Hryhoriy Skovoroda Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University, Kyiv National University of Trade and Economics, Lviv Polytechnic National University, Ivan Franko National University of Lviv, and Donetsk National University. The associations were collected during 2015–2016. For this purpose, one of the most popular methods in psycho- and cognitive linguistics, a free associative experiment, was used.

Key words: associative portrait, free associative experiment, stimulus, frequent reaction.

1. Вступ

Метод асоціацій поширений у багатьох галузях знань, зокрема у психології, соціології, психолінгвістиці, когнітивній лінгвістиці тощо. Цим методом послуговуються для виявлення глибинних зв'язків між концептами у психіці людини, допомагаючи встановити приховані зв'язки між явищами, образами та подіями, інакше кажучи, допомагає заірнути «вглиб» багатогранної людської свідомості. Асоціації окремо взятої людини є індивідуальними, вони відображають особистісне сприйняття зовнішнього світу, закарбоване в мозку людини; часом асоціації є настільки непередбачуваними, що асоціативний зв'язок або шлях асоціювання неможливо прослідкувати ні досліднику, ні усвідомити самому досліджуваному.

Поняття «асоціативний портрет» широко використовують у методиці викладання літератури в школі й літературознавстві для характеристики літературного героя або автора (часто – за допомогою прийому «асоціативний куш»). Поняття «асоціативний портрет» вживається також і в сучасній психо-лінгвістиці, проте різні вчені вкладають у нього різний зміст. Т. Сукаленко

(Sukhalenko 2009) описувала асоціативний портрет жінки (зокрема, зовнішності) в свідомості українців, вважаючи власне концепт *жінка* асоціативним стимулом, об'єктом аналізу – отримані реакції на цей стимул, а сукупність реакцій на стимул *жінка* – асоціативним портретом жінки. Л. Батуріна (Baturina 1999), визначаючи російський асоціативний портрет сучасної реклами, дотримується того ж принципу: асоціативним стимулом виступає сам концепт *реклама*, а аналіз сукупності стимулів на нього – асоціативним портретом реклами. На противагу такому підходу, Д. Терехова, визначаючи, як виявляються національні асоціативні портрети українців та росіян, робить це крізь призму сукупності реакцій українців та росіян на різноманітні стимули (зокрема такі, що позначають зовнішність людини) (Terekhova 1997). Е. Саліхова (Salikhova 2006) також розуміє під поняттям «асоціативний портрет» лінгвокультурну складову мовної картини світу декількох народів, виокремлену на ґрунті теоретичного узагальнення асоціативних даних представників цих народів на запропоновані стимули.

Ми вважаємо, що сукупність асоціацій на певну групу концептів (у нашому дослідженні – понять освіти), особливо тих, котрі виявилися частотними, тобто повторюваними у певній кількості респондентів, утворюють асоціативний портрет мовної особистості, а сукупність асоціацій певної групи мовців – асоціативний портрет цієї групи. Дослідження показують (Goroshko 1998, Terekhova 1997), що типи повторюваних асоціацій можуть бути гендерно, територіально та національно зумовленими, залежати від віку респондентів, їхньої професійної діяльності та соціального середовища, а іноді – від особистості самого дослідника, стану досліджуваного та форми проведення дослідження. Тому метою цієї статті було сформулювати асоціативний портрет такої соціальної групи, як студенти, а головними завданнями – проаналізувати асоціації на поняття освіти, виокремити серед них частотні реакції й порівняти отриманні дані студентів декількох регіонів України.

2. Методи дослідження

Оскільки метою нашого дослідження є сформулювати асоціативний портрет, то серед усього різноманіття асоціативних методик ми вирішили зупинитися на найоптимальнішій, на нашу думку, груповій усно-письмовій формі такого методу, як вербальний вільний асоціативний експеримент. Цей метод апробований, детально розроблений та за його допомогою можна отримати достовірні й валідні дані. Вільний асоціативний експеримент поширений через загальнодоступність та, на перший погляд, простоту обробки та інтерпретації даних.

Для дослідження було обрано пласт освітньої лексики, на що вплинуло декілька причин: освітня лексика супроводжує нас практичного протягом усього життя; основна діяльність студентів – це навчання, отже, освітня лексика входить до ядра їхнього мовлення, тому асоціативні зв'язки, за однією з робочих гіпотез, мають виявитися стрункими та міцними.

В рамках експерименту було проаналізовано 472 анкети студентів різних регіонів України: 213 студентів Житомирського державного університету імені Івана Франка, 31 студент ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди», 34 студенти Київського національного торговельно-економічного університету, 94 студенти (разом) Національного університету «Львівська політехніка» та Львівського національного університету імені Івана Франка, а також 82 студенти Донецького національного університету.

Крім того, у нашому дослідженні на різних етапах було використано частотний метод, методику генерування випадкових чисел, статистичний та зіставний методи.

3. Процедура дослідження

Вільний асоціативний експеримент проводився в декілька етапів. На першому було висунуто гіпотезу і відібрано список стимулів а за допомогою оригінального частотного методу (Nedashkivska, Samiilyk, 2015).

При проведенні дослідження експериментатор повинен базуватися на декількох змінних та декількох незмінних факторах. У нашому дослідженні ми вирішили задати такі незмінні фактори: 1) соціальна група – студенти; 2) кількість запропонованих стимулів; 3) національність – українці; 4) країна проживання – Україна; 5) лабораторні умови – студентські аудиторії ВНЗ; 6) вік досліджуваних – 17–22 роки; термін проведення – 2015–2016 роки. До змінних факторів належали: 1) регіон країни, де проживають досліджувані; 2) стать досліджуваних; 3) рідна мова; 4) спеціальності студентів (було опитано майбутніх філологів, педагогів, журналістів, психологів, логопедів, спеціалістів з комп'ютерних наук тощо). В експерименті ми маніпулювали лише таким змінним фактором, як регіон проживання досліджуваних; інші змінні фактори до уваги не брали.

Наступний етап – це власне збір експериментальних даних. Студентську аудиторію нами було обрано для проведення дослідження через ряд чинників. По-перше, вважається, що у студентів повністю сформована мовна здатність (Karaulov, 1998), тому отримані результати будуть актуальним протягом десятиліть. По-друге, студенти швидко включаються в експеримент, адже сприймати інформацію усно для них є основною діяльністю. По-третє, студенти досить мотивовані до участі в експерименті; вагомим інструментом мотивації є пізнавальний аспект: студентам завжди цікаво дізнатися щось нове, експериментатор може розказати у паузах проведення дослідження про психолінгвістику, цікаві дані асоціативних досліджень тощо, а також студентам цікаво дізнатися більше про самих себе, виходячи із їхніх реакцій.

Найзагальнішою можливою інструкцією для проведення вільного асоціативного експерименту є така, що дослідник усно називає вербально виражену реакцію, а досліджувані (реципієнти) повинні письмово відреагувати на названий стимул першим словом-асоціацією, що виникає у них в голові. Проте перед початком власне зачитування слів-стимулів досліджувані вказували свої анкетні дані, а саме: прізвище та ім'я

(необов'язково для заповнення), вік, стать, регіон проживання та походження, національність та рідну мову.

Після цього експериментатором було зачитано всі слова-стимули зі стимульного списку, розміщені у довільному порядку. Після озвучування кожного слова досліджування мали 7–9 секунд на реагування (за нашими спостереженнями, цього проміжку часу достатньо для записування слова-реакції). Стимульний список зачитувався з двома перервами, чого вимагає методика проведення вільно асоціативного експерименту.

Наступний етап передбачав підрахунок та аналіз частотних реакцій окремо за кожним регіоном країни, тобто зведених даних реакцій інформантів за регіонами. Для цього всі відповіді на кожне слово виносилися в одну таблицю, де перша колонка – стимули, чотири інші – усі реакції респондентів на кожен окремий стимул. Навпроти кожного стимулу у відповідній комірці перераховуються всі отримані в ході експерименту відповіді з вказівкою, скільки випробовуваних відповіло так само. Реакції упорядковувалися за алфавітною ознакою. Саме таким чином при обробці результатів ми встановили ті реакції, котрі були одиничними (зустрічалися лише в одного респондента певного регіону) або частотні (притаманні декільком досліджуваним).

4. Обговорення результатів

У результаті проведення експерименту було отримано майже 35 тисяч реакцій студентів чотирьох регіонів України (Житомирського, Київського, Львівського та Донецького). Проте географія походження студентів була значно ширшою, оскільки у ВНЗ зазвичай навчаються студенти не тільки того регіону, де він знаходиться. Серед отриманих реакцій у кожному асоціативному полі було виокремлено ті реакції, частотність котрих становить понад 5 % у кожному асоціативному полі для кожного регіону. Вони представлені у таблиці (див. додаток).

Виходячи з одержаних даних, бачимо, що більшість асоціативних полів мають частотні реакції, окрім асоціативних полів на стимули НАУКА, ВПЛИВ, ПРЕДМЕТ, ЗАСТОСУВАННЯ, ПІДГОТОВКА та ПОТРЕБА (у деяких з названих частотна реакція – знак «-»). Причинами цього може бути або те, що ці слова не входять до мовного ядра студентів, або через багатозначність слів асоціативне поле дуже поширене.

Багатозначність слів й омонімія впливає на асоціювання. Наприклад, пари СТИМУЛ – реакція: ГРУПА – крові (а не «академічна»), ПРОГРАМА – комп'ютер (а не лише «навчальна»), БАЛ – маскарад (а не лише «оцінка»), БЕСІДА – чай (очевидно, реакція пов'язана з популярною маркою чаю). Хоча є й такі асоціативні поля, частотні реакції котрих стрункі й однозначні: ПОЧУТТЯ – любов, кохання; МОДУЛЬНИЙ – контроль; ОСОБИСТІСТЬ – я, людина; НАВЧАЛЬНИЙ, ВИХОВНИЙ і НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ – процес, ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ і ОСВІТНІЙ – заклад; вони досягають мало не половини всіх реакцій в асоціативному полі. Деякі високочастотні

синтагматичні реакції, які можуть утворити словосполучення зі своїм стимулом (наприклад, *навчальний процес, виховний процес* тощо), можна віднести до мовних кліше.

Деякі частотні реакції збігаються повністю у студентів всіх чотирьох аналізованих регіонів, наприклад, ПРОБЛЕМА – вирішення; ТЕОРІЯ – практика, МЕТОДИКА – викладання, навчання. Деякі збігаються частково (збігаються почасти навіть ті, де несформована частотна реакція, особливо такий збіг часто виникає, за нашими спостереженнями, у студентів Львівщини і Донеччини), проте є одне асоціативне поле, де нема жодного збігу: це асоціативне поле стимулу ХАРАКТЕР.

Крім того, на деякі асоціації студентів впливає місце їхнього навчання, а саме назва навчального закладу чи структурного підрозділу, а також майбутня спеціальність. Саме тому зустрічаємо такі асоціації, як-от: ПРАКТИЧНИЙ – психолог; УНІВЕРСИТЕТ – ЖДУ, КНТЕУ, ПХДНУ, ДонНУ; ІНСТИТУТ – філології, ІКНІ; ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД – ЖДУ, КНТЕУ, ДонНУ; ФАКУЛЬТЕТ – філологічний, філології, філфак, ФЕМП, педагогіки і психології, педагогіки та психології, педагогічний, педагогічної освіти, пед. освіти.

Розмитим з «лексичної» точки зору є асоціативне поле стимулу ВИХОВАТЕЛЬ; тут зустрічаються такі реакції: *вчитель, дит. садок, садочок, дитячий садочок, в садочку, садок, діти*, проте асоціації *дит. садок, садочок, дитячий садочок, садок* позначають один і той же концепт.

Проте найвагомим результатом дослідження є те, що 73 із представлених 74 асоціативних полів мають збіги у частотних реакціях в двох, трьох або і в чотирьох регіонах. Це доводить гіпотезу, що такій соціальній групі, як студенти України, притаманні однакові або схожі типи асоціативних процесів незалежно від регіону їх походження і проживання.

5. Висновки

Отже, для опису асоціативного портрету студентів України було застосовано такий основний метод дослідження, як вільний асоціативний експеримент. Опитавши достатню кількість студентів чотирьох регіонів країни, у статті було проаналізовано реакції на 74 слова-стимули освітньої сфери. Виокремивши в кожному асоціативному полі лише ті з них, котрі виявилися частотними, нам вдалося довести, що збіги в реагуванні є в усіх асоціативних полях, крім одного поля. Це дає підстави зробити висновок, що асоціативні процеси схожі у студентів чотирьох досліджуваних регіонах і мало залежать від регіону навчання чи проживання інформантів, тобто ментально вони знаходяться в одній ідеологічній парадигмі, а усвідомлення цього факту сприяє національній самоідентифікації та регіональному згуртуванню.

Подальшими кроками дослідження може бути розширення географії вільного асоціативного експерименту, а також вирівнювання кількості опитаних за регіонами. Також перспективою дослідження може бути

порівняння частотних реакцій студентів із реакціями інших соціальних груп (наприклад, їхніми старшими колегами). Також можливим видається аналіз отриманих реакцій з точки зору інших змінних факторів: рідної мови респондентів (чи відрізняються, наприклад, реакції україномовних та російськомовних студентів), статі (які спільні та відмінні риси реакцій чоловіків та жінок) тощо. Крім того, для лінгвістів може стати цікавим аналіз конотативних та денотативних елементів значень стимулів, а також опис фрагменту мовної країни світу українців.

Література

References

1. Батурина Л. И. Российский ассоциативный портрет современной рекламы // Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей / Ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. . М. : Диалог – МГУ, 1999. – Вып. 7. – С. 85–99.
Baturina, L. I. (1999) Rossiiskii assotsyativnyi portret sovremennoi reklamy [Russian associative picture of modern advertisement]. *Yazyk, Soznaniye, Kommunikatsiya*, 7, 85–99.
2. Горошко Е. И. Специфика ассоциативного сознания некоторых групп русскоязычного населения Украины / Е. И. Горошко // Языковое сознание: формирование и функционирование. – М. : Ин-т языкознания РАН, 1998. – С. 186–200.
Goroshko, Ye. I. (1998). Spetsyfika assotsyativnogo soznaniya niekatorykh grupp russkoiazynchnogo naseleniya Ukrainy [The specific character of some Russian-speaking groups' consciousness of Ukrainian people]. *Yazykovoye Soznaniye: Formirovaniye i Funktsyonirovaniye*, 186–200.
3. Караулов Ю. Н. Типы коммуникативного поведения носителя языка в ситуации лингвистического эксперимента / Ю. Н. Караулов // Этнокультурная специфика языкового сознания. – М. : Институт языкознания РАН, 1996. – С. 67–98.
Karaulov, Yu. N. (1996) *Tipy kommunikativnogo povedeniia nositelia jazyka v sytuatsyi lingvisticheskogo eksperimenta* [The types of communication behaviour of a native language-speaker in the linguistic experiment situation]. *Etnokulturnyya Spetsyfika Yazykovogo Soznaniya*. Moscow: Institute of Linguistics of the Russian Academy of Sciences, 67–98.
4. Недашківська Т. Є., Самійлик С. В. Проблема формування стимульного списку для психолінгвістичного дослідження / Т. Є. Недашківська, С. В. Самійлик // Психолінгвістика : [зб. наук. праць. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»]. – Переяслав-Хмельницький : ФОП Лукашевич О. М., 2015. – Вип. 18 (2). – С. 61–73.
Nedashkivska, T. Ye. & Samiilyk, S. V. (2015). Problema formuvannya stymulnoho spysku dlia psykhohlyvistychnoho doslidzhennia [The issue of stimulus list forming for a psycholinguistics research]. *Psycholingvistyka*, 18(2), 61–73.
5. Салихова Э. А. Лингвокультурологическая составляющая ассоциативного портрета билингва // Вестник Башкирского университета. – № 3. – Том 11. – 2006. – С. 74–78.
Salikhova, E. F. (2006) *Lingvokulturologicheskaya sostavliayushaya assotsyativnogo portreta bilingva* [Linguocultural Element of An Associative Image of a Bilingual Person]. – *Scientific Issues of Bashkirsky University*, 11(3), 74–78.
6. Сукаленко Т. М. Асоціативне поле жінки в українській мовній свідомості / Т. М. Сукаленко // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. – 2009. – Вип. 20. – С. 639–642. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2009_20_171
Sukhalenko, T. M. (2009) *Asotsyativne pole zhinky v ukrainskii svidomosti* [The Associative Field of Woman in Ukrainian Consciousness] – *Scientific Issues of Ivan Ohiyenko Kamianets-*

Podilsky National University, 20, 639-642. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2009_20_171.

7. Терехова Д. І. Асоціативний портрет українця та росіянина / Д. І. Терехова // Мовознавство. – 1997. – № 6. – С. 43–50.

Terekhova, D. I. (1997) Asotsiatyvnyi portret ukrainsia i rosiianyuna [An associative portrait of a Ukrainian and a Russian]. *Movoznavstvo*, 6, 43–50.

ДОДАТОК

Таблиця 1

Найчастотніші реакції студентів України на стимули освітньої сфери (за регіонами)

Стимул	Реакції студентів ВНЗ Житомирщини (кількість реакцій)	Реакції студентів ВНЗ Київщини (кількість реакцій)	Реакції студентів ВНЗ Львівщини (кількість реакцій)	Реакції студентів ВНЗ Донеччини (кількість реакцій)
Навчання	Школа (21), університет (20), пари (11)	Університет (8), уроки (4), освіта (4)	Освіта (6), університет (6)	Університет (10), школа (8)
Клас	Учні (21), школа (21), діти (16)	Школа (16), учні (5)	Школа (21)	Школа (11), учні (8)
Освіта	Вища (49), диплом (15), знання (14)	Вища (14), диплом (9), навчання (5)	Вища (12), диплом (8), знання (7), навчання (6), наука (5)	Вища (17), диплом (7)
Навичка	Вміння (33), уміння (17), знання (11)	Уміння (9), вміння (5)	Вміння (12), уміння (7), - (7), звичка (5)	Вміння (11), уміння (6)
Особистість	Людина (55), я (49), індивідуальність (11)	Я (22), людина (8), індивідуальність (8)	Людина (15), індивід (9), я (14), індивідуальність (7)	Я (23), людина (15), індивід (6)
Дисципліна	Порядок (30), поведінка (11)	Порядок (9), армія (5)	Порядок (16), предмет (8), - (5)	Порядок (13), предмет (6)
Підручник	Книга (18), знання (15), читати (12), зошит (11)	Книга (8), знання (4), читати (4)	Книга (18), книжка (7), буквар (5), знання (5)	Книга (10), знання (7)
Дослідження	Наукове (24), експеримент (22), наука (19)	Експеримент (7), наука (5), наукове (5)	Наука (10), експеримент (6)	Експеримент (11), наука (12), наукове (6)
Уміння	Навички (30), навичка (22)	Навички (6), навичка (5), знання (4)	Навичка (14), навички (11), навички (5), знання (5)	Навичка (13), навички (9), знання (7)
Вивчення	Мови (14)	[нема частотних реакцій]	Знання (7), - (6), мови (5)	[нема частотних реакцій]
Заняття	Пара (19)	Спортом (6), пара (5), пари(5)	Пари (6), - (6), пара (5), спорт (5), спортом (5)	Пара (9), спортом (6)
Задача	Математика (39), розв'язок (23)	Математика (14), вирішення (4)	Математика (24), розв'язок (9)	Математика (12), рішення (8), розв'язок (6)
Виховання	Батьки (20), діти (18)	Батьки (10), діти (6)	Батьки (8), сім'я (6), дітей (5), діти (5)	Діти (7), мама (6)
Навчальний	Процес (75)	Процес (26), заклад (6), план (5)	Процес (25), - (9)	Процес (34), заклад (6)
Оцінка	Висока (16), відмінна (14), бал (14), 5 (11)	Бали (4)	Бал (8)	Бал (8)
Студент	[нема частотних реакцій]	Я (12), університету (6)	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]
Школа	Вчитель (12)	Дитинство (7)	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]

Виховний	Процес (58), захід (32)	Процес (26), захід (4), заклад (4)	Процес (33), - (7), заклад (6)	Процес (25)
Інститут	Філології (11)	Студент (4), навчання (4)	ІКНІ (7), університет (5)	Університет (7)
Викладання	Викладач (16), предмету (13)	Предмету (6), викладач (5)	Викладач (10)	Предмету (6)
Учень	Школа (21), дитина (16), вчитель (13)	Школа (6), дитина (4)	Студент (10), вчитель (6)	Вчитель (12), школа (7)
Освітній	Заклад (63), процес (18)	Заклад (17), процес (6), рівень (6)	Заклад (19), процес (12), - (8)	Заклад (33), навчальний (7)
Урок	45 хв. (24), 45 хвилин (9), перерва (10), школа (11)	45 хв. (9)	45 хв. (14), пара (7), - (6), школа (5),	45 хв. (9), 45 хв. (7), перерва (7)
Знання	Вміння (11), розум (11)	[нема частотних реакцій]	- (6)	[нема частотних реакцій]
Група	Люди (16), колектив (15), крові (15), друзі (11)	Друзі (6), крові (6), люди (4)	Крові (7), люди (7), колектив (6), ФПС (5)	[нема частотних реакцій]
Педагог	Вчитель (25), організатор (18), викладач (12)	Вчитель (13), викладач (4), навчання (4)	Викладач (7), вчитель (7), - (7), я (5)	Викладач (7), вчитель (7)
Завдання	Домашнє (15), виконати (12)	Домашнє (9),	Домашнє (11)	Домашнє (7), рішення (6)
Наука	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]
Колектив	Дружній (56), друзі (21), група (20)	Група (9), дружній (6), друзі (6), люди (5)	Група (10)	Дружній (16)
Активність	Спорт (30), діяльність (13)	Спорт (9)	Спорт (8)	Пасивність (11), спорт (11)
Вихователь	Вчитель (18), дит. садок (11)	Садочок (5), дитячий садочок (4), в садочку (4)	Діти (7), садок (5)	Садочок (8), дитячий садок (6)
Дитячий	Садок (36), майданчик (14)	Садок (18), майданчик (5)	[нема частотних реакцій]	Садок (12), іграшка (8)
Загальноосвітній	Заклад (84), школа (39)	Заклад (24), школа (8), процес (5), рівень (5)	Школа (14), заклад (9)	Заклад (31), школа (21)
Застосування	- (12)	- (4)	- (8)	[нема частотних реакцій]
Класний	Керівник (27), журнал (15), вчитель (13), чудовий (13)	Керівник (7), друг (4)	Керівник (5)	[нема частотних реакцій]
Контроль	Знань (21)	Знань (7), батьки (4)	Знань (5)	Батьки (7), знань (7)
Начально-виховний	Процес (90), заклад (11)	Процес (41), заклад (6)	Процес (7), заклад (7)	Процес (36), заклад (9)
Методичний	Посібник (29)	Кабінет (9), процес (5)	Посібник (6)	- (7)
Педагогіка	Наука (37)	Наука (16), - (4)	[нема частотних реакцій]	Наука (15)
Підготовка	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]	Екзамен (8)
Приклад	Математика (16)	Математика (6)	[нема частотних реакцій]	Наслідування (10)
Потреба	[нема частотних реакцій]	Необхідність (6), їжа (4), у чомусь (4)	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]
Почуття	Кохання (36), любов (34)	Кохання (12), любов (9), гумору (4)	Кохання (5), любов (5)	Кохання (26), любов (10)
Практичний	Курс (15), дослід (13)	Психолог (10), досвід (5)	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]

Предмет	Ручка (12)	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]
Проблема	Вирішення (24), рішення (13)	Вирішення (13)	Вирішення (6)	Вирішення (18)
Процес	Навчання (24), навчальний (13)	Навчання (9), навчальний (4)	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]
Семинар	Заняття (17)	Лекція (6),	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]
Теорія	Практика (55)	Практика (15)	Практика (8)	Практика (22)
Університет	ЖДУ (29), навчання (16)	КНТЕУ (8), навчання (6), ПХДНУ (5)	Навчання (5)	ДонНУ (12), навчання (6)
Успішність	Висока (13)	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]
Програма	Навчальна (21), комп'ютер (18), комп'ютерна (13)	Комп'ютер (4), навчальна (4), телебачення (4)	Комп'ютер (5), навчання (5)	Комп'ютер (11)
Розвиток	Особистості (11)	Особистості (6), людина (4), саморозвиток (4)	[нема частотних реакцій]	Особистості (6)
Бал	Високий (35), оцінка (33), маскарад (14)	Оцінка (13), маскарад (4)	Оцінка (12), високий (6)	Оцінка (13), високий (9)
Бесіда	Чай (29), розмова (24), робота (14)	Чай (12), співбесіда (4), розмова (4), спілкування (4)	Чай (16), розмова (5)	Чай (16), розмова (9)
Викладач	Розумний (16), учитель (15)	Вчитель (7), людина (6)	- (5)	Вчитель (10)
Здібність	Талант (25)	Талант (8), вміння (4), уміння (4)	Талант (9)	Талант (12), вміння (9)
Вищий навчальний заклад	ЖДУ (47), університет (39)	КНТЕУ (17), університет (12)	Університет (8)	ДонНУ (24), університет (12)
Вплив	[нема частотних реакцій]	Дія (4)	[нема частотних реакцій]	[нема частотних реакцій]
Дитина	Маленька (22)	Мала (4), мама (4)	Маленька (5), радість (5)	Маленька (10)
Естетичний	Смак (25), гарний (12), красивий (11)	Красивий (9), гарний (5), вигляд (4)	Гарний (7), красивий (5)	Гарний (10), красивий (6)
Інтерес	Цікавість (17), зацікавленість (12)	Цікавість (8), зацікавленість (6)	Цікавість (6), захоплення (5)	Цікавість (14)
Шкільний	Портфель (22), підручник (19), урок (14), процес (11)	Портфель (4), урок (4)	[нема частотних реакцій]	Дзвінок (6)
Класний керівник	Вчитель (23)	Вчитель (7), школа (5)	[нема частотних реакцій]	Вчитель (8)
Колективний	Дружній (12)	Договір (5), дружній (4)	[нема частотних реакцій]	Груповий (9), спільний (7)
Лекція	Нудна (12), пара (12)	Пара (7)	[нема частотних реакцій]	Пара (9)
Методика	Викладання (58), навчання (14), навчальна (11), - (11)	Навчання (8), викладання (4), - (4)	Викладання (5), психологія (5)	Викладання (19), навчання (7)
Модульний	Контроль (33), контрольна (22)	Контроль (30)	Контроль (10), тест (6)	Контроль (56)
Заклад	Навчальний (46), вищий (17), навчання (11)	Вищий (6), навчальний (6), школа (6),	[нема частотних реакцій]	Навчальний (17), вищий (8)
Практика	Школа (22), досвід (12), теорія (12)	Досвід (7), робота (5)	Літо (7)	Робота (7), літо (6)
Система	Освіти (17), - (12)	Навчання (7), оцінювання (7),	Освіта (7), освіти (6)	Освіти (6)

		освіти (4)		
Факультет	Філологічний (32), філології (16), філфак (13)	ФЕМП (13), педагогіки і психології (6), педагогіки та психології (4)	Педагогічний (6), педагогічної освіти (6), пед. освіти (5)	Філологічний (36)
Характер	Сильний (17), важкий (14), добрий (12)	Темперамент (4)	[нема частотних реакцій]	Складний (11)
Школяр	Дитина (29), учень (20), портфель (15), школа (12)	Дитина (11), учень (5), школа (5), палий (4)	Дитина (11)	Дитина (11), учень (10), малий (6)

GENDER DIFFERENCES IN SEMANTIC FLUENCY PATTERNS IN CHILDREN

Federico Soriano

federicogonzalosoriano@gmail.com

Institute of Translational and Cognitive Neuroscience (ITCN), Argentina

Julieta Fumagalli

fumagallijulieta@gmail.com

Diego Shalom

diego.shalom@gmail.com

Juan Pablo Barreyro

jpbarreyro@gmail.com

Macarena Martínez-Cuitiño

mariamacarenamartinez@gmail.com

National Scientific and Technical Research Council (CONICET), Argentina

Received November 14, 2016; Revised December 18, 2016; Accepted December 21, 2016

Abstract. Previous literature in cognitive psychology has provided data involving differences in language processing between men and women. It has been found that women are usually more proficient with certain semantic categories such as *fruit*, *vegetables* and *furniture*. Men are reported to be better at other categories semantic, e.g. *tools* and *transport*. The aim of this article is to provide an inquiry about possible differences in semantic category processing of living things (LT) and inanimate objects (IO) by Argentinian Spanish-speakers school-aged children. The group of 86 children between 8 and 12 years old (51.16 % boys) has been assessed on a semantic fluency task. Six semantic categories have been tested, three of them from the LT domain (*animals*, *fruit/vegetables*, and *body parts*) and three from the IO domain (*transport*, *clothes* and *musical instruments*). Results showed differences in semantic processing between boys and girls. Girls retrieved more items from the LT domain and activated more *animals* and *fruit/vegetables*. These findings appear to support an innate conceptual organization of the mind, which is presumably influenced by cultural factors and/or schooling.

Keywords: *school-age children, gender differences, semantic processing, living things, inanimate objects*

Соріано Федеріко, Фумагалі Джуліета, Дієго Шалом Дієго, Барейра Хуан Пабло, Мартінез-Квітіньо Макарена. Семантична біжучість та гендерні відмінності серед дітей.

Анотація. Згідно з даними досліджень у галузі когнітивної психології, існують відмінності в переробленні мовних даних чоловіками та жінками. Виявлено, що жінки, як правило, більш вправні в певних семантичних категоріях, як-от: фрукти, овочі та меблі. Чоловіки ж краще за жінок орієнтуються в таких семантичних категоріях: інструменти та

транспорт. У статті йдеться про експеримент, який проведено серед аргентинських дітей – носіїв іспанської мови, що полягав у визначенні можливих гендерних відмінностей під час виконання завдання на семантичну біжучість, а саме в категоріях з розряду істот та неістот. В експерименті взяла участь група з 86 дітей віком від 8 до 12 років (51,16 % хлопчиків), яким було запропоновано шість семантичних категорій, три з яких із розряду істот (тварини, фрукти/овочі, частини тіла), та три з розряду неістот (транспорт, одяг та музичні інструменти). Було зафіксовано гендерні відмінності у виконанні мовних завдань на основі різних семантичних категорій. Респонденти жіночої статі надали більшу кількість слів у категоріях істот, а саме: тварин, фруктів та овочів. Одержані дані засвідчують вроджену концептуальну організацію розуму, на який, імовірно, здатні впливати культурні чинники і/або навчання.

***Ключові слова:** діти шкільного віку, гендерні відмінності, семантична обробка, живі істоти, неістоти.*

1. Introduction

Lexical retrieval mechanisms are a widely studied topic in neuropsychological research (REF.). Children's and adults' performances in fluency tasks (FT) have shed light on the mental processes that underlie linguistic behaviour (REF). Semantic fluency tasks (SFT) reveal how people recover lexical items belonging to specific categories within a fixed amount of time. The search process active in such tasks requires direct access to the categories or subcategories stored in long-term memory (Spreen & Strauss, 1998). The semantic memory system, as first described by Tulving (1972), stores both concrete and abstract concepts. Among concrete concepts, different authors have identified differential processing for living things (animals, fruit, vegetables and body parts) versus inanimate objects (tools, utensils, means of transport, etc.).

A more recent area of research has focused on identifying potential differences in semantic processing between the genders. Several studies have shown that men and women respond differently to certain semantic categories (Albanese et al., 2000; Barbarotto et al., 2008; Capitani et al., 1999; Gainotti et al., 2012; Laws, 1999, 2000, 2004, Moreno-Martínez & Moratilla-Pérez, 2016). While gender by category interaction is commonly accepted, there is currently no consensus regarding which categories present advantages for either gender. Traditional studies claim that women have showed an advantage in the retrieval of living things (LT), while men perform better with inanimate objects (IO). However, several studies suggest that gender differences may reflect advantages for specific categories or subcategories rather than different semantic domains (Gainotti et al., 2012; Laws, 1999, 2000, 2004). While plants, fruit and vegetables (LT) as well as furniture (IO) have been associated with an advantage for women, means of transport and tools (IO) have been associated with a male advantage. At the same time some studies have attributed an advantage for processing animals (LT) to men, others have associated the advantage with women (Albanese et al., 2000; Barbarotto et al., 2008; Laws, 2004; McKenna & Parry, 1994; Moreno-Martínez & Moratilla-Pérez, 2016, Soriano et al., 2015).

The source of controversy surrounding these matters concerns the origin of the category discrepancies. The studies conducted on this subject can be categorized

into two broad theoretical frameworks. According to the Domain-Specific Hypothesis (DSH) (Capitani et al., 2003; Caramazza & Mahon, 2003, 2006; Caramazza & Shelton, 1998; Mahon & Caramazza, 2003), gender-specific advantages for one category versus another are the result of stronger connections in cortical areas where those categories are processed. The stronger connections are thought to be innate and to have arisen due to natural selection processes that are associated with one gender versus the other. By contrast, other authors (Gainotti, 2005; Gainotti et al., 2012; Gerlach & Gainotti, 2016; Marr et al., 2007) propose that advantages for one category over the other are a result of individual world experiences. Hence, differences in categorical processing are culturally-determined (as opposed to biologically-determined), which means that men's and women's social roles in different cultures could directly affect the conceptual organization in their brains. This would also imply that differences in female and male social roles across generations within the same culture could also affect conceptual architecture (Gainotti, 2005; Gerlach & Gainotti, 2016; Laiacona et al., 2006; Laws, 2000, 2004; Marra et al., 2007).

Considering the aforementioned studies, it would be relevant to inquire about possible discrepancies in semantic processing made by different-aged children. By examining boys' and girls' performance in SFT, qualitative and quantitative differences in diverse stages of semantic memory storage could be uncovered. Theoretically, if the same differences observed in grown-ups were to be identified in children at a very early age, this could support the notion of biologically determined conceptual processing. Barbarotto et al. (2008) have evaluated a group of 202 Italian children between 3–5 year-old using a coloured picture-naming task including items from six semantic categories and compared their performance to a group of 48 adults. While men and boys were faster than women and girls at naming “means of transport” and “tools”, women (but not girls) were relatively faster at naming “fruit and vegetables”. The post-hoc analysis showed that both boys and girls improved their performance with the increase of age, accounting for a wider and richer semantic repertoire. While some studies found significantly better semantic fluency in Argentinian as well as Spanish boys (Marino et al., 2011; Marino & Díaz-Fajreldines, 2011), most studies conducted across different languages do not report gender-based categorical dissociations in SFT (Hurks et al., 2006; John & Rajashekhar, 2014; Koren et al., 2005; Lozano Gutiérrez & Ostrosky-Solís, 2006; Nieto et al., 2008; Riva et al., 2000; Leite et al., 2016; Martínez-Cuitiño et al., 2014). However, it is important to point out that most studies about semantic fluency in children do not consider gender as a relevant variable. Those studies usually focus on age differences (Casals-Coll et al., 2013; Lozano Gutiérrez & Ostrosky-Solís, 2006; Pekkala et al., 2009), comparison between languages (Olabarrieta Landa et al., 2015) or between tasks (Fumagalli, Soriano, Barreyro & Martínez-Cuitiño, in press).

The aim of the present study is to investigate potential age- and/or gender-based differences in semantic processing by domain as well as by category in a group of Argentinian school-aged children.

2. Methods

Participants. A total of 86 native speakers of Argentinian Spanish participated in this study. These included 32 3rd grade children (M age: 8 years, 6 months; 59.4 % female), 25 5th grade children (M age: 12 years, 7 months; 60 % female), and 29 7th grade children (M age: 12 years, 7 months; 60 % female). None of the participants had sensory deficits, learning disorders or neurological alterations at the time of evaluation. All of the participants attended a middle class school in the city of Buenos Aires. Parents were appropriately informed about the study and signed a consent form indicating their voluntary participation in the experiment.

Materials and Procedure. All of the participants were tested in a single session by one researcher during school hours. The testing procedure took place in a room at the school. Children answered an SFT and were given the following instructions: “I am going to ask you to tell me, within one minute, as many words as you can for each category I say, for example, ‘professions’ ”. They were asked to produce items for three categories from the LT domain (animals, fruit and vegetables, and body parts), and three categories from the IO domain (clothes, musical instruments and means of transport). A practice trial was conducted with two additional categories (sports and professions) to ensure children understood the study instructions.

Answers were recorded using a digital device and transcribed onto a database by a different researcher afterwards. A third researcher checked the database for possible mistakes in the transcription.

Valid responses were those referring to different items within each category. When two words refer to the same concept, such as *chancho* and *cerdo* (both words meaning ‘pig’), the second word produced was deleted. Superordinate answers (i.e. *birds*, *fish*) were not accepted. Different variants for the same concept were unified (*sports car* was counted as *car*). Finally, words that did not belong to the specific category and repeated words were also eliminated. All answers were checked by three different researchers who discussed each case whenever discrepancies arose.

Statistical analysis. In order to study possible differences between semantic domain (LT vs. IO), gender and grade (3rd, 5th and 7th), a three-way mixed ANOVA was performed, using semantic domain as factor for within-subject variability and gender and grade as factors for across-subject variability. Next, a post-hoc Sidak analysis based on partial Eta squared (η^2) was conducted. Then, a second 6x2x3 mixed ANOVA analysis was conducted with semantic category (*animals*, *fruit and vegetables*, *body parts*, *musical instruments*, *clothes* and *means of transport*) as a within-subject variable and gender and school grade as across-subject variables. A post-hoc Sidak analysis was then calculated for each variable and interaction, and the effect size was based on partial Eta squared (η^2).

3. Results

The aim of the current study was to investigate possible differences and interactions between semantic domains (LT and IO), gender and grade (3rd, 5th and 7th) in a SFT. Table 1 provides the descriptive statistics of the results.

Table 1

Descriptive statistics for semantic domains, gender and grade

Grade		LT		IO	
		M	SD	M	SD
3 rd	Boys (n = 13)	36.38	5.28	25.08	6.08
	Girls (n = 19)	41.63	7.51	29.16	5.62
5 th	Boys (n = 15)	44.20	9.11	29.53	5.05
	Girls (n = 10)	51.90	9.79	33.40	8.80
7 th	Boys (n = 16)	47.00	5.67	31.00	4.53
	Girls (n = 13)	54.62	12.53	32.69	7.36

The statistical analysis revealed the main effect of semantic domain ($F_{(1,80)} = 351.64, p < .001, \eta^2 = .82$): overall, children produced significantly more words from the LT domain ($M = 45.96, SD = 10.09$) than from the IO domain ($M = 30.14, SD = 6.49$). We also observed a main effect of gender ($F_{(1,80)} = 13.05, p = .001, \eta^2 = .14$), with girls retrieving a significantly higher number of items than boys, overall (girls: $M = 40.57, SD = 6.88$; boys: $M = 35.53, SD = 9.22$). There was also a main effect of grade ($F_{(2,80)} = 14.24, p < .001, \eta^2 = .26$). Post-hoc analyses showed significant differences ($p = .001$) between 3rd grade ($M = 33.03, SD = 6.58$) and 5th grade ($M = 39.76, SD = 8.43$) and between 3rd and 7th grade ($M = 41.33, SD = 7.94$), but no differences between 5th and 7th grade were found.

There was also a significant interaction between semantic domain and grade ($F_{(2, 80)} = 6.57, p = .002, \eta^2 = .14$). There was a significant effect for LT in every grade ($p < .01$). There were also significant differences ($p < .05$) between 3rd grade ($M = 39.01, SD = 1.53$) and 5th grade ($M = 48.05, SD = 1.73$) and between 3rd and 7th grade ($M = 50.81, SD = 1.58$). However, there were no significant differences between 5th and 7th grades. For IO, we only observed significant differences ($p < .05$) between the 3rd grade ($M = 27.12, SD = 1.11$) and 7th grade ($M = 31.85, SD = 1.15$), while 5th grade ($M = 31.47, SD = 1.26$) did not differ neither from 3rd nor 7th grade.

There was also an interaction between semantic domain and gender ($F_{(1,80)} = 4.66, p = .03, \eta^2 = .06$). Post-hoc analyses revealed that both boys and girls produced significantly more LT items ($p < .01$) than IO, and that girls, in turn, produced more LT items ($M = 49.38, SD = 1.35$) than boys ($M = 42.53, SD = 1.28$). By contrast, there were no differences between gender for retrieval of IO items (girls: $M = 31.73, SD = 0.98$ and boys: $M = 28.54, SD = 0.93$).

Finally, there were no interactions between gender and grade ($F_{(2,80)} = 0.07, p = .94, \eta^2 = .00$) or between domain, gender and grade ($F_{(2,80)} = .72, p = .49, \eta^2 = .02$).

The second aim of our study was to investigate possible differences and interactions between semantic categories, gender and grade in the SFT. Descriptive results are listed in Table 2.

Table 2

Descriptive results for category, gender and grade

Grade	Gender	Animals		Fruit/ Vegetables		Body Parts		Musical Instruments		Means of transport		Clothes	
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
3 rd	Boys (N=13)	13.62	2.60	9.31	2.69	13.46	3.13	7.31	2.39	8.00	2.45	9.77	3.49
	Girls (N=19)	15.53	3.10	10.74	1.79	15.37	4.56	7.79	1.62	8.84	2.93	12.53	3.22
5 th	Boys (N=15)	16.10	3.94	11.80	2.83	16.33	3.66	8.27	2.15	10.20	1.93	11.10	3.88
	Girls (N=10)	20.20	4.69	13.50	2.68	18.20	4.10	9.80	3.33	11.70	3.33	11.90	4.04
7 th	Boys (N=16)	16.37	3.28	12.56	2.34	18.06	3.70	8.75	1.98	10.38	1.89	11.87	3.36
	Girls (N=13)	20.08	6.50	15.08	3.09	19.46	6.17	8.92	2.43	9.54	2.57	14.23	4.62

The second statistical analysis revealed the main effect of semantic category ($F_{(5,400)} = 127.34, p < .001, \eta^2 = .61$). As a group, participants produced the most items for the category *animals* ($M = 16.97, DE = .45$), and the least for the category *musical instruments* ($M = 8.47, DE = .25$). There was also a main effect of gender ($F_{(1,80)} = 13.05, p = .01, \eta^2 = .14$), with girls producing significantly more items ($M = 13.52, DE = .34$) than boys ($M = 11.84, DE = .32$). There was also a main effect of grade ($F_{(2,80)} = 14.24, p < .001, \eta^2 = .26$). Post-hoc analyses showed significant differences ($p = .001$) between 3rd ($M = 11.02, DE = .38$) and 5th grade ($M = 13.25, DE = .43$) and between 3rd and 7th grade ($M = 13.77, DE = .39$), but no difference between 5th and 7th grade ($p = .75$). Results for category by gender and grade are presented in *Table 2*.

There was a significant category by grade interaction ($F_{(10,400)} = 2.42, p = .01, \eta^2 = .05$). Significant differences were observed for *animals, fruit/vegetables* and *musical instruments* between 3rd and 5th grade ($p < .05$) and for *animals, fruit/vegetables* and *body parts* between 3rd and 7th grade ($p < .05$). There were no significant interactions between 5th and 7th grade.

There was also a significant category by gender interaction ($F_{(5,400)} = 2.47, p < .05, \eta^2 = .03$), which revealed that girls produced more items for *animals* and for *fruit/vegetables* than boys.

Finally, the three-way interaction of semantic category by gender by grade did not reach significance ($F_{(10,400)} = 0.76, p = .67, \eta^2 = .02$).

4. Discussion

The aim of the current study was to identify possible semantic processing dissociations between school aged boys and girls using a SFT. For over 20 years,

authors have reported that men and women show differences in semantic processing (Gainotti et al., 2010; Laiacona et al., 2006; Laws, 1999, 2000, 2004; Marra et al., 2007). Most commonly, women have better performance in naming tasks and SFT for several categories: *fruit* and *vegetables* (LT) and *furniture* (IO). On the other hand, men have an advantage for *tools* and *means of transport* (IO). Most studies involving children have not assessed gender differences in SFT (John & Rajashekhar, 2014; Koren, et al., 2005; Lozano Guitiérrez & Ostrosky-Solís, 2006; Nieto, et al., 2008; Riva, et al., 2000). However, Barbarotto et al. (2008) tested Italian native speakers (adults and children) and found that boys performed better than girls at naming *tools* and *means of transport*, and girls did not show advantage for any of the categories tested. When adults were assessed, men showed a similar pattern as boys, and the women performed better than men at naming *fruit/vegetables*.

Marino et al. (2011) evaluated children between 8 and 12 years-old and Marino and Díaz-Fajreldines (2011) evaluated children between 8 and 14 years-old and in both researches found an advantage for animals in favour of boys.

The data collected in our investigation, with respect to semantic domain, showed that participants from all three grades tested retrieved more items from LT domain. On the other hand, it was also found that girls activated more items than boys do in the LT domain while there is no significant difference on the amount of IO boys and girls produced.

Regarding the participant's school grades, results indicated that for LT items, 3rd grade participants named fewer items than 5th and 7th graders, while a significant difference in naming IO items was observed only between 3rd and 7th graders.

When looking into category semantic processing, girls produced more items for *animals* and *fruit/vegetables* than boys. This difference was detected between 3rd and 5th grade and between 3rd and 7th grade. These data are in line with findings by Soriano et al. (2015) who reported an advantage for those categories among women in a group of young adults from the same region. Also similar to our research, the adults in that study produced significantly more items from the LT domain. In addition, they found a better women performance for *animals* and *vegetal items* (*fruit* and *vegetables*).

The children in our study showed a strong gender effect in semantic processing in favour of women. These findings differ from data found in previous studies. Unlike Barbarotto et al. (2008), we did not observe a male advantage for any categories from the IO domain. Furthermore, girls showed an advantage for the category *animals*, which has previously yielded conflicting results. Our findings are also in contrast with findings by Marino and Díaz-Fajreldines (2011), who also tested a group of Argentinian children.

In order to be able to make a contribution to the discussion aforementioned regarding the origin of these distinguishing semantic processing between men and women it is necessary to do a more detailed analysis of our findings, considering the different hypothesis. Our data do not entirely support the DSH (Caramazza & Mahon, 2003; Caramazza & Shelton, 1998; Mahon & Caramazza, 2003). According

to DSH, we should have observed a male advantage for the category *animals*, as this would reflect the stronger role of males in hunting activities throughout history. Although gender differences found in this research are identical to those described for sample of young adults belonging to the same population (Soriano, et al., 2015) the advantage for the category of *animals* should have been spotted for boys and not girls as reported.

Our data do not support an experience-based hypothesis (Gainotti, et al., 2010; Gainotti, et al., 2012; Marra, et al., 2007), since gender-based dissociations are observed as early as childhood and remain throughout life. It should be noted that many traditional gender roles have been mostly lost over the last few decades in modern Western societies. For example, hunting is no longer essential to obtain food, and traditionally female activities such as cooking are practiced by both men and women, for hobby or as a career. This would lead us to think that gender by category interactions, as the ones reported by our study, could no longer be spotted. Some studies report that gender differences in language processing are only observed in older adults. Moreno-Martínez et al. (2008) identified statistical dissociations were only present in a sample of elder adults for the categories of *flowers, vegetables and utensils* in favour of women and *musical instruments* in favour of men.

As suggested by Gainotti (2015), identifying whether gender differences are a result of innate or experience-dependent factors is not easy. The current work has some limitations that should be pointed out. Firstly, the fact that participants had some level of schooling implies that their prior semantic knowledge could have been modified. A possible way to overcome this limitation could be widening our sample, including younger boys and girls, who have not yet started any formal education process. Even though this could add more information on children semantic processing, working with a younger population not necessarily guarantees shedding light over the main discussion: do humans have an innate distinguishing semantic processing?

A second possible limitation is that could attain the fact that all our participants had the same sociocultural background. Answering to the question if sociocultural influence before schooling process affects boys and girls semantic organization could be achieved by evaluating children who do not live in urban areas. This will allow the possibility of comparing the performance of two groups exposed to different sociocultural phenomena. If both groups differ from one another as well as between genders, this divergence could be attributed to subject's interaction with the milieu and not to innate basis. The last points noted above remain as questions for further investigation.

5. Conclusions

Our study did find differences in a semantic fluency task between genders. However, the bigger question remains open. The relevance of this study relays on the new data added to a long-term discussion in the field of cognitive science: are gender-based differences in semantic processing innate or culture-bounded? In this

sense, our results do not support either of the theoretical explanations. Moreover, they are somewhat contradictory with previous research on the same topic. The discrepancy of our data could be explained as a result of different variables, including the specific population or the task at hand.

We cannot take a stance for the evolutionary or the context-dependant hypothesis. Further research needs to be carried out in order to explain the diversity in our findings as well as other studies'. Even so, the present paper provides new evidence from a specific age group in a specific population to a current theoretical discussion in the field.

References

1. Albanese, E., Capitani, E., Barbarotto, R., & Laiacona, M. (2000). Semantic category dissociations, familiarity and gender. *Cortex*, *36*, 733–746.
2. Barbarotto, R., Laiacona, M., & Capitani, E. (2008). Does sex influence the age of acquisition of common names? A contrast of different semantic categories. *Cortex*, *44*(9), 1161–1170. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.cortex.2007.08.016>
3. Capitani, E., Laiacona, M., & Barbarotto, R. (1999). Gender affects Word retrieval of certain categories in semantic fluency tasks. *Cortex*, *35*, 273–278. doi: [http://dx.doi.org/10.1016/S0010-9452\(08\)70800-1](http://dx.doi.org/10.1016/S0010-9452(08)70800-1)
4. Capitani, E., Laiacona, M., Mahon, B. Z., & Caramazza, A. (2003). What are the facts of semantic category-specific deficits? A critical review of the clinical evidence. *Cognitive Neuropsychology*, *20*, 213–261. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/02643290244000266>
5. Caramazza, A., & Mahon, B. Z. (2003). The organization of conceptual knowledge: The evidence from category-specific semantic deficits. *Trends in Cognitive Sciences*, *7*, 354–361.
6. Caramazza, A., & Mahon, B. Z. (2006). The organisation of conceptual knowledge in the brain: the future's past and some future directions. *Cognitive Neuropsychology*, *23*, 13–38
7. Caramazza, A., & Shelton, J. R. (1998). Domain-specific knowledge systems in the brain: The animate-inanimate distinction *Journal of Cognitive Neuroscience*, *10*, 1–34. doi: <http://dx.doi.org/10.1162/089892998563752>
8. Casals-Coll, M., Sánchez-Benavides, G., Quintana, M., Manero, R. M., Rognoni, T., Calvo, L., & Peña-Casanova, J. (2013). Estudios normativos españoles en población adulta joven (proyecto NEURONORMA jóvenes): normas para los test de fluencia verbal. *Neurología*, *28*(1), 33–40.
9. Fumagalli, J.; Sorinano, F.; Shalom, D.; Barreyro, J.P; Martinez Cuitiño, M.M (In press). Phonological and semantic verbal fluency task in a sample of Argentinean children. *Temas em Psychologia*, *25*(3).
10. Gainotti, G. (2005). The influence of gender and lesion location on naming disorders for animals, plants and artefacts. *Neuropsychologia*, *43*, 1633–1644. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.neuropsychologia.2005.01.016>
11. Gainotti, G., Ciaraffa, F., Silveri, M. C., & Marra, C. (2010). Different views about the nature of gender-related asymmetries in task based on biological or artefact categories. *Behavioural Neurology*, *22*(3–4), 81–90. doi: <http://dx.doi.org/10.1155/2010/410858>
12. Gainotti, G., Spinelli, P., Scaricamazza, E., & Marra, C. (2012). Asymmetries in gender-related familiarity with different semantic categories. Data from normal adults. *Behavioural Neurology*, *27*(2), 175–181. doi: <http://dx.doi.org/10.1155/2013/138646>
13. Gerlach, C., & Gainotti, G. (2016). Gender differences in category-specificity do not reflect innate dispositions. *Cortex* *85*, 46–53. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.cortex.2016.09.022>
14. Hurks, P., Vles, J., Hendriksen, J., Kalff, A., Feron, F., Kroes, M., . . . Jolles, J. (2006). Category Fluency Versus Initial Letter Fluency Over 60 Seconds as a Measure of Automatic

- and Controlled Processing in Healthy School-aged Children. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, 28, 284–295. doi: 10.1080/13803390590954191
15. John, S., & Rajashekhar, B. (2014). Word retrieval ability on fluency task in typically developing Malayalam-speaking children. *Child Neuropsychology: A Journal on Normal and Abnormal Development in Childhood and Adolescence*, 20(2), 182–195. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/09297049.2012.760538>
16. Koren, R., Kofman, O., & Berger, A. (2005). Analysis of word clustering in verbal fluency of school-aged children. *Archives of Clinical Neuropsychology*, 20, 1087–1104. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.acn.2005.06.012>
17. Laiacona, M., Barbarotto, R., & Capitani, E. (2006). Human evolution and the brain representation of semantic knowledge: Is there a role for sex differences? *Evol. Hum. Behav.*, 27, 158–168. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2005.08.002>
18. Laws, K. R. (1999). Gender affects latencies for naming living and nonliving things: implications for familiarity. *Cortex*, 35, 729–733.
19. Laws, K. R. (2000). Category-specificity naming errors in normal subjects: the influence of evolution and experience. *Brain and Language*, 75, 123–133. doi: <http://dx.doi.org/10.1006/brln.2000.2348>
20. Laws, K. R. (2004). Sex differences in lexical size across semantic categories. *Personality and Individual Differences*, 36, 23–32. doi: [http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869\(03\)00048-5](http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869(03)00048-5)
21. Leite, G., Pires, I., Aragão, L., Lemos, P., Gomes, E., Garcia, D., Barros, P., Alencar, J., Fichman, H. & Oliveira, R. (2016). Performance of Children in Phonemic and Semantic Verbal Fluency Tasks. *Psico-USF*, 21(2), 293–304. <https://dx.doi.org/10.1590/1413-82712016210207>
22. Lozano Guitiérrez, A., & Ostrosky-Solís, F. (2006). Efecto de la edad y la escolaridad en la fluidez verbal semántica: datos normativos en población hispanohablante. *Revista Mexicana de Psicología*, 23(1), 37–44.
23. Mahon, B. Z., & Caramazza, A. (2003). Constraining questions about the organization and representation of conceptual knowledge. *Cognitive Neuropsychology*, 20, 433–450.
24. Marino, J., Acosta Mesas, A., & Zorza, J. (2011). Control ejecutivo y fluidez verbal en población infantil: medidas cuantitativas, cualitativas y temporales. *Interdisciplinaria*, 28(2), 245–260.
25. Marino, J., & Díaz-Fajreldines, H. (2011). Pruebas de fluidez verbal categoriales, fonológicas y gramaticales en la infancia: factores ejecutivos y semánticos. *Revista Chilena de Neuropsicología*, 6(1), 49–56.
26. Marra, C., Ferraccioli, M., & Gainotti, G. (2007). Gender-Related Dissociations of Categorical Fluency in Normal Subjects and in Subjects With Alzheimer's Disease. *Neuropsychology*, 21(2), 207–211. doi: <http://dx.doi.org/10.1037/0894-4105.21.2.207>
27. Martínez-Cuitiño, M.; Shalóm, D.; Borovinsky, G.; Szenkman, D. & Fumagalli, J. (2014). ¿Diferencias en el procesamiento semántico en niños en edad escolar? (77). *Memorias del VI Congreso Internacional de Investigación y Práctica Profesional en Psicología, XXI Jornadas de Investigación, décimo encuentro de investigadores en Psicología del Mercosur. Adicciones: Desafíos y perspectivas para la investigación.*
28. McKenna, P., & Parry, R. (1994). Category-specificity in the naming of natural and man-made objects. *Neuropsychological Rehabilitation*, 4, 255–281. doi: 10.1080/09602019408401461
29. Moreno-Martínez, F. J., & Montoro, P. R. (2008). The impact of dementia, age and sex on category fluency: Greater deficits in women with Alzheimer's disease. *Cortex*, 44, 1256–1264.
30. Moreno-Martínez, F. J. & Moratilla-Pérez, I. (2016). Naming and Categorization in Healthy Participants: Crowded Domains and Blurred Effects of Gender. *The Spanish Journal of Psychology* 19, 49, 1–15. doi:10.1017/sjp.2016.59

31. Nieto, A., Galtier, I., Barroso, J., & Espinosa, G. (2008). Fluencia verbal en niños españoles en edad escolar: estudio normativo piloto y análisis de las estrategias organizativas. *Revista de Neurología*, 46(1), 2–6.
32. Olabarrieta Landa, L., Benito Sanchez, I., Landa Torre, E., López Mugartza Iriarte, J., Alegret, M., Arango-Lasprilla, J. (2015) The Effect of Specific Language on Performance on Verbal Fluency Tasks in Basque-Spanish Bilinguals. *Arch Clin Neuropsychol* 30 (6): 565 doi:10.1093/arclin/acv047.208
33. Pekkala, S., Goral, M., Hyun, J., Obler, L. K., Erkinjuntti, T., & Albert, M. (2009). Semantic verbal fluency in two contrasting languages. *Clin Linguist Phon.*, 23(6), 431–445. doi:<http://dx.doi.org/10.1080/02699200902839800>
34. Riva, D., Nichelli, F., & Devoti, M. (2000). Developmental Aspects of Verbal Fluency Confrontation Naming in Children. *Brain and Language*, 71, 267–284. doi: <http://dx.doi.org/10.1006/brln.1999.2166>
35. Soriano, F., Fumagalli, J., Shalom, D., Carden, J., Borovinsky, G., Manes, F., & Martínez-Cuitiño, M. (2015). Sex differences in a semantic fluency task. *East European Journal of Psycholinguistic* 2(1), 134–140.
36. Spreen, O., & Strauss, E. A. (1998). *Compendium of neuropsychological tests* (2nd ed.). New York, NY: Oxford University Press.
37. Tulving, E. (1972). Episodic and semantic memory. In E. Tulving & W. Donaldson (Eds.), *Organization Memory*. New York: Academic Press.

МОВЛЕННЄВІ ТАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ДИСКРЕДИТАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ ДИПЛОМАТІВ США)

Юлія Судус

juliasudus@gmail.com

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Received November 14, 2016; Revised November 30, 2016; Accepted December 20, 2016

Анотація. У статті автор аналізує тактику звинувачення, що реалізує стратегію дискредитації в англomовному дипломатичному дискурсі, а саме у промовах В. Нуланд, Дж. Пайетта, С. Пауер, Д. Байера за 2013–2015рр., які стосуються військового конфлікту на сході України. Встановлено, що тактика звинувачення є однією з найпоширеніших тактик реалізації стратегії дискредитації в досліджуваних промовах. Автор робить спробу виокремлення маркерів тактики звинувачення в дипломатичному дискурсі. В основі зазначеної тактики – прямі асертивні мовленнєві акти.

Ключові слова: дипломатичний дискурс, стратегія дискредитації, конфронтативна стратегія, тактика звинувачення, прямий мовленнєвий акт.

Sudus, Yuliia. Verbal Tactics of Implementing Discrediting Strategy in the U.S. Diplomatic Discourse.

The article presents the analysis of the accusation tactics that implement a discrediting strategy in the U.S. diplomatic discourse. The aim of the article is to study speech acts that shape tactics of accusation in implementing a discrediting strategy. The article offers a classification of markers of the communicative tactics of accusation that implement a discrediting strategy in the public statements of US diplomats, namely V. Nuland, G. Pyatt, S. Power, D. Baer, related to the military conflict in eastern Ukraine. The total number of public speeches that have been analyzed is 97 (from 2013 to 2015). A special attention is drawn to the speech acts and how they implement the tactics of accusation in diplomatic discourse. The author has found out that the tactics of accusation is basic and the most common tactics of implementing the discrediting strategy in the studied speeches. At the core of these tactics are mainly direct assertive speech acts.

Keywords: diplomatic discourse, discrediting strategy, confrontational strategy, tactics of accusation, direct speech act.

1. Вступ

Мовні стратегії є частиною наших загальних знань – знань про процеси мовленнєвого спілкування, а також шляхи досягнення комунікативних цілей. Стратегії та тактики загалом – це відкритий нескінченний список, тому що вони відображають багатогранність процесів соціальної взаємодії, яка іноді може бути непередбачуваною, а подекуди навіть алогічною. Нові типи комунікативних ситуацій, нові форми комунікації і відповідні типи дискурсу можуть стати базисом для формування нових стратегічних та тактичних рішень (Palshyna 2012 : 336).

Л. Л. Славова пропонує поділ дискурсивних стратегій на два типи: кооперативні та конфронтативні. Кооперативний тип перебігу дискурсу характеризується орієнтацією партнера по комунікації на співрозмовника. До

них належать: стратегія саморепрезентації, прямої ідентифікації, самозахисту, ототожнення, підсилення, ухиляння, кооперації та консолідації. До конфронтативних дослідниць відноситься: стратегію конфронтації та дискредитації. Стратегія дискредитації спрямована на пониження іміджу опонента (Slavova 2010). У свою чергу І. О. Алексєєва зазначає, що якщо тактика звинувачення висловлюється у присутності третіх осіб, то йдеться про дискредитацію [Alyeksyeyeva 2012 : 26]. Отже, стратегія дискредитації – це одна з конфронтативних дискурсивних стратегій, що є сукупністю певних зумисних мовленнєвих дій, які спрямовані на підрив авторитету, іміджу чи довіри.

У сучасних лінгвістичних розвідках нерідко згадують таке поняття, як «мовна агресія». Услід за К. М. Єгоровою під мовною агресією розуміємо форму мовної поведінки, що націлена на образу або навмисне заподіяння шкоди людині, групі людей, організації або суспільству загалом (вузкий сенс), і як порушення мовного паритету (широкий сенс). Оскільки це форма мовного впливу, при якій мовна особистість (мовець) порушує етичні норми спілкування, мовна агресія пов'язана з такими мовними діями, як словесна образа або дискредитація, дискримінація, дифамація. Найбільшою мірою мовна агресія знаходить втілення в розмовних і публіцистичних сферах комунікації, проте трапляється і в багатьох типах інституційного дискурсу, і дипломатичний дискурс не є винятком. Форма таких мовних дій може мати літературний характер, проте це не знижує ступеня їх агресивності. При мовній агресії тиск на адресата відбувається через вплив на його ціннісну сферу, складовою частиною якої є соціальний статус. Тому поняття мовної агресії не зводиться до вживання лайливих слів і нелітературних виразів, це більш широке поняття. Відтак, виокремлюють основні типи стратегій агресивної мовної поведінки. До них відноситься і стратегія дискредитації, а поряд з нею стратегія нападу. Згідно з К. М. Єгоровою стратегія дискредитації положень, висловлених співрозмовником, реалізується через тактики звинувачення, компрометації, гіперболізації. Дослідниця вважає, що мета застосування даної стратегії – підірвати довіру аудиторії до позиції, що захищається опонентом. Як зазначає К. М. Єгорова, стратегія дискредитації є однією з найсильніших конфліктних стратегій мовної поведінки, яка реалізується за допомогою таких мовленнєвих тактик як: звинувачення, викриття, оприлюднення негативних фактів, образи (непрямої образи “кидати тінь на кого-небудь”), натяку, драматизації, іронії (глузування), ігнорування особистості, перебивання, компрометації, загрози, хамства і т. п. [Egorova 2012].

Дослідниця О. Л. Міхальова пише про так звану стратегію “гра на пониження”, яку ми розглядаємо як стратегію дискредитації в ДД, адже вона теж спрямована проти суперника, і її мета – розкриття та розвінчання намірів опонента, тобто дискредитація. Дослідниця виокремлює п'ять провідних тактик, завдяки яким цю стратегію реалізують у мовленні. До цих них належать: “аналіз-мінус”, звинувачення, безособове звинувачення, викриття й

образа. Сутність цих тактик полягає у такому: Тактика аналіз-“мінус”: використовуючи цю тактику дипломат демонструє негативне ставлення до певної ситуації, а також до опонента чи його вчинків. Тактика звинувачення: використовуючи дану тактику дипломат приписує опоненту провину, визнає його винним у чому-небудь, а також розкриває його непорядні наміри та вчинки. Тактика безособового звинувачення: використовуючи дану тактику дипломат робить звинувачення, проте не каже про кого йде мова, проте аудиторія може здогадатись. Тактика викриття: використовуючи цю тактику дипломат наводить факти та аргументи, які підтверджують вину чи злочинність опонента, з метою його викриття. Тактика образи: використовуючи цю тактику дипломат може словесно зачепити, образити чи навіть принизити опонента, замість того щоб наводити докази [Myhaleva 2012; Myhaleva 2004].

Посилаючись на згадані вище класифікації ми виокремлюємо тактику звинувачення як один із основних засобів реалізації стратегії дискредитації в досліджуваному дипломатичному дискурсі.

2. Методи дослідження

Дібраний фактологічний матеріал (930 висловлень) піддано всебічному лінгвістичному аналізу із застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів для вирішення поставлених конкретних завдань у роботі, зокрема: *методу контент-аналізу* – для визначення фрагментів висловлень дискурсу дискредитаційного характеру та встановлення їхніх особливостей; *дискурсивний аналіз*, що уможливив виокремлення провідних тактик, та їхню класифікацію; *описового методу* – для опису та характеристики досліджуваних лінгвопрагматичних явищ; *методу систематизації й узагальнення* – для здійснення комплексного аналізу отриманих даних; *метод кількісних підрахунків*, застосований для встановлення кількісних характеристик уживання дипломатами мовленнєвих актів, і комунікативних тактик, що реалізують стратегію дискредитації у сучасному англomовному дипломатичному дискурсі.

3. Процедура дослідження та обговорення результатів

Тактика звинувачення, що знаходиться у фокусі нашого дослідження, виокремлюється, як з'ясувалося, багатьма дослідниками як одна з основних тактик, що реалізують стратегії дискредитації в мовленні. Дослідивши промови дипломатів США, а саме В. Нуланд, Дж. Пайетта, С. Пауер та Д. Байєра за 2013–2015 рр., що стосуються конфлікту на сході України, можемо стверджувати, що дипломатичне мовлення не є винятком. Вважаємо, що тактика звинувачення націлена на негативну оцінку дипломатом дій і / або вчинків адресата. Якщо тактика звинувачення висловлюється у присутності третіх осіб, то йдеться про дискредитацію. Стандартної схеми побудови висловлень-звинувачень на сьогодні не існує. Проте, інтенції мовця зазвичай зрозумілі з контексту. Висловлення наповнене лексемами негативної оцінки,

реалізується прямими асертивними мовленнєвими актами. Тактика звинувачення відрізняється від образи тим, що не передбачає наміру принизити чи висміяти (табл. 1). Наведемо приклади:

[1] «**Russian authorities and the separatists they back have so far failed to implement their Minsk commitments**».

Це висловлення є прямим асертивом, що реалізує тактику звинувачення. Д. Байєр використавши словосполучення «*the separatists they back*» звинувачує РФ у прикритті сепаратистів, і далі вказує на помилку, якої припустилася РФ: «невиконання Мінських домовленостей».

[2] «**Mr. Chairperson, Russia has direct, substantial influence over the separatists. Russia has urged them on. Russia has trained them. Russia has given them military equipment and weapons, including anti-aircraft weapons. Russia has given them cash**».

Приклад складається з чотирьох мовленнєвих актів. Перший мовленнєвий акт є прямим асертивом, що реалізує тактику звинувачення. Другий, третій та четвертий МА є теж прямими асертивами, що реалізують тактики звинувачення, адже дипломат звинувачує РФ у тренуванні сепаратистів, в постачанні їм зброї та матеріальної підтримки.

[3] «**Russia continues to violate Ukrainian airspace with its helicopters and unmanned aerial vehicles; Russia has failed to help restore Ukrainian government control of Ukraine's side of the international border, and failed to allow the needed expansion of the Observer Mission at the Russian Checkpoints of Gukovo and Donetsk**». Приклад складається з трьох прямих асертивних МА, які реалізують тактики звинувачення, адже дипломат звинувачує РФ у порушенні повітряних кордонів з Україною тощо. Присутні маркер тактики: «*has failed to*».

[4] «**I would remind everyone, including our distinguished Russian colleague, that the UN Charter and the Helsinki Final Act are also texts Russia's violation of which is what got us into this mess**».

Приклад є прямим асертивом, який реалізує тактику звинувачення. Дипломат говорить, що саме «втручання РФ і втягнуло уся міжнародну спільноту у цей безлад». Маркером підсилення є ввідна фраза: «*I would remind, that...*».

[5] «**But I will tell you right now, speaking for the U.S. Government, going off of our own sources of information, as of today, Russia has made zero progress in terms of the upholding of that provision of Minsk, so they have a lot of work to do**».

Висловлення складається з двох асертивних мовленнєвих акти та містить тактику звинувачення, що безпосередньо втілюється фразою у другому мовленнєвому акті: «*Russia has made zero progress*», яку продовжує підсумкове твердження: «*so they have a lot of work to do*».

[6] «**Russia's aggression, Russia's invasion of Crimea, its relentless military and intelligence campaign has changed the macroeconomic environment**». Приклад є прямим асертивним МА, що реалізує тактику звинувачення. Спостерігаємо накопичення лексем з негативною оцінкою: «*aggression*», «*invasion*», «*relentless*», «*military*».

[7] **«Russian media and government spokespersons are spreading fiction».**

МА реалізує тактику звинувачення, адже дипломат висуває звинувачення російському уряду, щодо розповсюдження вигадок (*“spreading fiction”*).

[8] **«And that was before Russian troops occupied Crimea, something the Kremlin denied at the time, but has since admitted; and it was before Russia began training, arming, bankrolling, and fighting alongside its separatist proxies in eastern Ukraine, something the Kremlin continues to deny».**

Приклад складається з двох прямих асертивних МА, які реалізують тактики звинувачення. Спостерігаємо накопичення лексем з негативною оцінкою: *«occure», «deny», «arming», «fighting»*.

[9] **«As its country has been carved up, as foreign operatives have moved into its homeland, as masses of Russian troops have assembled along its eastern Border, and as Moscow has continued to threaten its territorial integrity and its people, Ukraine has continuously – day after day – shown remarkable, almost unimaginable, restraint».** Приклад є прямим асертивним мовленнєвим актом, який реалізує тактику звинувачення. Дипломат звинувачує РФ у «погрозах Україні» та «накопичуванні російських військ на східному кордоні України».

[10] **«Last month, a Crimean Tatar activist protesting the Russian occupation of the peninsula was abducted, tortured and killed by pro-Russian irregulars. Russia has also attempted to intimidate Ukrainians by amassing more than 40 thousand troops and quick strike aircraft along the border, and with trade blockades and gas price hikes of 80 percent».** Спостерігаємо накопичення лексем з негативною оцінкою: *«abducted, tortured and killed»*. Ці висловлення є прямими асертивами, що реалізують тактику звинувачення. Дипломат звинувачує РФ у вбивстві активіста, що протестував проти Російської окупації в Криму та у залякуванні українського населення *«Russia has also attempted to intimidate Ukrainians», «irregulars», «intimidate»*.

[11] **«But at this stage, it is Russia which is fueling the fire, fueling the flames».** Приклад складається з двох прямих асертивних МА, що втілюють тактику звинувачення. Присутній маркер тактики: *«It is X which ...»*.

[12] **«We are here today because of Moscow’s aggression – because of how it continues to fuel this conflict, and because of how this conflict hurts innocent people like Marina».**

Висловлення є прямим асертивом, що реалізує тактику звинувачення. Дипломат звинувачує РФ у «агресії та розпалюванні конфлікту», таким чином дискредитуючи її в очах адресата.

[13] **«Unfortunately, Russia so far has failed to recognize Poroshenko as Ukraine’s president and has continued destabilizing actions in eastern Ukraine, including support for large-scale attacks on Ukrainian government positions, border posts, and convoys in Donetsk and Luhansk regions».**

Цей прямий асертив реалізує тактику звинувачення, адже мовець робить спробу звинуватити РФ у низці дій. Маркером підсилення тактики звинувачення служить *«unfortunately»*.

[14] «*Russia’s military intervention in Ukraine is a clear violation of international law, and Russia fools no one by calling its troops “peacekeepers.” Unfortunately, Russia does have a track record of using the term “peacekeeping” as a cover for unlawful military intervention and occupation without authorization from the UN Security Council.*

Перше висловлення є прямим асертивом, що реалізує тактику звинувачення, адже дипломат звинувачує РФ у «очевидному порушенні міжнародного права». Друге висловлення є прямим асертивом, що реалізує тактику звинувачення, адже дипломат звинувачує РФ у «неодноразовому використанні терміну “миротворці” для прикриття незаконного втручання і окупації».

[15] «*We are here because even today Moscow continues to arm, train, support, and fight alongside separatists in eastern Ukraine.*».

Висловлення є прямим асертивним МА, який реалізує тактику звинувачення, адже дипломат стверджує, що «Москва продовжує озброювати, тренувати, підтримувати сепаратистів».

Таблиця 1

Мовленнєва тактика звинувачення

Назва мовленнєвої тактики	Лінгвальні маркери	Характеристика	МА, якими реалізується
Звинувачення	<i>It is X that ... Most shocking is that X... Unfortunately, X X, which did smth. It is X, which is doing smth.</i>	Націлена на негативну оцінку дипломатом дій і/або вчинків адресата. Якщо висловлюється у присутності третіх осіб, то йдеться про дискредитацію. Стандартної схеми побудови висловлень-звинувачень на сьогодні не існує. Іntenції мовця зрозумілі з контексту. Висловлення наповнене лексемами негативної оцінки. Відрізняється від образи тим, що не передбачає наміру принизити чи висміяти.	Прямі асертиви

4. Висновки

Стратегію дискредитації в статті потрактовано як одну з конфронтативних дискурсивних стратегій, що є сукупністю певних зумисних мовленнєвих дій, які спрямовані на підрив авторитету, іміджу чи довіри. З’ясовано, що тактика звинувачення є одним із основних засобів реалізації стратегії дискредитації в досліджуваному дипломатичному дискурсі. Встановлено, що тактика звинувачення має за мету негативну оцінку

дипломатом дій і / або вчинків адресата. Якщо тактика звинувачення висловлюється у присутності третіх осіб, то йдеться про дискредитацію. Тактика звинувачення відрізняється від образи тим, що не передбачає наміру принизити чи висміяти. Лінгвальними маркерами тактики в промовах англомовних дипломатів є такі : *It is X that ...; Most shocking is that X ...; Unfortunately, X ...; ... X, which did smth; It is X, which is doing smth.* Реалізується в дипломатичному дискурсі прямими асертивними мовленнєвими актами.

Література

References

1. Алексеева И. О. Конфронтационные тактики межличностного конфликта (на материале англоязычной коммуникации) / И. О. Алексеева // *Лингвистика XXI столетия: новые исследования и перспективы*. – К. : Логос, 2012. – С. 21–30.
2. Alekseyeva I. (2012). Konfrontatsiyni taktyky mizhosobystisnoho konfliktu (na materialii anghlomovnoyi komunikatsiyi). [Confrontational tactics of interpersonal conflict (on the material of English communication)], *Lingvistyka XXI Stolittya: Novi Doslidzhennya i Perspektyvy*, 21–30.
3. Егорова Е. Н. Речевая агрессия и стратегия дискредитации (на примере анализа газетных публикаций) [Электронный ресурс] / Е. Н. Егорова // *Язык и текст*. – Т. 2. – № 3. – С. 69–75.
Yegorova, Ye. (2015). Rechevaya ahressyya y stratehyya dyskredytacyu (na prymerе analyza hazetnykh publikatsyy). [Speech aggression and strategy of discrediting (based on the analysis of newspaper articles)], *Yazyk i Text*, 2(3), 69–75.
4. Михалева О. Л. Политический дискурс: способы реализации агональности [Электронный ресурс] / Л. О. Михалева. – Режим доступа: <http://rus-lang.isu.ru/about/group/mikhaleva/state2/>
Myhaleva O. (2012). Polytycheskyj dyskurs: sposoby realizatsyy ahonalnosti. [Political discourse: means of agonal implementation]. Retrieved from <http://rus-lang.isu.ru/about/group/mikhaleva/state2/>
5. Кемерово, 2004.
Myhaleva O. (2004). Polytycheskyj dyskurs kak sfera realizatsyy manipulatyvnoho vozdeystviya. [Political discourse as the scope of the implementation of the manipulative influence]. Ph.D. dissertation summary. Kemerovo.
6. Пальшина О. М. Лингвистичні та психологічні аспекти вивчення комунікативної поведінки мовця: категорії, теорії, персоналії / О. М. Пальшина // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6(2). – С. 329–337.
Palshyna O. (2012). Lingvistychni ta psyholohichni aspekty vyvchennya komunikatyvnoyi povedinky movcy: katehoriyi, teoriyi, personaliyi. [Linguistic and Psychological Aspects of communicative behavior of the speaker: categories, theories, personalities]. *Studia Linguistica*, 6(2), 329–337.
7. Славова Л. Л. Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект : монографія / Л. Л. Славова. – Житомир, 2010. – 358 с.
Slavova, L. (2010). Mовna osobystist polityka: kohnityvno-dyskursyvnyj aspekt. [Language identity of the politician: cognitive-discursive aspect], Zhytomyr: Zhytomyr State University.

ЕКСПРЕСИВНА ІНВЕРСІЯ В ОРИГІНАЛЬНОМУ ТА ПЕРЕКЛАДНОМУ ТЕКСТАХ РОМАНУ О. ГАКСЛІ «ЖОВТИЙ КРОМ» ЯК ЗРАЗКУ «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРОЗИ»

Орест Толочко

tolor@ukr.net

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Received September 9, 2016; Revised October 21, 2016; Accepted October 22, 2016

Abstract. У статті проаналізовано експресивно марковані контексти з інверсією та їх роль у творенні образно-стилістичної канви англійського художнього тексту, шляхи їх адекватного відтворення цільовою мовою та збереження індивідуально-авторських рис художнього стилю О. Гаслі. Інверсія як граматично-стилістична категорія є вагомим засобом, який використовують задля досягнення належного естетичного ефекту. У поєднанні з іншими засобами різних мовних рівнів, а також через використання інших тропів інверсивне зміщення виконує ряд функцій у тексті оригіналу: (а) наголошення семантично й концептуально значущих і часто стилістично маркованих компонентів висловлювання. У певних контекстах ці елементи створюють ефект антитези; (б) емфаза певного елементу речення, що «консолідує» наративну структуру наведеного уривку, сприяє змістовому розкриттю та емоційно-оцінній характеристиці персонажів; (в) подання художньої деталі; (г) передання динамічності дії, яка вказує і на емоційне напруження героя твору, і на складний характер зображуваної у контексті ситуації; (д) засіб передання настрою та афективного стану персонажа. Емотивний колорит перекладного дискурсу твориться завдяки збереженню у його структурі експресивно маркованих засобів різних мовних рівнів, а також завдяки розкриттю асоціативної конотації мовних одиниць, що у поєднанні творять образну канву цільового тексту.

Ключові слова: *інверсія, експресивно-стилістична маркованість контексту, образність, оригінал, переклад, проза О. Гаслі.*

Tolochko, Orest. Expressive Inversion in the Original and Translated Text of *Crome Yellow* by A. Huxley as a Sample of «The Intellectual Prose».

Abstract. The article elucidates expressively marked contexts with inversion specifying their functions in the stylistic and imagery storyline as well as analyzes the means of their adequate rendering into the target text focusing on the writer's individual style features preservation. Grammatical and stylistic category of inversion forms a significant means aimed at producing the desired aesthetic effect. In combination with the units referring to different language levels as well as the use of tropes, inversion exercises a number of functions in the original text: a) emphasis of semantically and conceptually significant stylistically marked statement components in certain contexts producing an antithesis effect; b) emphasis of a certain syntactic element "consolidating" the narration structure of a certain part of discourse assisting to the semantic and connotative meaning representation, thus providing the personages' characteristics; c) representation and interpretation of the "artistic details"; d) a means of conveying mood and an affective state of a personage. The emotive colouring of a target text has been achieved by preservation of stylistically marked elements belonging to different language levels, and due to the

disclosure of the lingual units associative connotations, the latter in combination form the imagery system of the target text.

Key words: *inversion, expressive and stylistic marking of a context, imagery, source text, target text, prose of A. Huxley.*

1. Вступ

Інформаційне членування художнього тексту, акцентуаційне наголошення того чи іншого елемента висловлювання загалом спрямоване на реалізацію творчого задуму письменника, творення ним індивідуально-авторської образної системи з метою актуалізації естетичного світогляду письменника. Саме тому вказаний напрямок дослідження не втрачає своєї актуальності у сучасній науці, зокрема, якщо розглядати художній текст у перекладознавчій парадигмі, зважаючи на емотивну маркованість інверсивно виділених елементів у межах висловлювання і певної частини наведеного дискурсу. В. А. Кухаренко стверджує, що текст – це упорядкована система, у якій все взаємопов'язано. У системі художнього тексту виокремлюють три парадигми: *жанрову, функціонально-стильову та індивідуально-авторську*. Індивідуально-авторська парадигма об'єднує твори одного письменника, відображаючи його творчий метод. Творчий метод письменника розкривається у жанровому позначенні твору, становить його (твору) (*О. Т.*) текстовий маркер. Жанр значною мірою визначає структурні особливості твору, його об'єм, відображає мовні особливості та реалізує прагматичну спрямованість на отримання зворотної реакції від реципієнта (Kukharenko, 2004). Аналізований твір можна віднести до т.зв. “прози високої естетичної напруги”, для якої, за есеєм Х. Ортеги-і-Гассета, був її рух до “гуманізації” – відхід від романтизму, реалізму й гуманізму до перспективи абстракції, іронічного споглядання, очужнення, “подалі від чільного місця людської постаті” (Brudberg, 2012: 188). Обґрунтовано той факт, що смисл творчих пошуків Гакслі-сатирика полягав не стільки у творенні “кмітливих шаржів на оточення”, скільки у “художньому зіткненні” різних, часто зовсім протилежних, позицій та концепцій, “парадоксальних” методів і систем мислення. Для цього іронія стала “грізною зброєю”, за допомогою якої викриваються думки та погляди, які письменник вважав “неправильними” чи навіть “нікчемними” (Andzharidze, 1976: 9).

Мета цієї статті – розглянути експресивно марковані контексти з інверсією, дослідити чинники емотивної маркованості їх складових на лексичному, морфологічному, словотвірному та синтаксичному рівнях, проаналізувати на рівні макроконтексту особливості творення образно-стилістичної канви англійського художнього тексту, а також шляхи адекватного відтворення оригінальних контекстів цільовою мовою.

2. Методи дослідження

У дослідженні застосовано методи контекстуального аналізу, який дав змогу здійснити мовний аналіз безпосередніх фрагментів художнього тексту,

оскільки дозволяє проаналізувати функціонування та взаємовплив одиниць у мовленні, базуючись на принципах дистрибутивного аналізу (врахування позиції мовної одиниці у структурі висловлювання, дослідження мовної одиниці через її “оточення”). Застосування концептного аналізу у нашій розвідці спрямовано на розкриття змісту інверсивно виділеного елемента, визначення преференційної ситуації, до якої належить концепт через застосування методів словникових дефініцій та компонентного аналізу, оскільки саме словникове визначення передає суть концепту (Sukhorolska, Fedorenko, 2006). Стилістичний аналіз тексту пов’язують з його лінгвістичним аналізом, з виокремленням мовних прикмет стилю. Аналіз художнього стилю полягає у спробі обґрунтування художніх принципів, що зумовлюють вибір мовних засобів автором художнього твору. Для цього кожен письменник використовує елементи та риси індивідуально-авторської парадигми, які можуть не бути ключовими в художній системі іншого письменника (Leech, Short, 2007). Передбачено розгляд екстралінгвальних чинників стилетворення (ситуації, функції тексту, індивідуально-авторські (письменницькі) (О. Т.) стилістичні особливості тексту. У процесі стилістичного аналізу необхідно виявити, як і що використовують для того, щоб донести до адресата зміст твору у всій повноті смислових та стилістичних відтінків (Bolotnova, 2009: 212–215). Наведене вище стосується як оригінального, так і цільового тексту. Білоруський мовознавець О. І. Ревуцький пропонує три принципових орієнтири системного філологічного аналізу художнього тексту: увагу до смислового, змістового боку тексту, представленого текстовими категоріями, до комунікативного “занурення” тексту й до естетичних якостей художнього тексту (Revutskyi 1998). І. Р. Гальперин наводить такі етапи інтерпретаційного аналізу художнього тексту: (1) визначення різновиду тексту за стилем, мовою, жанром, функціональним типом мовлення (оповідь, опис, міркування); (2) детальний аналіз значень слів та сполук, які вони отримують у мікро- та макроконтексті; (3) аналіз стилістичних прийомів, порівняння з нейтральними засобами мовного вираження; (4) вияв призначення стилістично маркованих фрагментів висловлювання, оцінного ставлення автора до описуваних ним у тексті подій, узагальнення отриманих результатів (Galperin 1976: 284–289). Теоретик перекладу В. В. Сдобников стверджував, що слово, виконуючи свою естетичну функцію, становить важливий засіб творення художнього образу, тобто у слові виявляється його “стилістична здатність”. Стверджується, що не кожне слово у канві художнього тексту рівною мірою наділене образністю, проте майже кожна лексема задіяна у творенні того чи іншого образу, оскільки навіть стилістично нейтральні слова вступають в асоціативні зв’язки (Sdobnikov 2007). С. В. Засекін дотримується думки, що психолінгвістичний погляд на адекватність перекладу передбачає комплексне відтворення смислу й емоційного забарвлення тексту оригіналу цільовою мовою. Адекватний перекладний текст передає смисл оригіналу, максимально відтворюючи його зміст, а також конотативно-емоційні риси. Психолінгвістична перспектива адекватності художнього перекладу виходить з проблеми наближеності,

схожості функцій оригіналу та перекладу, оскільки тотожність між ними не є можливою. У парадигмі сучасного перекладознавства доцільно тлумачити у форматі дії або мисленнево-мовленнєвої поведінки, беручи до уваги суб'єктивні чинники – творчість, стратегію, перекладацьку інтуїцію. З позицій психолінгвістики у досягненні адекватності між оригінальним та цільовим текстами лежить принцип розуміння (а не суто порівняння) як ключовий у стратегії перекладача (Zasiekin, 2012). Розглядаючи різні підходи до аналізу процесу перекладу, О. О. Селіванова обґрунтовує розуміння перекладу як *інтерпретаційно-породжувального дискурсу*, виділяючи у межах цього підходу *денотативну*, яка передбачає ототожнення знаків двох мов із їхніми денотатами або референтами на підставі єдності предметного світу, складники якого отримують мовні позначення; *інформативну* модель, яка заперечує важливість врахування при перекладі елементарних семантичних компонентів глибинних категорій. Ця модель враховує різні типи інформації (денотативної, конотативної, жанрово-стильової, прагматичної), що наявна в оригінальному тексті. Перекладачеві слід декодувати цю інформацію для її оптимального сприйняття реципієнтом; *трансформаційну* модель перекладу, що ґрунтується на міжмовних перетвореннях мінімальних ядерних глибинних структур, зокрема зміни синтаксичних схем побудови речень з урахуванням параметрів оригінальної та цільової мов (Selivanova, 2012: 445–454).

3. Процедура дослідження та обговорення результатів

Сучасний російський мовознавець Б. Ю. Норман дотримується думки, що, з одного боку, граматичні категорії та зв'язки зберігають у концентрованій формі когнітивний досвід попередніх поколінь, з іншого – дозволяють носію мови системно впорядкувати нову, щойно отриману інформацію (Norman, 2013: 34). Перекладознавець М. Бейкер стверджує, що перекладачеві слід урахувати не лише когнітивні значення та основні синтаксичні структури текстової канви, а й «інформаційну динаміку тексту», адже саме розташування елементів висловлювання є визначальним елементом формування системи тексту (Baker, 2007: 119). Б. Ю. Норман обґрунтовує той факт, що конкретне висловлювання пов'язується у свідомості мовця з певною синтаксичною моделлю. Якщо вказану модель порушено (зокрема у нашому випадку змінено порядок розташування синтаксичних елементів) (О. Т.), вказується, що це був свідомий вибір мовця задля досягнення певного комунікативного ефекту (Norman, 2013: 150). О. О. Селіванова вважає, що речення за у мови монопредикативності розглядається як *предикативна одиниця* для позначення однієї події чи ситуації, мислиннєвим аналогом якої є *пропозиція*. Позиційна схема визначається науковцем як «інваріант можливого варіювання реченнєвих позначень однієї події». Дослідження синтаксично-семантичних відношень у реченні визначає синтаксему як «мінімальний носій елементарного змісту», конструктивний елемент речення, що має відповідний набір синтаксичних функцій. Синтаксема як елемент глибинної структури

речення позначається словом, що є складником словосполучення, яке й визначає позиційну роль слова у реченні (Selivanova, 2008).

О. О. Селіванова також запропонувала “методику діалогічної інтерпретації тексту”, що полягає у розгляді тексту як “знакового посередника” з урахуванням позамовних чинників текстової комунікації й інтегруючого *принципу діалогічності*. Мовознавець виокремлює ряд аспектів *діалогічності*: (1) *гносеологічний* (позначає складні взаємовідношення автора тексту та інтеріоризованого буття, читача і буття. Кожен з цих можливих світів діалогізує один з одним та зі світом реальності; (2) *мовний* (визначає діалог людини та мови й виявляється у “здатності творчої особистості вирватися з полону мовних стереотипів” та створити “нову зображальну мову”, що сприяє розвитку, збагаченню та збереженню словесної літературної мови; (3) *культурно-історичний* (полягає у зв’язку тексту, особистісної свідомості (його) (O.T.) автора й читача з кодом культури у її розвитку в часі та просторі, зокрема з іншими текстами попередників; (4) *комунікативний* (ґрунтується на інтерактивній взаємодії автора-функції як текстового аналога відсутнього автора з гіпотетичним адресатом, що закладена у текстовій програмі адресованості та з реальним читачем; (5) *текстовий* аспект характеризується специфікою співвідношення персонажів з авторською (письменницькою) (O.T.) функцією та діалогом часто роздвоєної особистості героїв (Selivanova, 2012: 333).

Розгляньмо оригінальні контексти з стилістично маркованими реченнями з інверсією та їх українські відповідники, а також проаналізуємо особливості відтворення експресивності та образності у цільовому тексті: *Rowly turned at last slowly and ponderously and nobly, as he did everything and addressed to Henry Wimbush: “Look at them, sir,” he said with a motion of his hand towards the wallowing swine. “Rightly is they called pigs”. “Rightly indeed”, Mr. Wimbush agreed. “I am abashed by that man”, said Mr. Scogan as old Rowly plodded off slowly and with dignity. What wisdom, what judgement, what a sense of values!” Yes, and I wish I could with as much justice say: “Rightly are we called men”* (Huxley (1976: 60). Використання інверсивної моделі та ідентичність структурної організації елементів висловлювання робить його стилістично маркованим, творячи т.зв. “ефект антитези”, що пов’язаний із протиставленням елементів із протилежною конотативною семантикою – *people* та *pigs*, останній з яких набуває оцінної маркованості стосовно першого. У наведеному уривку зневажлива іронічність у ставленні до людей досягається через алюзію на їх образне порівняння зі свинями. Саме лексема *pigs / swines*, окрім денотативного значення, наділені конотативною образною семантикою, що передає пейоративну оцінку (*applied opportunously to a person, to a sensual disregarded person*) (SOED: 2: 2215], таким чином символізує зневагу. Український переклад *Нарешті Радлі повернувся неквапно, ваговито, з гідністю, як він робив усе, і звернувся до Генрі Вімбуша. – “Подивіться на них, сер”, – промовив він, тицяючи пальцем у свиней, що купалися в багні. – “Недарма їх кличуть свинями”. – “І справді, недарма”, – погодився містер*

Вімбуш. – “Цей чоловік приголомшив мене”, – сказав містер Скоган, коли старий Радлі повільно й велично пішов від них. – “Яка мудрість, яка розсудливість! Яка значущість оцінок! Недарма їх кличуть свинями”. – Так. Я теж хотів би з тією самою рацією виголосити: “Недарма нас називають людьми” (Huxley, 2011: 33–34) належно відтворює адекватне експресивне та образне наповнення, отже, за своїм несе ідентичне естетичне навантаження, що вказує на адекватність сприйняття цільовими читачами (Plek (1970), оскільки в українській мовній картині світу еквівалентний іменник *свиня* також, окрім денотативної семантики, наділений ідентичною конотативною семантикою, позначаючи “непорядну, невдячну людину”, виражаючи зневажливо-іронічне ставлення до людини як до високоорганізованої суспільної істоти (SUM: 9: 72), (SUM: 4: 566]. Іронічність, навіть гротескність оригінального, дискурсу доповнюють адгерентно експресивні лексеми та фази *wisdom, judgement, a sense of values*, семантика та виразність яких, передана у перекладному тексті за допомогою прислівника *велично*, іменників *розсудливість* та *мудрість*, словосполучення *значущість оцінок*, що також набувають іронічної емоційно-оцінної конотації.

Сарказм та пейоративний емотивний колорит властивий наступному наведеному уривку оригінального тексту: *On the terrace stood a knot of distinguished visitors. There was old Lord Moleyn, like a caricature of an English milord in a French comic paper: a long man with a long nose and long drooping moustaches and long teeth of old ivory, and lower down, a short covert coat and below that long, long legs cased in pearl-grey trousers – legs that bent unsteadily at the knee and gave a kind of sideways wobble as he walked. Beside him, short and thick-set, stood Mr. Callamay, the venerable conservative statesman, with a face like a Roman bust, and short white hair* (Huxley (1976: 204). У першому з наведених речень суб’єктне словосполучення *a knot of distinguished visitors* – інверсивно наголошене у функції реми. Іронічно-пейоративну конотацію цього синтаксичного елементу, зокрема прикметника *distinguished* (*honourable, high-standing*) (SOED: 1: 549) розкривають подальші частини дискурсу, що подають гротескний опис зовнішності героїв твору, вживши стосовно одного з них рематично наголошену за допомогою ввідного *there* лексеми *caricature* (SOED: 1: 287). Виразність наведеної характеристики інтенсифікує опис деталей зовнішності одягу, особливостей ходи. Саркастично-комічний ефект досягається завдяки засобам лексичного рівня (їх повтору та поєднанню), зокрема означення *long*, що стосується різних частин тіла (*teeth, legs*), а також прикметника *short* (означення іменника *coat*) як елементу одягу та фрази *gave a kind of sideways wobble*, що вказує на незграбність та невпевненість ходи. Такою характеристикою письменник висловлює своє глузливо-іронічне ставлення до персонажа, акцентуючи увагу на дисгармонії його особистих рис, а також повній відсутності естетичного смаку. Останнє з наведених речень, у якому група підмета також інверсивно зміщена у функції реми подає також певною мірою сардонічну оцінку іншого персонажа за допомогою порівняння *with a face like a Roman bust* та через

вживання стосовно нього прикметника *venerable* (*highly respected on account of character or position*) (SOED: 2: 2563), який у наведеному контексті набуває зневажливо-іронічної конотації. Український відповідник *На терасі стояла купка почесних гостей. Серед них був старий лорд Малейн, що нагадував карикатуру на англійського мілорда з французької гумористичної газети: цибатий чолов'яга з довгим носом, з довгими обвислими вусами, довгими зубами кольору старої слонової кістки. З-під неподобно куцого коверкотового піджака стриміли довжелезні ноги у перлово-сірих штанях, які хистко згиналися в колінах і вихляли вбік під час ходи. Поряд з ним стояв коротенький, опецькуватий містер Калламей, поважний консервативний діяч з обличчям, що неначе зійшло з римського бюста, і коротко стриženем сивим волоссям* (Huxley 2011: 195–196) на синтаксично-комунікативному рівні відповідає оригіналові, оскільки у цільовому тексті збережено наголошену рематичну позицію еквівалентних елементів, а також описово передано оригінальну порівняльну конструкцію *like a caricature of an English milord in a French comic paper – що нагадував карикатуру на англійського мілорда з французької гумористичної газети*. Емотивний колорит перекладного тексту досягається засобами лексичного та словотвірного рівнів. Аналогічно до оригіналу, гротескно-сатиричний ефект опису головного героя досягається за допомогою вживання прикметника *довгий* із різними частинами тіла (*ніс, вуса, зуби*); для власне опису персонажа перекладач використав стилістично марковані лексеми розмовного реєстру *цибатий* (*довгоногий*) (SUM: 11: 205) та *опецькуватий* (*невисокий, але товстий, незграбний на вигляд*) (SUM: 5: 708], адгерентно експресивний прикметник *коротенький* та іменник *чолов'яга*, марковані на словотвірному рівні з допомогою суфіксів, а для його характеристики адгерентно експресивне означення *поважний*, а також зберіг еквівалентну оригіналові описову порівняльну конструкцію *з обличчям, що неначе зійшло з римського бюста*.

Опис інтер'єру як значуща художня деталь в англійському тексті може набувати емотивно маркованого колориту: *The mantelpiece, the overmantel, a towering structure of spindly pillars and little shelves, were brown and varnished. The writing-desk was brown and varnished. So were the chairs, was the door. A dark red-brown carpet with patterns covered the floor. Everything was brown in the room and there was a curious brownish smell* (Huxley 1976: 80). Н. Ф. Пелевіна зазначає, що основна функція опису пейзажу чи інтер'єру – формування художнього простору, додаткове вираження емоцій, надання символізації (Pelevina, 1980: 218). У наведеному уривку тексту функція інверсії – рематичне наголошення суб'єктних компонентів висловлювань, які позначають елементи інтер'єру. Експресивний колорит наведеного дискурсу твориться за допомогою вживання колорему *brown*, лексеми яка в англійській мові, окрім денотативної (*dusky dark; mixture of yellow, red and black*), наділена ще й конотативною (*gloomy, serious*) семантикою (SOED: 2: 243). У наведеному уривку саме останнє з наведених речень, у якому вжито

інгерентно експресивне рематичне словосполучення *a curious brownish smell*. Окрім конототивного вживання прикметників *curious* та *brownish*, іронічності та певного пейоративного колориту лексемі *brown* надає суфікс *ish*, що вказує на недостатність ознаки. Це висловлювання становить “емоційну кульмінацію” поданого уривку, детермінуючи ставлення і до окремого персонажа, і до зображуваної дійсності загалом. Український еквівалент *Камін, полицки над ним і різьблені веретеноподібні стовпчики – все було покрите коричневим лаком. Письмовий стіл був покритий коричневим лаком. Так само як стільці і двері. На підлозі лежав темний з візерунками червоно-коричневий килим. У кімнаті все було коричневе, і стояв якийсь дивний коричневий запах* (Huxley, 2011: 57) має помітні відмінності у синтаксичній структурі в порівнянні з оригіналом: інверсивний порядок слів збережено лише у деяких висловлюваннях; перекладач також використав неповне речення. Інверсивно наголошені рематичні елементи оригіналу еквівалентно передані в комунікативній канві цільового тексту. Емотивну виразність лексичного наповнення відтворено неповною мірою, оскільки ад’єктивна колорема *коричневий*, наділена лише денотативною (*кольору кориці або смаженої кави, брунатний*) семантикою (SUM: 4: 291), однак емотивна маркованість цієї лексеми у словосполученні *якийсь дивний коричневий запах* частково розкривається на асоціативному рівні, вказуючи на тьмяність, неяскравість, а отже, похмурість описаного інтер’єру кімнати.

Н. Ф. Пелевіна зазначає, що основними носіями сюжету є “динамічні відрізки тексту”, оскільки вони відображають зовнішню та внутрішню дію (Pelevina, 1980: 207). У певних контекстах інверсивна конструкція у підрядній частині умовного речення вказує на драматичність ситуації та напружений емоційний стан героя твору: *His mother at this moment coming into the room, the dog flew at her, knocked her down and in a twinkling had very severely mauled her arm and shoulder; in another instant it must infallibly have had her by the throat, had not Sir Hercules drawn his sword and stabbed the animal to the heart* (Huxley, 1976: 118). Логічний зв’язок між сурядними частинами синтаксичної структури, а також спосіб поєднання однорідних предикативних елементів базується на відносній однотипності цих моделей, створюючи ефект паралелізму та справляючи враження стрімкого та напруженого розвитку подій. Наступне складнопідрядне речення умови відокремлене від попереднього крапкою з комою, яка забезпечує “широту ритмомелодійного звучання, широту дихання прози” (Bilodid, 1972: 501). У наведеному контексті певною мірою “слабшає” зв’язок між частинами тексту, таким чином підсилюючи виразність та емотивність оповіді, змальовуючи важкість становища, у яке потрапила героїня твору. Інверсивний порядок слів у підрядній частині складного речення надає гостроти подіям, передає швидкість та вчасність реакції персонажа, які й уможливили порятунок його дружини. Український переклад *В цю хвилину до кімнати ввійшла його мати. Собака налетів на неї, звалив з ніг і в мить він напевне вченився б їй у горло, якби сер Геркулес не вихопив свою шпагу і не простромив звірові серце*

(Huxley, 2011: 100] за своєю синтаксичною та пунктуаційною структурою, лексичним наповненням відповідає оригіналові. Проте інверсивний порядок елементів у підрядній частині не збережено. Драматизм зображуваної ситуації, а отже й зумовлену цим емотивну виразність англійського тексту в українському варіанті передано на лексичному та морфологічному рівнях за допомогою префіксальних морфем дієслів **вихопив** та **простромив**, які допомагають передати раптовість та інтенсивність дії.

В художній прозі О. Гакслі емотивний чинник виконує одну з ключових функцій. Суть *емотивізму* не полягає суто в етичній та естетичній оцінці суджень, їхній істинності чи хибності, а у їхній здатності виражати емоції та почуття (Lyons, 1995: 145). *“I shall miss your conversation”, said Mr. Scogan. Mary looked at the clock again. “I think perhaps you ought to go and pack”, she said. Obediently Denis left the room. “Never again”, he said to himself, “never again would he do anything decisive”* (Huxley, 1976: 232). Емоційною кульмінацією наведеного контексту є його останнє стилістично марковане речення. Попередні наведені сприяють формуванню загальної емотивної канви дискурсу, зокрема переданню емоційного стану одного з героїв твору – гіркоти його розчарування, зневіри, душевного спустошення. Експресивний колорит останнього висловлювання значною мірою досягається через використання у ньому інверсивного порядку елементів та повтор зміщеної у початкову позицію заперечної обставини **never**, підсиленої прислівником **again**. Це надає твердженню безапеляційного тону, який інтенсифікується вживанням у ньому модального дієслова *would*. Український відповідник *Мені бракуватиме бесід з вами, – сказав містер Скоган. Мері знову поглянула на годинника. – Мені здається вам уже час укладатися, – промовила вона. Деніс слухняно вийшов з кімнати. Ніколи більше, говорив він собі, ніколи більше він не робитиме ніяких рішучих кроків* (Huxley, 2011: 232) загалом адекватно відображає комунікативно-сміслову структуру та виразність оригінального тексту. В останньому цільовому реченні інверсивний порядок слів замінено прямим, проте зміщена на початок речення заперечна обставина *ніколи*, підсилена прислівником *більше* також виконує функцію реми. Експресію поданого висловлювання певною мірою інтенсифікує заперечний займенник *ніяких*, що стосується словосполучення *рішучих кроків*, таким чином підсилюючи емоційну тональність перекладного уривку та детермінуючи його адекватну інтерпретацію реципієнтом.

4. Висновки

У художній прозі О. Гакслі, зокрема романі “Жовтий Кром” відображено особливий естетичний світ письменника, специфіку його сприйняття тогочасного інтелектуального середовища та дійсності загалом. Емоційність, іронія, гротеск, сатира становлять ключові характеристики англійського художнього дискурсу. Письменник вдається до використання різноманітних стилістичних засобів задля досягнення поставлених естетичних цілей. Інверсії як граматично-стилістичній категорії належить чільне місце. У поєднанні з

іншими засобами різних мовних рівнів, а також через використання інших тропів (порівняння, повтор, епітетні конструкції) інверсивне зміщення виконує ряд функцій у тексті оригіналу: (а) наголошення семантично й концептуально значущих і часто стилістично маркованих компонентів висловлювання. У певних контекстах ці елементи є протилежними за своїм значенням, що створює ефект антитези; (б) емпіза певного елементу речення, що «консолідує» нарративну структуру наведеного уривку, сприяє змістовому розкриттю та емоційно-оцінній характеристиці персонажів; (в) подання художньої деталі (опису інтер'єру приміщення), яка також несе у собі емотивне навантаження, виражаючи ставлення до героя твору; (г) передання динамічності дії, яка вказує і на емоційне напруження героя твору, і на складний характер зображуваної у контексті ситуації; (д) засіб передання настрою та афективного стану персонажа. Цільовий текст загалом адекватно відображає смислове та комунікативне наповнення оригіналу, виразність його звучання. Емотивний колорит перекладного дискурсу значною мірою твориться завдяки збереженню в його структурі експресивно маркованих засобів різних мовних рівнів (лексичного, морфологічного, словотвірного, синтаксичного), розкриттю асоціативної конотації мовних одиниць, які у поєднанні творять образну канву цільового тексту.

Список літератури

References

1. Анджапаридзе Г. (1976) Предисловие. Huxley A. *Crome Yellow: A Novel* – М.: Progress Publishers. С. 3–32.
Andzhaparidze, G. (1976) *Predisloviye [Preface] // Huxley A. Crome Yellow*. Moscow: Progress Publishers, 3–32.
2. Болотнова Н. (2009) Коммуникативная стилистика текста: словарь-тезаурус. – М.: Флинта; Наука.
Bolotnova, N. (2009) *Kommunikativnaya stilistika teksta: slovar'-tezaurus [Communicative Stylistics of text]*. Moscow: Flinta; Nauka.
3. Бредбері М. (2011) Британський роман нового часу / Переклад з англ. В. Дмитрука. – К.: Ксенія Сладкевич.
Brudbery, M. (2012) *Brytans'kyi roman novoho chasu [The Modern British Novel]*. transl. by Victor Dmytruk. Kyiv: Kseniya Sladkevych.
4. Гальперин И. (1976) О принципах семантического анализа стилистически маркированных отрезков текста. В кн. Принципы и методы семантических исследований. – М.: Наука (Сс. 284–289).
Galperin, I. (1976) *O printsipakh semanticheskogo analiza stilisticheskii markirovannykh otrezkov teksta [On principles of Semantic Analysis of Stylistically Marked Parts of Text]* In: *Pritsipy i Metody Semanticheskikh Issledovaniy*. (pp. 284–289). Moscow: Nauka.
5. Пек В. (1970) *On Translating Images*. In: *The Nature of Translation. Essays on Theory and Practice of Literary Translation* (pp. 135–138). J. C. Holmes. (ed.). Bratislava: Publishing House of Slovak Academy of Sciences.
6. Засекін С. Психолінгвістичні універсалії перекладу художнього тексту. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012.
Zasiekin, S. (2012) *Psykholingvistychni Universalii Perekladu Khudozhnyoho Textu [Psycholinguistic Universals in the Translation of Literary Text]*. Lutsk: Volyn National University.

7. Кухаренко В. Інтерпретація тексту. – Вінниця: Нова книга, 2004.
Kukharenko, V. (2004) *Interpretatsiya tekstu [Interpretation of Text]*. Vinnytsya: Nova Knyha.
8. Leech, G., Short, M. (2007) *Style in Fiction. A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. L.& N.Y.: Longman Pearson.
9. Lyons, J. (1995) *Linguistic Semantics An Introduction*. NY: Cambridge University Press.
10. Норман Б. Когнитивний синтаксис російського мови. – М.: ФЛІНТА, 2013.
Norman, B. (2013) *Kognitivnyi sintaksis russkogo yazyka [Cognitive Syntax of Russian language]*. Moscow: Flinta.
11. Пелевіна Н. Стилистический анализ художественного текста. – М.: Просвещение, 1980.
Pelevina, N. (1980) *Stilisticheskii analiz khudozhesvennogo teksta [Stylistic Analysis of Belles-letters Text]*. Moscow: Prosveshchenie.
12. Ревуцький О. Анализ художественного текста как коммуникативно обусловленного связного целого. – Минск: НИО, 1998.
Revutskiy, O. (1998) *Analiz khudozhestvennogo teksta kak kommubikativno obuslovlennogo svyaznogo tselogo [Analysis of Belles-lettres Text as a Communicatively Determined Coherent Unit]*. Minsk: NIO.
13. Сдобников В. Теория перевода. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007.
Sdobnikov, V. (2007) *Teoriya perevoda [Theory of Translation]*. Moscow: AST Vostok – Zapad.
14. Селіванова О. О. Методи дослідження тексту в сучасній лінгвістиці. В кн. Селіванова О.О. Світ свідомості в мові.– Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. – С. 327–346.
Selivanova, O. (2012) *Metody doslidzhennya tekstu v suchasni lingvistytsi [Methods of Text Analysis in Contemporary Linguistics]*. In: Svit Svidomosti v Movi, O. Selivanova, (Ed.). (pp. 327–346). Cherkasy: Yu. Chabanenko.
15. Селіванова, О. О. Проблема моделювання перекладацького процесу // Світ свідомості в мові. – Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. – С. 445–454.
Selivanova, O. (2012) *Problema modeliuвання perekladatskogo protsesu [Problem of Translation Process Modelling]* In: Svit Svidomosti v Movi, O. Selivanova, (Ed.). (pp. 445–454). Cherkasy: Yu. Chabanenko.
16. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. – Полтава: Довкілля-К, 2008.
Selivanova O. (2008) *Suchasna lingvistyka: napriamy ta perspektyvy [Contemporary Linguistics: Trends and Prospects]*. Poltava: Dovkillia-K.
17. Сучасна українська літературна мова. Стилистика. /за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1972.
Suchasna Ukrains'ka Literaturna Mova. Stylistyka (1972) [Modern Ukrainian Literary Language. Stylistics] I. Bilodid. (Ed.). Kyiv: Naukova Dumka.
18. Sukhorolska S., Fedorenko O. (2006) *Methods of Linguistic Research*. Lviv: Lviv Ivan Franko National University Publishing Center.
19. СУМ: Словник української мови: В 11-ти т. – К.: Наук. думка, 1970–1980.
SUM (1970–1980) *Slovnuk Ukrains'koi Movy*. Kyiv: Academy of Sciences of Ukraine.
20. SOED (1975) *The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles*. C. T. Onions, (Ed). NY.: Oxford University Press.

Джерела ілюстративного матеріалу

Sources

1. Гакслі О. Жовтий Кром / Переклад з англ. В. Вишневого. – К.: Український письменник, 2011.
Huxley A. (2011) *Zhovtyi Krom [Crome Yellow]*. transl. by V. Vyshnevyi. Kyiv: Ukrainskyi Pys'mennyk.
2. Huxley A. (1976) *Crome Yellow*. Moscow: Progress Publishers.

ГЕНДЕРНА КОГНІТИВНА ТА ПОВЕДІНКОВА АСИМЕТРІЯ В ПЕРЕКЛАДІ

Сергій Засєкін
s.zasyekin@gmail.com

Дарія Засєкіна
dashulka97@gmail.com

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Received October 12, 2016; Revised October 27, 2016; Accepted November 17, 2016

Анотація. Статтю присвячено вивченню впливу чинника статі мовного посередника на застосовувані ним пріоритетні стратегії під час створення цільового тексту. Емпіричним матеріалом дослідження слугували тексти англomовної художньої прози та їхні українські переклади у виконанні чоловіків та жінок. Застосований у праці психолінгвістичний підхід до аналізу двомовного корпусу дав змогу встановити деякі ‘S-універсалії’ (Chesterman, 2011) вибору різностатевими посередниками тих чи тих мовних структур, що дає підстави погодитися з іншими дослідниками в питанні існування значущих відмінностей у гендерних пріоритетах структурування перекладного дискурсу. Серед найпомітніших “жіночих” універсалій в перекладі українською – метакогнітивна гнучкість, що кваліфікуємо як синтетичний когнітивний стиль. Крім того, простежено застосування перекладачками стратегії статусної нейтралізації в діалозі між персонажами під час відтворення статусно-маркованих і дифузних ситуацій; вищі показники лексичного розмаїття, експліцитації й номіналізації, ніж у цільових версіях перекладачів чоловічої статі. Останні виявляють більшу обережність у перекладі, вдаючись до ‘семантичного методу’ (Newmark, 1988) перекладу, виявляючи відтак аналітичний когнітивний стиль поведінки, а також демонструючи стратегію негативної ввічливості під час відтворення діалогів персонажів у статусно-маркованих і статусно-дифузних комунікативних ситуаціях.

Ключові слова: *гендер, перекладач, перекладачка, когнітивна та поведінкова асиметрія, психолінгвістика, перекладацька універсалія.*

Zasiekin, Serhii; Zasiékina, Dariia. Gender Cognitive and Behavioral Asymmetry in Translating.

Abstract. The present paper outlines results of a psycholinguistic study of gender cognitive and behavioral tendencies reflected in a specially compiled bilingual corpus of translated and original texts of fiction. The authors attempt to show how gender can affect translator’s choices in English – Ukrainian literary translation. A special focus is on ‘S-universals’ (Chesterman, 2011), since their study gives a direct access to translators’ mental operations. Explication, simplification on the lexical and syntactic levels, the use of more frequent lexis in the target texts, lack of repetitions, avoidance of culture-bound terms, standardizing, and convergence belong to a group of the main gender-dependent translation S-universals. Among the most typical finding of the research is women’s better flexibility in the translation viewed as a metacognitive universal of their “global” thinking, i.e. a synthetic cognitive style. Female translators have shown higher indices of target text lexical density, explication and nominalization. By contrast, male translators tend to avoid nominalizations, being more accurate when reproducing certain source text units, thereby opting for a ‘semantic method’ (Newmark, 1988) of translation. This universal

strategy is manifested through their analytical cognitive style. When translating status-asymmetrical conversations between characters in the source text, where fictional characters perform socially marked or blurred roles, men attempt to retain negative politeness in their target language versions.

Keywords: *gender, male translator, female translator, cognitive and behavioral asymmetry, psycholinguistics, translation universal.*

1. Вступ

Перекладацькі універсалії перебувають сьогодні у фокусі уваги з боку дослідників у галузі корпусної і контрастивної лінгвістики, а також описативного напрямку перекладознавства (Baker, 1999; Chesterman, 2000; Laviosa, 2002). Ця розвідка – ще один наш скромний унесок до вивчення перекладацьких універсалій та окреслення їхнього психолінгвістичного статусу (Zasiakin, 2016), тільки вже з атрибутом “гендерний”, позаяк ітиметься тут про статево асиметрію в художньому перекладі. Гендерна проблема перекладу, природно, не нова й уже висвітлювалася і в зарубіжному (Sorokin 2003; Kutuzov, 2012; Leonardi, 2007), і у вітчизняному мовознавстві та перекладознавстві (Kholod, 1997). Спостереження особливостей перекладу в плані вибору різностатевими мовними посередниками тих чи інших мовних структур дає підстави погоджуватися з дослідниками про існування значних відмінностей у гендерних пріоритетах структурування переказного дискурсу.

Головним критерієм лінгвістичного визначення універсалії в перекладі, якого ми дотримуємося, є мимовільний, неконтрольований свідомістю перекладача характер процес вибору тієї чи іншої лексичної одиниці або синтаксичної конструкції (Olohan, 2002). Ця ідея добре узгоджується з коннекціоністським компонентом сконструйованої нами раніше психолінгвістичної моделі художнього перекладу (Zasiakin, 2016). Оскільки перекладацькі універсалії детермінує мозок людини, вони мають психолінгвістичний статус.

2. Методи дослідження

Корпусний підхід в роботі забезпечив емпіричну базу для психолінгвістичного аналізу гендерних універсалій художнього перекладу, матеріалом для якого послужили тексти оригінальних творів, їх українські переклади, організовані в електронний проіндексований Український корпус перекладних текстів (УКПТ) англomовної художньої прози обсягом 6 млн. 30 тис. слововживань. Корпус був створений раніше для вирішення завдань нашої широкої теми дослідження психолінгвістичних універсалій англо-українського художнього перекладу. На додаток до цього використовувалися і дані підкорпуса художньої прози з електронного Корпусу текстів української мови (КТУМ) (об’ємом 13 млн. 956 тис. слововживань), розробленого в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Оскільки в роботі обрано психолінгвістичний підхід, застосовувалися методи контент- та психолінгвістичного аналізу тексту. Серед комп’ютерних

програм обрано програми статистичної обробки лінгвістичних даних Textanz 2.3, а також програми збору та індексування корпусів Teleport Pro і DtSearch.

3. Процедура дослідження та обговорення результатів

Аналіз паралельного корпусу показує, що мовна поведінка перекладачок під час відтворення оригіналу – більш «невимушена», ніж у перекладачів. Для перших першорядну роль грає не стільки мовна одиниця вихідного тексту, скільки контекст, в якому вона трапилася. Так, залежно від мовного оточення та позамовного контексту, перекладачка, намагаючися точно відтворити ситуаційний варіант, застосовує лексичну трансформацію або конкретизації, або генералізації значення. Водночас чоловік-перекладач поводить себе більш обмежено, піддаючись «тиску» тексту оригіналу. Порівняємо приклад жіночого перекладного дискурсу з нашого паралельного корпусу, якому передують оригінал і дві чоловічі версії. Для цього наведемо уривок з оповідання Рея Бредбері «Посмішка» (“The Smile”):

[1] *‘Do I remember that, Tom? Do I remember? Why, I got smash the front window, you hear? My God, it made a lovely sound! [2]*

[1a] – *Ти питаєш, чи пам’ятаю я про це, Томе? Авжеж. Ще й як пам’ятаю! Мені випало розбити **переднє скло**. Ти чуєш? Скло! Боже мій! Який чарівний був звук! [5]*

[1б] – *Чи пам’ятаю я, Томе? Чи пам’ятаю? Та ж я розбив **переднє скло** – скло, чуєш? Господи, звук який був, розкіш! [4]*

[1в]- *Чи я пам’ятаю це. Томе? Чи пам’ятаю? Це ж я побив **лобове скло** – скло, чуєш? Господи, який був розкішний звук! [3].*

Перекладачка (Лада Коломієць) точніше, ніж чоловіки, іменує предмети – реалії цільовою мовою, переклавши front window як лобове скло [1в]. Натомість, чоловіки Андрій Євса [1a] і Ярослав Веприняк [1б] піддаються впливу мови відправника і не конкретизують, залишаючи оригінальне словосполучення без змін: переднє скло.

Відзначимо, що в УКПТ це словосполучення зафіксовано, крім вищезазначених двох прикладів, ще чотири рази і винятково в перекладах чоловіків. Однак в цьому ж корпусі «лобове скло» і «вітрове скло» зафіксовано 6 разів у жіночому перекладному корпусі, вдвічі рідше – в чоловічому.

Зіставивши ці дані з даними підкорпусу художньої прози КТУМ, відзначимо, що поєднання «переднє скло» лише в малому ступені властиво для носіїв української: тільки 5 випадків (причому в двох з них автор мав на увазі переднє бокове скло) в творах письменників-чоловіків, в той час як “лобове” и “вітрове скло” – всього 33 випадки (22 і 11, відповідно). Очевидно, згідно з частотними нормами української мови, ці варіанти й будуть прийнятнішими для українського читача перекладу. Зауважмо, що ці два словосполучення, на відміну від запропонованої перекладачами вище, швидше розпізнаються в пошуковій системі Google як такі, що належать саме до автомобільної тематики.

Для визначення і порівняння показників лексичної щільності цільових версій, ми проаналізували тексти українського перекладу загальним обсягом понад 520 тис. знаків на основі комп'ютерної програми Textanz. Як показують дані таблиці 1, узагальнюючі показники лексичного вибору в проаналізованих нами перекладах чоловіків і жінок, ще однією універсалией є вищий ступінь лексичного розмаїття в перекладних версіях слабкої статі.

Таблиця 1

Індекси лексичного розмаїття в цільових версіях різностатевих перекладачів

Автор та назва твору	№ др. знаків	Індекс лексичного розмаїття в українських перекладних текстах	
		Жінки	Чоловіки
R. Bradbury <i>The Smile</i>	7969	0,584	0,560 (А. Евса) 0,577 (Я. Веприняк)
J. R. R. Tolkien <i>The Hobbit</i>	411900	0,211	0,209
D. Brown <i>The Da Vinci Code (chapters 1-3; 38-42; 71-74)</i>	78356	0,391	0,378
J. R. R. Tolkien <i>The Old Forest (from The Lord of the Rings 1)</i>	28200	0,493	0,474

Як бачимо, перекладачки демонструють вищий індекс вербальної креативності, що виявляється у вищому лексичному розмаїтті в усьому корпусі, порівняно з чоловічими версіями перекладів. Витоки цієї універсалії слід шукати в нейролінгвістичній статевої асиметрії – в ранній латералізації функцій півкуль головного мозку у дівчаток, завдяки чому в них краще, ніж у хлопчиків, в отногенезі розвинене мовна ліва півкуля, про що свідчать дані польського психолінгвіста Я. Арабські (Arabski). Відзначимо, що зафіксовані нами показники лексичного розмаїття суперечать даним російських дослідників (Kutuzov, 2012), які повідомляють про загалом нижчі ці показники в жіночому писемному й усному дискурсі.

Поряд з цим, перекладачки демонструють таку «метакогнітивну» універсалию, як лексичну гнучкість. Її суть можна звести до вищої ніж у чоловіків ступеня винахідливості під час відтворення оригінальних одиниць, наприклад:

[2] *His irises were pink with dark red pupils.* [6]

[2a] *Райдужні оболонки очей були в нього рожеві, з темно-червоними зіницями.* [8]

[2б] *Очі в нього були рожеві із бордовими зіницямчи.* [7]

У Віктора Шовкуна [2a] все відтворено гранично точно. Так, в оригіналі «irises», в його перекладі – «райдужні оболонки», в оригіналі «dark red», в цільовому тексті «темно-червоними».

А ось у Анжели Кам'янець [26], на перший погляд, представлена, перевернена інформація. Простежимо: в оригіналі ті ж «*irises*», а в перекладі це чомусь «очі». Маємо трансформацію генералізації з елементами смислового розвитку. Більш того, леді поводитья дуже зухвало, перевівши «*dark red*» як «бордовий». Адже для «бордового» кольору в англійській мові є, як мінімум, три слова: *wine* або *deep red*, *bordeaux*.

З одного боку, коріння такого вибору приховані, ймовірно, знову-таки у вищій вербальній креативності жінок, ліва півкуля яких краще, аніж у чоловіків, диференціює назви відтінків кольорів. Все ж дозволимо погодитися, що останній переклад вдаліше «звучить», адже в напівтемряві (ситуація спілкування персонажів) навряд-чи хтось буде розрізняти райдужки очей і темно-червоний колір. З іншого боку, автор першоджерела (чоловік) вжив саме ці одиниці, а міг би просто «*eyes*» і «*bordeaux*». Тому дорікнути перекладачів теж нема в чому: очевидно, чоловіки суворіше дотримуються субординації автор-перекладач, відводячи собі скромну роль «солдата» перекладу. Жінкам така стратегія не характерна.

Тут можливий зв'язок і з нейрофізіологічним феноменом кращого орієнтування чоловіків в просторі, що викликає зайву деталізацію ними візуальних даних. Для жінок характерно домінування аудіальних і кінестетичних модальностей сприйняття як провідних в обробці ними навколишньої інформації (Bendas, 2007). Приклад перекладу [Зв], в порівнянні з [За] і [Зб], ілюструє досить витончене відтворення жінкою закладеної у вихідній метафорі «*sailed*» тактильної інформації.

[З] ...*and the moon sailed up and then down the cold sky towards morning*. [2]

[За] ...і місяць **плив** у холоднім небі спочатку вгору, потім униз, назустріч ранку. [5]

[Зб] ...і тільки місяць, спершу піднімаючись, а потім, уже над ранок, опускаючись, **плив** у холодному небі. [4]

[Зв] ...а місяць **веслував** собі у холодному небі спершу догори, потім донизу назустріч ранку. [3]

Отже, підкреслимо ще раз: гнучкість як метакогнітивна «жіноча» перекладацька універсалія полягає у відмові дотримання єдиної стратегії, наприклад, генералізації або конкретизації. Натомість, має місце глобальне бачення ситуації, тобто схильність до синтетичного «когнітивного стилю» (Kholodnaya) обробки інформації. Чоловіки ж намагаються дотримуватися семантичного, в термінах П. Ньюмарка (Newmark, 1988), способу перекладу, демонструючи аналітичний когнітивний стиль. Він обумовлює врахування деталей, точне місце розташування дійових осіб в просторі і т.д.

У зв'язку з цим необхідно згадати ще одну зафіксовану в корпусі гендерну перекладацьку універсалію – «експліцитацію» (Blum-Kulka, 1986; Denturck, 2012). Перекладознавці визначають її в контексті «асиметричної гіпотези» як інгерентну перекладу стратегію зайвої деталізації в цільовому тексті інформації «незалежно від відмінностей в мовних і текстуальних системах» (Olohan, 2002). Наведемо приклад цієї універсалії:

[4] *A voice spoke, chillingly close. 'Do not move.'*

On his hands and knees, the curator froze, turning his head slowly. [6]

[4a] *Але в цю мить пролунав моторошно близький голос:*

– Не рухатись!

Стоячи навкарачки, на руках і колінах, куратор завмер і повільно обернув голову. [8]

[4б] *Раптом він почув:*

– Ані руш. – Голос прозвучав моторошно близько.

Стоячи навкарачки, куратор завмер і лише повільно озирнувся. [7]

Одиниця *навкарачки*, відповідно до тлумачення Словника української мови [10, с. 100], вже передбачає перебувати: «на долонях рук і колінах». Тому експліцитація в перекладі Віктора Шовкуна [4a] («на руках и колінах») вважаємо недоцільною.

Однак експліцитацією в перекладі «не гребують» і жінки:

[5] *Aringarosa had no choice but to accept the invitation, albeit reluctantly.* [6]

[5a] *Арінгароса не мав іншого вибору, як прийняття запрошення, що він і зробив, хоч і без особливого завзяття.* [7]

Загалом, як свідчать наші порівняльні дані досліджуваних корпусів, експліцитація як перекладацької універсалії проявляється в перекладах обох статей в півтора рази частіше, ніж того вимагає оригінал, з незначним її переважанням у жінок. Безумовно, перекладачі можуть і свідомо вдаватися до експліцитації або стандартизації цільової версії. Але тоді проблема переходить в площину ідіостилію перекладача, виходячи за межі проблеми універсалій, для яких характерна визначувана на основі корпусу статистична значущість.

Ще однією зафіксованої універсалією є тенденція до номіналізації у жінок. Наведений вище приклад [5] (де перекладачка відтворює *to accept* іменником), а також наступний приклад ілюструють цю психолінгвістичну закономірність:

[6] *The curator felt a surge of adrenaline. How could he possibly know this?* [6]

[6a] *Куратор відчув, як адреналін шугнув йому в голову. Звідки він знає?* [8]

[6б] *Куратор відчув приплив адреналіну. “Як він про це довідався?”* [7]

Наступною зафіксованою нами в емпіричному матеріалі універсалією є застосовувана чоловіками стратегія негативної ввічливості (Brown, Levinson, 1987). Вона полягає в застосуванні ввічливої ви-форми звернення при відтворенні діалогу персонажів в «статусно-дифузних» або «статусно-маркованих», в термінах В. І. Карасика (Karasik, 1992), ситуаціях. Лінгвіст, крім цих двох, визначає ще один тип статусних відносин між співрозмовниками – статусно нейтральний.

У перекладачки при відтворенні англомовного діалогу перших двох типів жінок – це закономірність. Про це свідчить аналіз перекладу трьох різних творів різних авторів і різних мовних посередників.

Наведемо приклад статусно маркованого діалогу, перекладеного чоловіком і жінкою:

[7] *'Good morning!' said Bilbo, and he meant it. <...>*

'What do **you** mean?' be said. 'Do **you** wish me a good morning, or mean that it is a good morning whether I want not?' [11]

[7a] – *Доброго ранку!* – перший привітався Більбо, і він справді сказав те, що думав. <...>

– *Що **ви** цим хочете сказати?* – запитав він нарешті. – *Чи **ви** зичите мені доброго ранку, чи **хочете** сказати, що сьогодні добрий ранок, – байдуже, хочеться мені, щоб він був добрий, чи ні?* [12]

[7б] – *Добрий ранок!* – привітався Більбо, не маючи на гадці нічого іншого. <...>

– *Що **ти** маєш на увазі?* – спитав він. – ***бажаєш** мені доброго ранку, чи **гадаєш**, що цей ранок добрий, незалежно від того, хочу я цього чи ні?* [13]

Під час відтворення вищенаведеного уривка статусно маркованого діалогу перекладач О. Мокровольський (приклад [7a]) вживає ввічливу форму звертання шанованої людини (Гендалфа) до нижчого за рангом і віком гобіта (Більбо). Зауважимо, що протягом розгортання знайомства персонажів перекладач у своєму ж дискурсі таки відмовляється від свого початкового рішення. А перекладачка (Олена О'Лірі) (приклад [7б]) від самого початку вдається до прийняттого в цій ситуації відтворення звернення до Більбо на «ти».

Наступний приклад ілюструє бесіду персонажів уже в «статусно-дифузній» ситуації, де різностатеві перекладачі знову-таки бачать її по-різному, що відбилося на їх цільових версіях:

[8] 'You should not have run.' His accent was not easy to place. 'Now tell me where it is.'

'I told you already,' the curator stammered, kneeling defenseless on the floor of the gallery. 'I have no idea what you are talking about!' [6]

[8a] – *Не **здумайте** тікати.* – *Його акцент було важко визначити.* – *А тепер скажіть мені, де він.*

– *Я вже **вам** сказав,* – *заникуючись, пробелькотів куратор, безпорадно стинаючись навколішки на підлозі галереї.* – *Я не знаю, чого **вам** від мене треба!* [8]

[8б] – ***Тобі** не слід було тікати.* – *Важко було зрозуміти, з яким акцентом він говорить.* – *А тепер кажи, де він.*

– *Я ж **тобі** вже сказав,* – *запинаючись, відповів куратор, цілком безпорадний.* – *Я не розумію, про що **ти** говориш!* [7]

Статусна невизначеність пояснюється тим, що в розмові беруть участь старший за віком, але фізично ослаблений (куратор) і в хорошій фізичній формі чоловік-альбінос. Перший намагається втекти від переслідування останнього, хоча й безуспішно. Тут обидві форми звернення були б в перекладі прийнятними, оскільки соціально-психологічна дистанція мінімальна.

Утретє помічена тенденція виявилася під час аналізу паралельного корпусу твори Рея Бредбері «Усмішка». Як і прогнозувалося, перекладачі Андрій Євса і Ярослав Веприяк висловлюють свою типову «чоловічу» лінію поведінки – стратегію збереження негативної ввічливості під час відтворення розмови в статусно-дифузійній ситуації. А перекладачка Лада Коломієць дотримується

протилежної – вже типовою для жінок стратегії перекладу [3]. Таким чином результати аналізу досліджуваного матеріалу свідчать про ще одну виявлену гендерну перекладацьку універсалію – тенденцію до переведення перекладачками статусно-дифузійної ситуації тексту-джерела в статусно-нейтральний режим у тексті перекладу.

Гендерні пріоритети сприйняття інформації.

Згідно з дослідженнями психологів, існують статеві відмінності в пріоритетах сприйняття і, відповідно, породження каналу інформаційної передачі. Наведемо цього кілька прикладів:

[9] *They do say the trees do actually move, and can surround strangers and hem them in.* [Tolkien 1954]

[9a] *Дерева нібито вмюють рухатися, можуть **оточити** прибульця і **затиснути**.* [Толкін 2003]

[9б] *Кажуть, що насправді дерева рухаються й можуть просто-таки **оточити** чужинця.* [Толкін 2006]

[10] *Everything was still, and far-away noises seemed near and clear: fowls **chattering** in a yard, someone **closing** a door of a distant house.* [Tolkien 1954]

[10a] ***Панувала тиша**, і віддалені звуки здавалися близькими: **квохтали** кури, **скрипіли** чийсь двері.* [Толкін 2003]

[10б] ***Все завмерло**, й далекі звуки здавалися близькими й чіткими: **ось перегукувалось** у садибі птаство, **ось десь у далекому будинку зачинилися** двері.* [2006]

[11] *Why, I **got smash** the front window, you hear? My God, it made a lovely sound! Crash!’ Tom **could hear** the glass falling in glittering heaps.* [Bradbury 1983]

[11a] *Мені **випало розбити** переднє скло. Ти чуєш? Скло! Боже мій! Який чарівний був звук! Дзінь! Брязь!.. Том **уявив** собі, як те скло розсипалось на безліч дрібнесеньких блискучих скалочок.* [Бредбері 1999a]

[11б] *Це ж я **побив** лобове скло - скло, чуєш? Господи, який був розкішний звук! Трррісь! Томові й справді **почулось**, як сяючим градом сиплеться скло.* [Бредбері 1999б]

У розташованих хронологічно версіях перекладачки (9а, 10а, 11б) особливо чітко і в деталях відтворюють кінестетичну – *оточити, затиснути* (приклад 9а) й аудіальну інформацію – *квохтати, скрипіли, почула* (приклади 10а, 11б), навіть якщо в оригіналі ця інформація була імпліцитною. Така «сильна позиція» слабкої статі суголосна з ідеєю про універсальні психологічні гендерні пріоритети у використанні каналу (де)кодування інформації: жінки краще «відчувають» і «чують». Для сильної ж статі тактильна і слухова модальність є вразливим місцем, оскільки чоловікам властиво покладатися на візуальну (просторову) інформацію (Bendas, 2007). Наведені вище приклади перекладу (9б, 10б, 11а) демонструють ці психолінгвістичні відмінності.

Висновки

Серед найпомітніших «жіночих» універсалій в перекладі українською – метакогнітивна гнучкість, що кваліфікуємо як синтетичний когнітивний стиль.

Крім того, простежено застосування перекладачками стратегії статусної нейтралізації в діалозі між персонажами під час відтворення статусно-маркованих і дифузних ситуацій; вищі показники лексичного розмаїття, експліцитації й номіналізації, ніж у цільових версіях перекладачів чоловічої статі. Останні виявляють більшу обережність у перекладі, вдаючись до семантичного методу перекладу, демонструючи відтак аналітичний когнітивний стиль поведінки, а також стратегію негативної ввічливості під час відтворення діалогів персонажів у статусно-маркованих і статусно-дифузних комунікативних ситуаціях.

Як ми переконалися, проблема прояву гендеру в перекладі має тісний зв'язок з феноменом, докладно проаналізованим у працях із психолінгвістики гендерних відмінностей у сприйнятті, тобто модальнісних пріоритетів жінок і чоловіків. Наші попередні дані засвідчили, що перекладачки виявляють тенденцію до точнішого відтворення слухової й кінестетичної (тактильної) інформації в описі подій, натомість чоловіки схильні покладатися на візуальні (просторові) одиниці. Гендерна асиметрія в перекладі – перспективна тема для подальших перекладознавчих досліджень, що потребує глибшого аналізу на основі даних більшого за обсягом англо-українського паралельного корпусу художніх творів.

Підсумки цього дослідження, безумовно, не є вичерпними і не претендують на всеосяжний характер. Безсумнівно, нагальним вважаємо подальше емпіричне вивчення паралельного корпусу, залучення двомовних корпусів інших мов, що може зацікавити науковців із галузей психолінгвістики, контрастивної і корпусної лінгвістики.

Список літератури

References

1. Бендас Т. В. Гендерная психология. – СПб.: Питер, 2007.
Bendas, T. (2007). *Gendernaya Psikhologiya* [Gender Psychology]. St. Petersburg: Piter.
2. Карасик В. И. Социальный статус человека в лингвистическом аспекте // “Я”, “Субъект”, “Индивид” в парадигмах современного языкознания. – М. : ИЯ РАН, 1992. – С. 47–74.
Karasik, V. I. (1992). *Sotsialnyi status cheloveka v lingvisticheskom aspekte* [Human social status in linguistic aspect] ‘Ya’, ‘Subjekt’, ‘Individ’ v *Paradigmakh Sovremennogo Yazykoznanija*, 47–74.
3. Кутузов А. Переводы мужские и женские: есть ли разница? (на материале Корпуса несовершенных переводов)/А. Кутузов // Проблемы перевода, лингвистики и литературы. – 2012. – Вып. 15, № 1. – С. 97-104.
Kutuzov, A. (2012). *Perevody muzhskiye i zhenskiye: yest li raznitsa?* [Male and female translations: Any difference?]. *Problemy Perevoda, Lingvistiki i Literatury*, 15(1), 97-104.
4. Сорокин Ю. А. Переводоведение: статус переводчика и психогерменевтические процедуры. – М. : МТДК «Гнозис», 2003. – 160 с.
Sorokin, Yu. A. (2003). *Perevodovedeniye: Status Perevodchika i Psikhogermeneyticheskiye Procedury* [Translation Studies: Translator’s Status and Psychohermeneutic Procedures]. Moscow: Gnozis.
5. Холод А. М. Речевые картины мира мужчин и женщин. – Днепропетровск : Пороги, 1997. – 229 с.

- Kholod, A. M. (1997). Rechevye kartiny mira muzhchin i zhenshchyn [Speech world view of men and women]. Dnepropetrovsk: Porogi.
6. Холодная М. А. Когнитивные стили: О природе индивидуального ума. – М. : ПЕР СЭ, 2002. – 304 с.
Kholodnaya M. A. (2002). Kognitivnye Stili: O Prirode Individualnogo Uma [Cognitive Styles: On the Nature of Individual Mind]. Moscow: PERSE.
 7. Arabski, J. (2013). Psycholinguistic and neurobiological differences between males and females. Proceedings of the 10th International Congress of the ISAPL (423).
 8. Baker, M. (1999). The role of corpora in investigating the linguistic behaviour of translators. *International Journal of Corpus Linguistics*, 4(2), 281–298.
 9. Berman, A. (1990). La retraduction comme espace de traduction. *Palimpsestes*, 4, 1–7.
 10. Blum-Kulka, S. (1986). Shifts of cohesion and coherence in translation. In: *Interlingual and Intercultural Communication* (pp. 17–35). J. House, S. Blum-Kulka, (Eds). Tübingen: Narr.
 11. Brown, P., Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
 12. Chesterman, A. (2000). A causal model for Translation Studies. In: *Intercultural Faultlines: Research Models in Translation Studies I: Textual and Cognitive Aspects* (pp. 15–27). M. Olohan, (Ed). Manchester: St. Jerome.
 13. Denturck, K. (2012). Explicitation vs. implicitation: a bidirectional corpus-based analysis of causal connectives in french and dutch translations. *Across Languages and Cultures*, 13(2), 211–227.
 14. Desmidt, I. (2009). (Re)translation revisited. *Meta: Translators' Journal*, 54(4), 669–683.
 15. Leonardi, V. (2007). *Gender and Ideology in Translation. Do Women and Men Translate Differently? A Contrastive Analysis from Italian into English*. Bern: Peter Lang AG.
 16. Laviosa, S. (2002). *Corpus-based Translation Studies. Theory, Finding, Applications*. Amsterdam; Atlanta: Rodopi.
 17. Newmark, P. (1988). *Approaches to Translation*. London: Prentice Hall.
 18. Olohan, M. (2002). Leave it out! Using a comparable corpus to investigate aspects of explicitation in translation. *Cadernos de Tradução*, 9, 153–169.
 19. Vinay, J. & Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English*. Translated by J. C. Sager and M. J. Hamel. Amsterdam: John Benjamins.
 20. Zasiiekin, S. (2016). Understanding translation universals. *Babel: International Journal of Translation*, 62(1), 122–134.

Sources

1. Bradbury, R. The Smile. Retrieved from: <http://raybradbury.ru/library/story/52/9/1/>
2. Bradbury, R. (1983). Fahrenheit. Short Stories. Moscow: Raduga Publishers, 1983. – 382 p.
3. Бредбері Р. Усмішка / пер. з англ. Л. Коломієць // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. К.: Педагогічна преса, 1999. № 3 (227). С. 11–12.
Bradbury, R. (1999). Ousmishka [The Smile] / translated by L. Kolomiyets. *Vsesvitnia Literatura v Srednikh Navchalnykh Zakladakh Ukrainy*, 3(227), 11–12.
4. Бредбері Р. Усмішка / пер. з англ. А. Веприняка // Зарубіжна література. 6 клас. Посібник-хрестоматія. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1999а. С. 296–300.
Bradbury, R. (1999). Ousmishka [The Smile] / translated by Yaroslav Vepryniak. *Zarubizhna Literatura. 6th Form*, 296–300.
5. Бредбері Р. Усмішка / пер. з англ. А. Євси // Світова література. 6 клас. Хрестоматія / Упорядник Гарбуз В. М. ; наук. ред. Таранік-Ткачук К. В. – Харків : ФОП Співак В. Л., 2011. – С. 374–381.
Bradbury, R. (2011). Ousmishka [The Smile] / translated by Andrii Ievsa. *Svitova Literatura. 6th Form. Textbook*, 374–381.
6. Brown, D. (2003). The Da Vinci Code. L. : Corgi Books.

7. Браун Д. Код да Вінчі. – Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2006.
Brown, D. (2006). Kod da Vinchi [The Da Vinci Code] / translated by A. Kamianets'. Kharkiv: Club Simeinoho Dozvillia.
8. Браун Д. Код да Вінчі. // Всесвіт. – 2006. – № 1–4, 11–12. – К. : Всесвіт.
Brown, D. (2006). Kod da Vinchi [The Da Vinci Code] / translated by V. Shovkun. *Vsesvit*, 1–4, 11–12.
9. КТУМ: Корпус текстів української мови / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mova.info/corpus.aspx?11=209>
Korpus Tekstiv Ukrain's'koyi Movy [The Corpus of the Ukrainian Language] / [Electronic Resource]. Retrieved from: <http://www.mova.info/corpus.aspx?11=209>
10. Slovnyk Ukrainskoyi Movy [Dictionary of the Ukrainian Language] / I. K. Bilodid, ed. – Vol. 5. Kyiv: Naukova Dumka. – P. 36, 100.
11. Tolkien J. R. R. (1954). *The Fellowship of the Ring*. L.: George Allen & Unwin.
12. Толкін Дж. Р. Р. Володар Перснів: Хранителі Персня / пер. з англ. А. Немірової. Харків: Фоліо, 2003.
13. Толкін Дж. Р. Р. Старий ліс: Уривок з епопеї «Володар Перснів» / пер. з англ. А. Веселовського // Всесвіт. 2006. №№ 11–12, 124–135.
14. Tolkien, J. R. R. (1981). *The Hobbit, or, There and Back Again*. L. : Unwin.
15. Толкін Дж. Р. Р. Гобіт, або Туди і Звідти / пер. з англ. О. О'Лір. – Львів: Астролябія, 2012.
Tolkien, J. R. R. (2012). *Hobit abo Tudy i Zvidty* [The Hobbit, or There and Back] / translated by Olena O'Lear. Lviv: Astroliabia.
16. Толкін Дж. Р. Р. Гобіт, або Мандрівка за Імлисті гори / пер. з англ. О. Мокровольського. – К. : Веселка, 1985.
Tolkien, J. R. R. (1985). *Hobit abo Mandrivka za Imlysti Hory* [The Hobbit, or a Trip Beyond the Misty Mountains] / translated by Olexandr Mokrovols'kyi. Kyiv: Veselka.

REVIEWS

Translation Theories in the Slavic Countries. (2015). A. Ceccherelli, L. Constantino, C. Diddi, (Eds.). Salerno: Edizioni Culturali Internazionali. 231 p. (Europa Orientalis, vol. 33 (2014)).

Рецензент:

Тарас Шмігер

Львівський національний університет імені Івана Франка
t_shmiher@ua.fm

Перекладознавча історіографія переживає піднесення на початку XXI сторіччя. Найцікавіше, що це явище охопило всі найголовніші перекладознавчі школи. Якщо в Україні ці процеси можна пояснити відновленням Незалежності, то у світовому контексті їх, мабуть, можна пов'язати із наслідками глобалізації. Західний світ відкриває решту планети. І саме на останні 20 років припадає створення ключових історіографічних проєктів – від історичного розділу «Енциклопедії перекладознавства» видавництва «Рутледж» (2000 р.) до цілого історичного тому «Міжнародної енциклопедії перекладознавства *Ubersetzung-Translation-Traduction*» за редакцією Гаральда Кіттеля (2011 р.).

Подібне піднесення історія перекладу та її проєкція на теорію перекладу переживала у кінці 1950-х до 1970-х років. Згадаймо тут здобутки чеської школи (монографія та антологія Ї. Левого 1957 р.), російської (антологія Ю. Левина та А. Федорова 1960 р.), польської (антологія Е. Бальцежана 1977 р.). У цьому ж руслі творилися дослідження з літературної історії ізраїльських, нідерландських і бельгійських науковців. Однак, ці праці включали обсяг тільки до середини XX сторіччя, коли перекладознавство тільки починало повноцінно розвиватися як окрема дисципліна у світовому контексті. Саме тому, кілька десятиріч опісля виникла потреба переглянути, осмислити, обґрунтувати й систематизувати історію перекладознавчої думки.

Поворот до цієї тематики зумовив поступ самої науки. Незмінним помічником тут є бібліографія. Про перекладознавчу бібліографію написано вкрай мало і почасти поверхнево, хоча і в світовій практиці, і в українській науці є дуже вагомі здобутки. Водночас бібліографію не можна обмежувати лише документальним характером. Перекладознавча бібліографія – це та ж історія перекладу й перекладознавства, тільки написано її по-особливому. За іменами й роками прочитується складна, багата, часом дуже успішна, а часом не менш закривавлена культурна історія нації. Бібліографія чітко висвітлює, наскільки націо-держава сприяє розвитку науки, коли наукова дисципліна оформлюється у самостійну галузь знань, як геноцид визначає еволюцію ідей. Бібліографія

меншою мірою, та все ж показує долі людей, адже повертає їхні імена у національну пам'ять.

Після захоплення дослідженням історії цивілізаційного Заходу й Сходу увага науковців повернулася до слов'янського світу. Першим підсумком такого дослідження став збірник «Теорії перекладу у слов'янських країнах», який видано як поконференційний том після міжнародного симпозіуму у травні 2014 р. і як завершальну працю кількарічного проєкту відділу сучасних мов, літератур і культур Болонського університету. Редактори Андреа Чеккереллі та Крістіяно Дідді зазначають, що слов'янські перекладознавчі традиції у певні періоди випереджали світ час, але дуже часто залишалися невідомими закордоном (с. 9). Таке становище стимулювало появу оцього тому, де представлено більшість слов'янських традицій. На жаль, справою майбутнього залишається характеристика розвитку перекладознавства у білорусів, македонців, лужицьких сербів, боснійців і чорногорців.

У кількісному представленні найбільше уваги присвячено польській школі перекладознавства – три статті; болгарській та російській школам – по дві статті; словацькій і чеській школам – по одній індивідуальній статті та одна спільна стаття; українській і словенській школам – по одній статті; нарешті хорватській і сербській школам – одна спільна стаття. З методологічного боку, видається, що прийшов час чіткіше проводити межі між національними школами перекладознавства. Наприклад, варто усвідомити глибше, чим відрізнялися чеська та словацька школа. З іншого боку, пора відмовитися від використання поняття «радянської школи перекладу», якщо вона не представляє здобутків більшості республік СРСР, а будується виключно на російських працях.

Збірник відкривають і закривають статті італійських дослідників. У своїх Вступних заввагах Лоренцо Константіно пояснює, як світове перекладознавство концентрувалося на Західній традиції, потім зосередилося на Азії і Африці, і тепер повертається до Центрально-Східної Європи. До статті додано вибірккову бібліографію найвагоміших книг із перекладознавства. Цікаво спостерегти, як ця бібліографія певною мірою представляє хронологію ключових перекладознавчих праць: 1929 р. – перша книга українського перекладознавства, 1947 р. – болгарського, 1955 р. – польського й російського (хоча були й раніші книги російських науковців), 1957 р. – чеського, 1970 р. – словацького, 1978 р. – хорватського (хоча у бібліографії зазначено друге видання 1984 р.), 1981 р. – сербського, 1997 р. – словенського (хоча у Словенії виходили збірники з питань перекладу від 1975 р.).

Статтю Лаури Салмон присвячено перекладознавству в Радянському союзі, однак насправді тут відбулася підміна понять, адже йдеться про російське перекладознавства. Автор не розмежовує радянську транслятологію та російську культуру, хоча виклад історії російського перекладознавства від перекладацьких потуг XVIII сторіччя до 1980-х років досить докладний. Висвітлено діяльність найчільніших російських науковців – Корнія Чуковського, Андрія Федорова, Якова Рецкера, Іллі Ревзина, Віктора Розенцвейга (до слова, уродженця Хотина), Степана Бархударова, Олександра Швейцера й Вілена Комісарова. Утім

трапляються окремі хиби. Сюди не варто зараховувати харківського дослідника Олександра Фінкеля, або навпаки – подати докладніше пояснення. Свою книгу 1929 р. О. Фінкель видав українською мовою, а тому в англійському тексті її назву належало транслітерувати з української мови, а не створювати якусь мітологічну монографію, якої ніколи не існувало.

Тамара Казакова логічно доповнила розвиток попередньої статті, простеживши історію російського перекладознавства від перекладознавчого семінару О. Швейцера до теперішніх днів. Авторка побудувала свій виклад згідно із перекладацькими моделями – імовірнісна модель Раймонда Піотровського (уродженця Рубіжного), метод логічного аналізу Рюрика Міньяра-Білоручева, смисловий підхід Леонори Черняхівської, герменевтичний підхід Юрія Сорокіна, принципи репрезентативності Сергія Тюленева та лінгвістичного підходу Надії Рябцевої. Розвідка вкрай вагома тим, що подає синтетичну модель сучасного російського перекладознавства, на основі якого можна робити прогнози про подальші напрямки розвитку російської школи.

Українська школа перекладознавства представлена у статті Тараса Шмігера, де автор намагався осмислити теоретичні питання перекладознавчої історіографії, можливість реконструкції перекладацьких поглядів XI–XVIII ст. і систематизація перекладацьких концепцій від XIX ст. до початку XXI ст. Статті не пощастило з правописного боку: мовний редактор змінив принципи транслітерації, внаслідок якого транслітерована українська мова втратила фонетичні опозиції [г]:[r] та [и]:[i]. Українським назвам не пощастило упродовж усієї книги: Україна інколи вживається з означеним артиклем; Харків транскрибовано як «Charkiv» (с. 22, 79, 220) або як «Char'kov» (двічі на с. 34), Львів – «Lviv» (с. 68, 73,) і «Lvïv» (двічі на с. 127). Гадаємо, що оскільки книгу видано англійською мовою, варто було орієнтуватися на вимову англословян і вживати менше діакритичних знаків.

Зузана Єттмарова зосередилася на ключових дослідниках Чехії та Словаччини. Називаючи Іржі Левого засновником чеського перекладознавства, авторка посилається на його таки книгу «Чеські теорії перекладу» (Прага, 1957), а отже синтез перекладацької думки від часу Середньовіччя був би дуже бажаний тут. Авторка обґрунтувала генезу й суть перекладацької концепції І. Левого, пояснила її проєкції на чеський структуралізм, пов'язала її із гештальт-теорією та теорією інформації. Вона також висвітлила, як ідеї І. Левого впливали на погляди Яна Мукаржовського та словацьких науковців Антона Поповича й Франтішка Міко. Утім про словацьких перекладознавців дізнаємося більше із статті Єдити Громової та Ренати Каменарової, які сконцентрувалися на внеску школи Нітри до словацького перекладу, а постаті чеського дослідника Богуслава Ілека присвятила свою статтю Анна Радван.

Польське перекладознавство представлено із погляду трьох наукових напрямків. Єва Красковська проаналізувала традиції познанської школи, засновники якої – Єжи Зьомек та Едвард Бальцежан (уродженець Вовчанська) – розвивати історико-літературні аспекти, риторичні та стильові аспекти перекладу, а найвідомішим представником є Станіслав Баранчак. Єлизавета

Табаковська заглибилася у когнітивне перекладознавство, над яким активно працює і сама авторка, і ряд молодших колег – Барбара Левандовська-Томашик, Катерина Ващук, Рафал Августин, Олександр Гомола та ін. До цього почесного списку польських науковців записано й українця, випускника Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника – Сергія Тюпу, який оборонив дисертацію в Ягйлонському університеті Кракова. Натомість Піотр де Бонча Буковський та Магда Гейдел звернулися до поняття міждисциплінарності, яке вони схильні розглядати від часу публікацій Зенона Клеменевича та Ольгерда Войтасевича, і яке тепер є багатообіцяючою ділянкою перекладацьких студій.

Дослідники південнослов'янських перекладознавчих шкіл зосередилися головно на теоретичних здобутках ХХ сторіччя, хоча перекладна традиція у них довга, й очевидно приховує ще чимало призабутих думок і праць. В оглядовій статті про досягнення болгарських перекладознавців другої половини ХХ ст. Роберто Адинолфі розглядає дослідження над перекладом, які проводили Любомир Огнянов-Різор, Іванка Васева, Анна Лілова, Олександр Людсканов, Сидер Флорин, Сергій Влахов, Генрі Левенсон, Любен Любенів та ін. Серед рясного грона болгарських науковців чільне місце належить О. Людсканову, фахівцю із машинного перекладу, про що докладно написали Ласка Ласкова і Світлана Славкова.

Значно скромніші здобутки у Хорватії, Сербії та Словенії. Натка Бадуріна вказує на вирішальну роль Володимира Івіра для хорватського перекладознавства й Ранка Бугарського для сербського, а Мартина Ожбот представляє докладніше історію словенського перекладу й побіжно повідомляє про не дуже рясні найновіші дослідження. Зрозуміло, що автори хотіли показати книжкові дослідження з питань перекладу, але аналіз статей додав би більшої об'ємності їхнім розвідкам. Цікаво, що словенська авторка зараховує до словенського перекладознавства праці каринтійського словенця Ериха Прунча (що є цілком доцільним, враховуючи його етнічну приналежність), але чомусь не знайшлося місця для досліджень Ніке Кочиянчич Покорн.

Вагомою є стаття Лоренцо Константіно, де показано як слов'янські перекладознавчі ідеї переходять – прямо чи через посередників – ув італійський контекст. Різні слов'янські традиції у різному об'ємі представлені в працях італійських дослідників і в науковому обігу в Італії. Беззаперечно, що найкраще представлено російське перекладознавство, і це відбулося завдяки російській мові, яку більше вивчають в Італії. Українське перекладознавство належить до тих перекладознавчих традицій, які тільки починають відкривати на Заході.

Книга «Теорії перекладу у слов'янських країнах» виконала найголовнішу функцію: представлено різноманіття слов'янських перекладознавчих традицій, які творитимуть подальшу дискусію, чи може існувати «слов'янське перекладознавство» як сутність. Але завдяки редакторам цієї збірки світ однозначно дізнається більше про перекладацьку думку Центрально-Східної Європи.

CALENDAR

INTERNATIONAL PSYCHOLINGUISTIC SCHOLARLY MEETINGS

International Conference

Challenges of Psycholinguistics and Psychology of Language and Speech – COPAPOLS 2017

Host institution: Lesya Ukrainka Eastern European National University

Deadline for submitting papers: April 1, 2017

Location: Lutsk – Svitiaz, Ukraine

Start Date: 29th – 31st May, 2017

Contact: Serhii Zasiiekin

E-mail: copapols@gmail.com

11th International Symposium on Bilingualism – ISB

Host institution: University of Limerick

Deadline for submitting papers: October, 31, 2016

Location: Limerick, Ireland

Start Date: 11th June, 2017 – 15th June, 2017

Contact: Tadhg Ó hlfearnain

E-mail: isb11@ul.ie

URL: <https://isb11.com>

Experimental Psycholinguistics Conference – EPC

Host institution: National Distance Education University

Deadline for submitting abstracts: December, 1, 2016

Location: Menorca, Spain

Start Date: 28th June, 2017 – 30th June, 2017

Contact: Vincent Torrens

E-mail: vtorrens@psi.uned.es

URL: <https://www.psycholinguistics.info/experimental>

XIII International Symposium of Psycholinguistics – ISP

Host institution: Research Center in Psychology, University of Minho

Deadline for submitting abstracts: January 27, 2017

Location: Braga, Portugal

Start Date: 5th – 8th April, 2017

Contact: Montserrat Comesaña

E-mail: mvila@psi.uminho.pt

URL: <http://ispbraga2017.com>

5th International Congress in Memory of Aleksander Luria

Host institution: Yeltsyn Ural Federal University

Deadline for submitting papers: May 25, 2017

Location: Yekaterinburg, Russia

Start Date: 13th October, 2017 – 16th October, 2017

Contact: Svetlana Pavlova

E-mail: luria.ural2017@gmail.com

URL: <http://www.brainlab-ural.ru>

INSTRUCTIONS TO AUTHORS

East European Journal of Psycholinguistics p-ISSN 2312-3265, e-ISSN 2313-2116 is an international double-blind peer-reviewed scholarly periodical published semiannually. All interested scholars in the area of psycho- and neurolinguistics, cognitive science, psychology of language and speech, translation studies, pragmatics, cognitive psychology are kindly invited to submit their articles for publishing in the Journal.

The texts submitted for the publication should be written in **English, Ukrainian, Russian**. Please attach a file with your first and last names (in three languages), title of the article (in three languages); place of work, scientific degree, position, contact phone and fax number, postal and electronic addresses.

The Editorial board will review the papers and inform the author(s) about any decision. The board will be responsible for the publication reserving the right of requesting the author(s) for modifications.

Only original (never published before or submitted to any other journal for reviewing) papers are accepted. The originals must meet the following requirements:

FORMAT /LENGTH

The paper must be in Word format. The recommended length is 12–18 pages including two abstracts and references (max. 5,000 words), A4 paper format, with 2,5 cm for upper, lower and left margins, 1 cm for right margins, observing 1.5 space between lines and with Times New Roman font type, with a 14 point body.

TITLE-AUTHOR'S IDENTIFICATION

The first page must include the capitalized and centered title of the article in bold, then author(s) name, affiliation, e-mail. It should be written in bold, centered, Times New Roman, 14 point body, e.g.:

Petro Smith

petroalsmith@ukr.net

Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ukraine

ABSTRACT / KEYWORDS

Each paper should include two brief abstracts in English and Ukrainian, preceded by the author's family and given names, title of the article (in the respective language). For abstracts in Ukrainian, the editors may assist upon request. The abstracts should contain 150–200 words, be written in italics with a 12 point body. Also 5–7 key words should be included at the end of each of them.

TEXT

Quotations in the text should be as follows: According to Yu. Shevelov (Shevelov, 2012), or (Smith, 2014:252) where 3 means the number of page with quotation. Comments and notes should be included in footnotes. Any examples should be italicized and numbered consecutively with Arabic numerals. The article should contain the following parts: introduction / background of the issue; methods; the study; discussion and results; conclusions.

REFERENCES

References should come at the end of the paper. They should be written according to the APA norms (<http://www.apastyle.org/>) with a 12 point body and in alphabetic order. **The Ukrainian and Russian references should be transcribed in Latin letters only:**

e. g.

Book:

Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії / Ю. Шевельов. – К.: Темпора, 2012.

Shevelov, Yu. (2012). *Narys Suchasnoii Ukrain's'koi Literaturnoi Movy ta Inshi Lingvistychni Studii [An Outline of Modern Ukrainian Literary Language and Other Linguistic Studies]*. Kyiv: Tempora.

Journal paper:

Сміт П. Психолінгвістична модель дискурсу. *East European Journal of Psycholinguistics*, 2014, 1(2), 122–130.

Smith, P. (2014). Psykholinvistychna model dyskursu [Psycholinguistic model of discourse]. *East European Journal of Psycholinguistics*, 2(1), 252–260.

Internet resource:

Smith, P. Psycholinguistic model of discourse. Retrieved from <http://xxx.xxx.xx>

Book chapter:

Smith, P. (2014). Psycholinguistic model of discourse. In: *Challenges of Psycholinguistics*, (pp. 222–242). J. Brown, (ed.). Lutsk: Vezha.

Conference abstract/paper:

Smith, P. (2014). Psycholinguistic model of discourse. In: J. Brown (Ed.) *Challenges of Psycholinguistics and Psychology of Language and Speech. Book of abstracts* (10–22). Lutsk: Vezha.

The papers should be sent to the E-mail: psycholing@eenu.edu.ua

All papers will be published in open access on the Journal site: <http://eepl.at.ua>.

ПАМ'ЯТКА АВТОРАМ

«Східноєвропейський журнал психолінгвістики» p-ISSN 2312-3265, e-ISSN 2313-2116 — міжнародний рецензований періодичний науковий часопис, який видається двічі на рік. У журналі автори можуть публікувати результати власних досліджень у галузі психо- та нейролінгвістики, когнітивної науки, психології мови та мовлення, когнітивної психології, прагматики, перекладознавства. Редколегія приймає матеріали англійською, українською, російською мовами для публікації у черговому числі журналу за адресою: psycholing@eenu.edu.ua.

Вимоги до оригіналів статей, надісланих до наукового часопису «Східноєвропейський журнал психолінгвістики»

Стаття має відповідати тематиці часопису й сучасному стану науки, мати актуальність, не бути опублікованою раніше чи поданою до публікації в інших наукових журналах України та світу. Автор відповідає за достовірність і вірогідність викладеного матеріалу, відсутність плагіату й коректність висновків (див. Ethics Statement), правильне цитування наукових джерел і покликання на них.

Матеріали розглядає редакційна колегія відповідного розділу часопису, а також анонімний рецензент. Після схвального відгуку з його боку редакція приймає остаточне рішення про публікацію статті, про що повідомлятиметься авторові. Оригінальні версії статей публікуватимуться у відкритому доступі на сайті журналу <http://eepl.at.ua>.

Обсяг статті – 12–18 сторінок (разом з трьома анотаціями й літературою, не більше 5 тис. слів), формат А-4, відстань між рядками – 1,5 інтервали, кегль 14, гарнітура Times New Roman; поля: ліворуч, угорі, внизу – 2,5 см, праворуч – 1 см; абзац – 1 см;

сторінки статті НЕ нумеровані;

не використовувати переносів;

таблиці, рисунки повинні мати нумерацію і назву;

ілюстративний матеріал подавати в тексті курсивом; рисунок, виконаний засобами MS Word, згрупувати як один об'єкт;

Окремим файлом потрібно додати відомості про автора: прізвище, ім'я, по батькові (трьома мовами); назву статті (трьома мовами); учене звання, посада, місце роботи (установа, підрозділ) автора; поштову адресу; електронну пошту; телефон, факс.

Структура статті:

- 1) ім'я та прізвище автора, рядком нижче установа, у якій працює автор, електронна адреса, наприклад:

Петро Сміт

petroalsmith@ukr.net

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна

2) назва статті по центру (великими літерами);

3) дві анотації українською, англійською мовами (150–200 слів) (12 кегль);

NB категорично заборонено подавати невідредагований варіант машинного перекладу перед кожною анотацією слід указувати прізвище та ім'я автора й назву статті (відповідною мовою);

4) ключові слова кожною з двох мов (5–7 слів) (12 кегль, курсив).

ТЕКСТ включає такі необхідні елементи:

- вступ (актуальність, мета та завдання статті);
- методи дослідження;
- процедура дослідження;
- обговорення результатів;
- висновки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ оформляти за нормами АРА: (<http://www.apastyle.org/>), 12 кегль.

Якщо джерело опубліковано українською, російською мовою (або іншими кириличними мовами), у списку літератури його потрібно навести лише латинськими літерами, наприклад:

Книга:

Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії / Ю. Шевельов. – К.: Темпора, 2012.

Shevelov, Yu. (2012). *Narys Suchasnoii Ukrain's'koi Literaturnoi Movy ta Inshi Lingvistychni Studii [An Outline of Modern Ukrainian Literary Language and Other Linguistic Studies]*. Kyiv: Tempora.

Стаття із журналу:

Сміт П. Психолінгвістична модель дискурсу. *East European Journal of Psycholinguistics*, 2014, 1(2), 122–130.

Smith, P. (2014). Psycholinguistic model of discourse [Psycholinguistic model of discourse]. *East European Journal of Psycholinguistics*, 1(2), 122–130.

Інтернет-ресурс:

Smith, P. Psycholinguistic model of discourse. Retrieved from <http://xxx.xxx.xx>

Розділ у монографії:

Smith, P. (2014). Psycholinguistic model of discourse. In: *Challenges of Psycholinguistics*, (pp. 222–242). J. Brown, (ed.). Lutsk: Vezha.

Тези конференції:

Smith, P. (2015). Psycholinguistic model of translation. In: J. Brown (Ed.) *Second International Conference Challenges of Psycholinguistics and Psychology of*

Language and Speech COPAPOLS 2015. Book of abstracts (10–12). Lutsk, Ukraine: Social Initiatives and Analytic Research Center.

На кожен позицію в списку літератури має бути покликання в тексті статті; покликання в тексті слід робити так: якщо мається на увазі джерело загалом (Smith, 2014), у випадку цитування із зазначенням номеру сторінки (Smith, 2014:225).

ПАМ'ЯТКА АВТОРАМ

«Восточноевропейский журнал психолингвистики» p-ISSN 2312-3265, e-ISSN 2313-2116 является международным рецензированным периодическим научным изданием, публикуемым дважды в год. В журнале авторы могут печатать результаты своих исследований в области психо- и нейролингвистики, когнитивной науки, прагматики, переводоведения, психологии языка и речи, когнитивной психологии. Редколлегия принимает материалы на английском, украинском, русском языках для публикации в очередном номере журнала по адресу: psycholing@eenu.edu.ua

Требования к оформлению статей для публикации

Статья должна соответствовать тематике журнала и современному состоянию науки, иметь актуальность, не быть опубликованной ранее или поданной к публикации в других журналах Украины или мира. Автор статьи отвечает за достоверность изложенного материала, отсутствие плагиата и корректность выводов, правильное цитирование научных источников и ссылки на них (см. Ethics Statement).

После рецензирования статьи анонимным рецензентом и его позитивного решения редактор уведомит автора об этом решении. Оригинальные версии статей будут публиковаться в открытом доступе на сайте журнала <http://eepl.at.ua>

Общий объем статьи – 12-18 страниц (не более 5 тыс. знаков), формат А-4, расстояние между строками – 1,5 интервала, кегль 14, гарнитура Times New Roman;

поля: слева, сверху, внизу – 2,5 см, справа – 1 см; абзац – пять знаков;

страницы статьи НЕ нумеруются;

не использовать переносов;

иллюстративный материал подавать в тексте, подписи набирать курсивом; рисунок, выполненный средствами MSWord, сгруппировать как один объект;

В отдельном файле просьба предоставить сведения об авторе: фамилия, имя, отчество название статьи, ученое звание, должность, место работы (учреждение, подразделение) автора, адрес, электронная почта, телефон, факс.

Структура статьи:

1) имя и фамилия автора, строкой ниже учреждение, где работает автор, адрес, например:

Петро Смит
petroalsmith@ukr.net

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки

2) название статьи по центру (большими буквами)

3) аннотации на украинском и английском языках (150–200 слов) (12 кегль, курсив) с переводом имени, фамилии автора и названия статьи на соответствующий язык;

NB категорически запрещено подавать неотредактированный вариант машинного перевода;

редакция может помочь автору перевести резюме на украинский.

4) ключевые слова на каждом из трех языков (5–7 слов) (12 кегль, курсив).

ТЕКСТ включает такие необходимые элементы:

введение; методы исследования; процедура исследования; обсуждение результатов; выводы.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ оформлять только согласно норм АРА: (<http://www.apastyle.org/>)

Если источник опубликован на украинском или русском языке (или другом кириллическом языке), в списке литературы его необходимо подавать **латинскими и кириллическими** буквами, например:

Книга:

Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії / Ю. Шевельов. – К.: Темпора, 2012.

Shevelov, Yu. (2012). *Narys Suchasnoii Ukrainskoi Literaturnoi Movy ta Inshi Lingvistychni Studii [An Outline of Modern Ukrainian Literary Language and Other Linguistic Studies]*. Kyiv: Tempora.

Статья:

Сміт П. Психолінгвістична модель дискурсу. *East European Journal of Psycholinguistics*, 2014, 1(2), 122-130.

Smith, P. (2014). Psycholinguistic model of discourse [Psycholinguistic model of discourse]. *East European Journal of Psycholinguistics*, 1, 222–230.

Интернет-ресурс:

Smith, P. Psycholinguistic model of discourse. Retrieved from <http://xxx.xxx.xx>

Раздел монографии:

Smith, P. (2014). Psycholinguistic model of discourse. In: *Challenges of Psycholinguistics*, (pp. 222–242). J. Brown, (ed.). Lutsk: Vezha.

Тезисы конференции:

Smith, P. (2015). Psycholinguistic model of translation. In: J. Brown (Ed.) *Second International Conference Challenges of Psycholinguistics and Psychology of Language and Speech COPAPOLS 2015. Book of abstracts* (10–12). Lutsk, Ukraine: Social Initiatives and Analytic Research Center.

На каждую позицию в списке литературы должна быть ссылка в тексте статьи; ссылки в тексте делаются так: если имеется в виду источник в целом (Smith, 2014), в случае цитирования с указанием номера страницы (Smith, 2014:225).

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Scholarly edition

**EAST EUROPEAN JOURNAL
OF
PSYCHOLINGUISTICS**

Volume 3
Number 2

Technical editor I. Zakharchuk

Registered by the Ministry of Justice of Ukraine 29.07.2014, Certificate # 485-218P.

Формат 60×84¹/₁₆. Обсяг 8,37 ум. друк. арк., 8,11 обл.-вид. арк. Наклад 100 прим.
Зам. 4247-А. Редакція, видавець і виготовлювач – Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки (43025, Луцьк, просп. Волі, 13). Свідоцтво Держ. комітету
телебачення та радіомовлення України ДК № 4513 від 28.03.2013 р.